

HAYMONIS

HALBERSTATENSIS EPISCOPI

DE VARIETATE LIBRORUM

SIVE

DE AMORE CŒLESTIS PATRIÆ

LIBRI TRES,

Nunc primum, ex editione Coloniensi anni 1531, ad prelum revocati.

PROLOGUŚ HAYMONIS.

Cum sis unicum et sanctissimum veræ humilitatis A mundo esse mortificatam, et a cunctis exterius inferiusque vitiis expurgatam, necnon et ab omnibus sacerdotalibus curis desideriisque carnalibus divino ab igne pleniter excoctam, et sine aliqua intermissione cum continuis gemitibus et lacrymis te ad patriam cursu velocissimo festinare perpetuam. Igitur, beatissime sancte, jussioni tuae inobediens non ausus fui existere: nec volui omnino nec debui, licet eliguis omnique ex parte vita et sermone ineruditus, tamen luculentissimæ Sanctitati Tuæ, prout auctor et sons luminis donare dignatus est, parere non distuli, sed in tres libros nonnullas sententias ex sanctorum Patrum opusculis excerptas distinxii. Primus namque continent libellus de Qualitate cœlestis patriæ; secundus vero, quibus sanctis hæc vita beata B acquiratur Operibus; tertius, de Qualitate supplicii pœnisque perpetuis.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De qualitate futurae ac perpetuae vita.

De futura enim vita plus credendum est quam scribitur. Quia nec potest tantum inde proferri sermone, quantum potest mente complecti. (*Prosp.*) Et minus concipit mentis quamlibet profunda complexio, quam se habet rei ipsius magnitudo. Ergo futura vita creditur beate sempiterna, et sempiterne beata, ubi est certa securitas, secura tranquillitas, tranquilla ju-

cunditas, felix æternitas, æterna felicitas; ibi amor perfectus, timor nullus, dies æternus, alacer motus, et unus omnium spiritus de contemplatione Dei sui, ac de sua eum illo permansione securus. Ubi ipsa civitas, quæ est angelorum, sanctorum et hominum congregatio beata, meritis fulgentibus micat æterna salus exuberat, veritas regnat. Ubi nec fallit quisquam nec fallitur: unde nullus beatus ejicitur, quoniam nullus miser admittitur. Ad quam qui bonorum operum consummatione pervenerint beatis angelis

similes erunt, et simul cum Deo suo sine fine regnabunt. Quod hic crediderunt, ibi videbunt, sui Creatoris substantiam mundis cordibus contemplantes, æterna exultatione gaudebunt. Dilectione divina ac mutua delectatione possessi Deo suo in æternum, et invicem sibi feliciter adhærebunt, et in illa æterna vita omnes sancti Deum videbunt, ubi sine fine gaudebunt. Ibi gaudebunt, ubi præmium reportabunt: ibi recepturi sunt præmium, ubi non solum devictis, sed etiam finitis hostibus triumphabunt: ibi triumphabunt ubi ulterius adversarium non timebunt. Ibi humanorum peccatorum tanta et tam perfecta erit munditia, ut habeant unde mundatori suo Deo gratias agant, non unde offensi aliquibus peccatorum sordibus erubescant. (Greg.) Quia ibi nec ulla peccata, nec peccatores erunt, et qui ibi fuerint jam peccare non poterunt. Ibi enim gaudent, et sine fine gaudebunt. Ibi hymnidici angelorum chori, ibi et societas supernorum civium, ibi dulcis solemnitas a peregrinationis hujus tristi labore redeuentium. Ibi providi prophetarum chori, ibi judex apostolorum numerus, ibi innumerabilium martyrum vitor exercitus, tanto illic lætior, quanto hic durius afflatus. Ibi confessorum constantia præmii sui perceptione consolata. Ibi fideles viri quos a viriditatis suo labore voluptas sæculi emollire non potuit. Ibi sanctæ mulieres quæ cum sæculo sexum vicerunt. (Prosp.) Ibi pueri, qui hic annos suos moribus transcederunt. Ibi senes, quos hic ætas debiles reddidit, et virtus operis non reliquit. Ibi quicunque erunt, et si differentibus meritis ab invicem distabant, omnes tamen una perfectione beati erunt. Quia singulis præmia sua sufficientia erunt, et capere amplius præmii suis jam perfecti non poterunt: et in illa tanta beatitudinis regione nec majora merita sibi aliquis arrogabit, quia arrogantia ibi nulla erit: nec superiori inferlori invidebit, quia invidia ibi esse non poterit. Et ideo si ibi erit distantia mansionum, summa in illis erit unius perfectionis æqualitas, quibus erit regni cœlestis una felicitas. Denarius quidem ille æqualis est illis omnibus quem paterfamilias eis qui operati sunt in vinea jubet donari omnibus, non ideo discernens qui minus et qui amplius laboraverunt (Matth. xx). [Aug.] Quo utique denario vita significatur æterna, ubi amplius alio nemo vivit, quoniam vivendi non est distantia, nec in æternitate mansura, sed multæ mansiones diversas meritorum in unitate æterna significat dignitates. Alia enim gloria solis, alia gloria lunæ, alia gloria stellarum: stella enim a stella differt in gloria; sic et resurrectio mortuorum (I Cor. xv). Tanquam stellæ sancti diversas mansiones diverse claritatis, tanquam in cœlo sortiuntur in regno, sed propter unum denarium nullus separatur a regno: atque ita erit Deus omnia in omnibus: ut quoniam Deus charitas est, per charitatem facit, ut quod habent singuli, commune sit omnibus. Sic enim quisque etiam ipse habet, cum amat in altero, quod ipse non habet. Non erit itaque invidia imparis claritatis, cum regnauerit in omni-

A bus unitas charitatis. (Greg.) Quantvis in illa retributione perpetua ea dignitas omnibus non sit, una tamen erit omnibus vita beatitudinis. Unde et per semetipsum Dominus dicit: *In domo Patris mei mansiones multæ sunt* (Joan. xiv), sed tamen qui in eam conducti sunt, quamvis diversis horis venerint, unum tamen denarium percepereunt. Quia itaque ratione convenienter mansiones multæ cum uno denario? nisi quia diversæ quidem beatorum civium dignitates eront, sed tamen una requies æternæ retributionis. Nam etsi dispar erit meritum singulorum, non erit diversitas gaudiorum. Quia etsi alter minus, atque aliis amplius exaltatur, omnes tamen unum gaudium de Conditoris sui visione lætitiscat: et semel illius beatæ vite facti participes, inexplorabiliter auctorem beatitudinis suæ conspiciunt. Et merito suæ stabilitatis in æternum felices effecti, de sua permansione securi sunt, qui summum solidumque gaudium, quo inexplorabiliter perfruuntur, de divina contemplatione percipiunt, ac Deo suo infatigabiliter et amanter inserviunt. Ita perfecte beati, ut nec cupiant beatiores fieri ultra nec valeant. Erit enim illis in illa beata patria, intellectus sine terrore, memoria sine obliuione, cogitatio sine pervagatione, charitas sine simulatione, sensus sine offensione, incolumitas sine debilitate, salus sine dolore, vita sine morte, facilitas sine impedimento, saturitas sine fastidio, et tota sanitas sine morbo. Ibi nec fletus ullus potest esse, nec gemitus. Habebunt ibi omnes sancti amorem perfectum, timorem nullum, gaudium sempiternum. Ibi erit voluntas recta, cupiditas nulla. Quoniam fruendo cœlestibus bonis, ad quæ pervenire cupiebant, nihil eis deerit quod ulterius concupiscant, et illi perpetua regione securitatis ac pacis perfecte beati, nec timoris stimulos passuri sunt, nec doloris. Ibi erit omnium fidelium catholicorum salus plena, corruptibilitas nulla, et immortalitas beata. Ibi erit prudenter ac sapientiae perfectio vera, rerum omnium cognitio tota. Ibi quicunque salvus fuerit, perire ultra, non poterit, sed animus Deo subjectus, cum carne sibi subjecta regnabit in pace sempiterna. Quæ autem lingua dicere, vel quis intellectus capere sufficit illa supernæ civitatis quanta sint gaudia, angelorum choris interesse, (Greg.) cum beatissimis spiritibus gloriae Conditoris sui assistere, præsentem vultum Dei cernere, incircumspectum lumen videre, nullo mortis metu affici, incorruptionis perpetuae munere lætari?.. Nemo namque mortalium dicere aut cogitare potest, quanta in illa perpetua regione sint gaudia jostorum, dicente Scriptura: *Oculus non vidit, nec auris audit, nec in cor hominis ascendit quæ præparavit Deus diligenter se* (I Cor. iii). Diligamus ergo Deum, fratres charissimi, ejus videlicet mandata custodiendo.

Diligere enim Deum, mandata ejus custodire est. Ipse enim ait: *Si quis diligit me, sermones meos servabit* (Joan. xiv). Et Joannes in Epistola sua ait: *Qui dicit: Quia diligit Deum, et mandata ejus non custodit, mendax est* (I Joan. ii). Curemus per omnia

mandata Dei, *in quantum ipse dederit custodire, eleemosynas faciendo, orationibus, lacrymis, vigiliis jejuniiisque insistendo.* Bona quibuscumque possimus operando, ea quæ mala sunt declinando, et quæ sancta et Deo placita sunt, ipso adjuvante totis viribus operando, ut pervenire mereamur ad sanctam societatem angelorum civium, æternam Hierusalem: in qua est electorum omnium societas sancta, solemnitas certa, requies secura, pax vera, vita perpetua. Ad quam illorum omnium qui in ea sunt meritis et precibus adjuti mereamur ascendere, eo donante qui per infinita vivit sæcula. Amen.

CAPUT II.

Quanta electorum sit gloria, videre Deum.

(*Beda.*) Nullus sermo explicare, nullus valet sensus comprehendere, quanta sint gaudia justorum cum accesserint ad Sion montem, et civitatem Dei viventis Hierusalem coelestem, et multorum millium angelorum frequentiam, ipsumque civitatis ejusdem artificem et conditorem Deum, non per speculum et in a nigmate, sicut nunc, sed facie ad faciem conspexerint. De qua visione dicit beatus Petrus loquens de Domino fidelibus: *In quem nunc quoque non videntes creditis: quem cum videritis exaltabitis lætitia inenarrabili et glorificata* (*I Petr. i.*). (*Joan. Chrys.*) Explicari non potest illius lætitiae magnitudo, ubi anima ad propriam generositatem regressa, cum fiducia cœperit jam videre Deum suum, cui congregatio sancta ex angelis atque archangelis, thronis et dominationibus, principatibus ac potestatibus assistet: qualis gloria æternum regem videre placatum nulla vox dicere sufficit, nulla cogitatio comprehendere potest. Effugit enim omnem sermonem, atque omnem sensum humanæ mentis excedit decus illud, illa pulchritudo, illa virtus, illa gloria, illa magnificentia, illa majestas. O quam ineffabiliter felix nimumque beatus, qui Deum in illa perpetua regione videre meruerit, ubi sine fine cum angelis et archangelis feliciter gaudebit.

CAPUT III.

Quod antequam sancti ad futuram perveniant beatitudinem, perfecte Deum videre non possint.

(*Prosp.*) In illa beata vita quæ futura est, Deum sicuti est perfecte videbunt sancti, ubi et ipsi erunt vitæ æternæ ac regni coelestis consecutione perfecti. Cæterum si hic perfecte potuisset substantiam Dei humana fragilitas contemplari, nunquam sanctus evangelista dixis: *Deum nemo vidit unquam* (*Joan. vi.*); non dixit: Nemo videbit. Denique ut evidenter ostenderet visionem Dei non negatam sanctis hominibus, sed dilatam, quod in præsenti tempore negavit, in futuro prouisit, dicens: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt* (*Matth. v.*). Nec hic dixit, Quoniam ipsi Deum vident. Igitur Deus, qui in hac vita sine aliquo alimenti assumptione nec potuit videri nec potest, in futura vita videndum est. Ibi est contemplationis divinæ speranda perspectio, ubi erit bonorum omnium plenitudo. Et ideo

A contemplativa vita, in qua Creatorem suum creature intellectualis ab omni peccato purgata, atque ex omni parte sanata visura est, a contemplando, id est videndo nomen accepit. Quod si ita est illa vita, ubi Deus videri potest, ipsa contemplativa vita credenda est. In præsenti autem vita misericordia erroribusque plenissima, Deum videri sicuti est non posse, dubium non est. Nec moveat quod hic quoque a justis antiquis visum legimus Deum, quia non est in hac humiliatione nostra sic visus, sicut in illa claritate videndus est. Quandoquidem in forma visibilis creaturæ in qua pro dispensatione temporum, ubi voluit, et quibus voluit, justis apparuit, nec potuit nec potest videri, sed poterit cum ad supernam patriam peregrinatio nostra pervenerit, et mortale nostrum immortalitas beata vestierit, atque ad contemplationem divinam vel perceptionem coelestium præmiorum, omnes vere fideles, fides ipsa, quæ hic futura credebantur, impleta perdixerit.

CAPUT IV.

Quod hic per fidem potest, in futuro autem poterit Deus videri per speciem.

(*Prosper.*) Ait enim sanctus Apostolus: *Per fidem ambulamus, non per speciem* (*II Cor. v.*). Fides ergo est per quam ambulatur, et species quæ videtur. Quia in hac vita ubi per fidem bene vivendo proficiimus, bonorum operum quodammodo passibus ambulamus; in futuro autem pervenientes ad speciem jam non erit quo velut proficiendo ulterius ambulamus, sed ipsam speciem, ad quam per fidem spiritalem ambulamus, pervenimus, insatiabili delectatione videbimus. In quantum autem valet humana mens, quam suus Creator ad suam fecit imaginem, studeat etiam hic intelligibiliter Deum videre per fidem, ut eum plenus videat cum pervenerit munere ipsius Conditoris sui ad speciem.

CAPUT V.

In quanta claritate ab electis suis videbitur Deus in regno suo.

(*Beda.*) In ea claritate qua discipuli viderunt Dominum fulgentem in monte (*Matth. xvii.*), in ea peracto judicio ab omnibus sanctis in regno suo videbitur. Sed quod mortales adhuc, corruptibles discipulorum oculi sussurre nequierunt, tunc per resurrectionem jam facta incorruptibilis, potenter intuei sufficit omnis Ecclesia sanctorum, de qua scriptum est: *Regem in decoro suo videbunt oculi ejus* (*Isa. xxxiii.*). Decorem illum, gloriam illam, pulchritudinem illam, magnificentiam illam, virtutem illam, claritatem illam, majestatem illam, qualis per omnia sit, nulla vox hominum dicere potuit aut potest. (*Joan. Chrys.*) Conferamus oculos ad illum montem in quo transformatus est Christus, et videamus splendorem ejus, illum quo tunc transformatione resplenduit, nec sic quidem inveniemus cunctam nobis illius claritatem futurique sæculi gloriam patetfactam. Illa enim transformatio facta est non in quantum bonorum futurorum veritas habet, sed

quantum ferre oculi poterant intuitum. Sic enim in Evangelio dicit, *quia resplenduit sicut sol* (*Matt. xvii*). **Incorruptorum autem gloria corporum, non hoc tantum splendoris emituit, quantum ex ista corruptibili luce procedit, nec talem lucem, qualem nunc mortales oculi capere possunt, sed tantus erit futurae lucis splendor, quantum corporeus ferre non possit aspectus, cum tamen illum tulerit qui in montis transformatione resplenduit.** Unde ostenditur, *quia tantum revelatum sit, quantum ferre mortalium oculi potuerunt.* Nec tamen tulerunt ex integrō, sed ceciderunt, inquit, in faciem suam super terram.

CAPUT VI.

De resurrectione et vita sanctorum.

Resurgent igitur sanctorum corpora sine ullo vicio, sine ulla deformitate, sicut sine ulla corruptione, onere, difficultate. In quibus tanta facilitas quanta felicitas erit. Recepitis cum incorruptione atque immortalitate corporibus, municipatum patriæ cœlestis accipient, atque ejus in æternum cives effecti, promissa præmia reportabunt. Ibi eis exuberabit tanta letitia, tanta cœlestium gratia gaudiorum, ut remuneratori suo pro tantis muneribus gratias agant, et nullum fastidium ex ipsa affluentia bonorum perceptione sustineant. Ibi non latebit perfecte beatos aliquid secretorum, qui quod est longe præstantius, ipsum visuri sunt mundis cordibus Deum. Quandoquidem humana creatura ita perfecta erit, ut in melius aut deterius ultra mutari non possit. Quidquid C hic humanis corporibus vitiandis, aut ferarum mortuis ademerit, aut improviso casus abetulerit, aut malarum valetudinum genera diversa decerpserint, aut humana crudelitas amputaverit, aut si ignis vel qualibet alia res aliquid debilitatis intulerit, aut ipsa senectus etiam sanis onerosa negaverit, hæc atque his similia corporum damna, una ibi resurrectione reparabit, atque ea corpora membris omnibus instaurata incorruptibilis sanitas obtinebit. Statum etiam illius sanctæ resurrectionis ac perpetuae vitae consideremus, in quantum nobis considerare possibile est, et ut etiam vere est, comprehendere nullus sermo sufficiet, sed quantum possimus ex his quæ legimus, et per ænigmata accipimus tenuem quamdam opinionem de ea capiamus. Dicitur de ea quodam loco: *quod ausugiet ibi dolor, et tristitia, et gemitus.* Quid hac vita beatius, ubi non est paupertatis metus, non ægritudinis laedit injuria? (*Aug.*) Nemo irascitur, nemo invidet, nulla cupiditas exardescit, nullum ibi desiderium, nulla honoris pulsat ex potestate ambitio, sed omnis vitiorum labes sopita et penitus extincta est, pax cuncta continet et letitia. Tranquilla sunt omnia et quieta, jugis splendor et lux; non ista quæ nunc est, sed tanto splendidior, tanto clarior, quanto splendidior nunc sol est lucerna. Nulla ibi nox, nullæ tenebræ, concursus nullus nubium, nulla frigoris, nulla ardoris asperitas. Non est ibi senectus nec senectutis miseria,

A sed omne quidquid corruptionis est exsulat, et gloria incorruptionis cuncta circumdat. Unde per Paulum dicitur: *Ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis, in libertatem glorie filiorum Dei* (*Rom. viii*). (*Greg.*) Electos enim nunc pena corruptionis aggravat, sed tunc incorruptionis gloria exaltat et quantum ad præsentis necessitatis pondera nunc in Dei filiis de libertate nihil ostendit. Quantum vero ad subsequentis libertatis gloriam, tunc in Dei famulis de servitute nihil apparebit. Creatura ergo servitute corruptionis exuta et dignitate libertatis accepta, in filiorum Dei gloriam vertitur, quia unita Deo per spiritum, quasi hoc ipsum quod creatura est, transisse ac subegisse declaratur.

CAPUT VII.

B Quod detrimenta angelice ruine ex sanctis reparantur hominibus.

(*Aug.*) Ex redēptione hominum ruine illius angelicæ detrimenta reparantur. Et utique neverunt angelī sancti docti de Deo, cuius veritatis æternæ contemplatione beati sunt, quanti numeri supplementum de genere humano integritas illius civitatis exspectet. Propter hoc ait Apostolus: *Instaurari omnia in Christo quæ in cœlis sunt et quæ in terris* (*Ephes. i*). In ipso instaurantur quippe quæ in cœlis sunt, cum id quod in angelis lapsum est, ex hominibus redditur. Instaurantur autem quæ in terris sunt, cum ipsi homines qui prædestinati sunt in æternam vitam, a corruptionis vetustate innovantur. Illa enim superna civitas ex angelis et hominibus constat, ad quam tantum credimus humanum genus ascendere, quantos illic contingit electos angelos remansisse, sicut scriptum est: *Statuit terminos gentium secundum in numerum angelorum Dei.*

CAPUT VIII.

C Quod electi in æterna patria cunctos recognoscunt bonos.

(*Greg.*) Electi autem in æterna patria non solum eos agnoscent bonos, quos in hoc mundo neverunt, sed velut viros visos ac cognitos recognoscunt bonos, quos nunquam viderunt. Nam cum antiquos patres in illa æterna hereditate viderint, eis incogniti per visionem non erunt, quos in opere semper neverunt. Quia enim illic omnes communi claritate Deum conspicunt, quid est quod ibi nesciant, ubi scientem omnia sciunt? Nam quidam noster religiosus vir, et vita valde laudabilis, cum ante hoc triennium moreretur (sicut religiosi alii, qui præsentes fuere testati sunt) in hora sui exitus Jonam prophetam, Ezechiem quoque et Danielem cœpit aspicere quos dum ad se venisse dicaret, et depressis lumenibus eis reverentiae obsequium præheret, ex carne ductus est. Qua in re aperte datur intelligi, quæ erit in illa incorruptibili vita notitia, si vir iste adhuc in carne corruptibili positus, prophetas sanctos, quos nimis nunquam viderat, agnovit.

CAPUT IX.

Quod beatorum animæ mox ut corpore exeunt ad Christum pergunta.

(Greg.) Quod nunc ante restitutionem corporum in cœlo recipi valeant animæ justorum, neque de omnibus justis fateri possumus, neque de omnibus negare. Nam sunt quorumdam justorum animæ quæ in cœlesti regno quibusdam adhuc mansionibus differuntur, in quo dilationis damno quid aliud innuitur, nisi quod de perfecta justitia aliquid minus habuerunt. Et tamen luce clarius constat, quia perfectorum justorum animæ, mox cum hujus carnis claustra exeunt, in cœlestibus sedibus recipiuntur. Quod et ipsam per se Veritas attestatur: *Ubiunque fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilæ* (Matth. xxiv). Quia ubi ipse Redemptor noster est corpore, illuc procul dubio colliguntur et animæ justorum. Et Paulus dissolvi desiderat et esse cum Christo (Philip. i). Qui ergo Christum esse in cœlo non dubitat, nec Pauli animam esse in cœlo negat. Qui etiam dissolutionem sui corporis aliae habitationem patriæ cœlestis, dicit: *Scimus quoniam terrestris domus hujus habitationis dissolvatur, quod adificationem habemus ex Deo, domum non manufactam, sed æternam in cœlis* (II Cor. v).

CAPUT X.

Quod nunc animarum sola beatitudine perfruuntur electi, post resurrectionem vero animarum simul et corporum.

(Greg.) Electi autem nunc animarum sola, postmodum vero etiam corporum beatitudine perfruuntur, ut in ipsa quoque carne gaudeant, in qua dolores pro Domino cruciatusque pertulerunt. Pro qua quippe geminata eorum gloria scriptum est: *In terra tua duplia possidebunt* (Isai. Lxi). Hinc etiam ante resurrectionis diem de sanctorum animabus scriptum est: *Datae sunt illis singula stola albæ et dictum illis ut requiescerent ad modicum tempus* (Apoc. vi), donec impleatur numerus conservorum et fratum eorum. Qui itaque nunc singulas acceperunt, binas in judicio stolas habituri sunt. Quia modo animarum tantummodo, tunc autem binæ stolæ albæ, animarum simul et corporum gloria lætabuntur.

CAPUT XI.

Quod per quinquagenarium perpetuitas futuræ quietis nostræ mystice ostendatur.

(Beda.) Non sine magno mysterio quinquagenarius numerus in datione vel gratiæ vel legis observatus est. Nam quinquagesima die paschæ, et lxx in monte populo data est, et gratia Spiritus discipulis in cœnaculo missa est. Sed hoc nimirum numero perpetuitas futuræ quietis ostenditur, in quo recte vel legis decalogus mandatur, vel Spiritus sancti gratia datur hominibus: ut aperte monstretur quia qui cuncte divinæ legis jussa juvante Spiritus gratia perficiunt, ad veram profectio requiem tendunt. Ideo enim numerus quinquagenarius significationi internæ quietis aptatur, quia ex septem septimanis et mo-

A nade persicxit. Sex quippe diebus in lege *populus* opérari, septima quiescere: sex annis arare et mætere, septimo jussus est cessare, quia et Dominus sex diebus mundi ornatum perfecerit, septimo ab opere suo cessaverit. Quibus omnibus mystice admonemur, quod hi qui in hoc sæculo (quod sex sætabus constat) bonis operibus pro Domino instant, in sabbatum in futuro, id est, in requiem a Domino includuntur æternam. Quod autem septem dies dicuntur, multiplicem ejusdem requiei abundantiam designat, in qua præmium illud sublime datur electis de quo Apostolus ait: *Quod oculus non videt, nec auris audit, nec in cor hominis ascendit, quæ preparavit Deus diligentibus se* (I Cor. ii). Porro ipse dies quinquagesimus, qui septem septimanis superest, et majori præ cæteris erat solemnitate venerabilis, tempus futuræ resurrectionis indicat, in quo illa requies, qua nunc animæ fruuntur electorum, corporum quoque receptorum gloria cumulabitur. Quinquagesimus etenim annus in lege (Lxx. xxv) Jubileus, id est dimittens sive mutatus, appellari jussus est, in quo populus ab omni operatione quiesceret, omnium debita laxarentur, servi liberi redirent. Annus ipse majoribus solemnitiis, ac laudibus divinis eminentior ac cæteris existeret. Merito per hunc numerum illa summæ pacis tranquillitas indicatur, quando (sicut Apostolus ait) canente novissima tuba mortui resurgent, et nos immutabimur in gloria. Ubi cessantibus hujus sæculi laboribus et ærumnis, dimissis omnium culparum debitis, in sola divinæ visionis contemplatione cunctus electorum populus in æternum gaudebit, impleto illo desiderabili Domini ac Salvatoris nostri mandato: *Vacate et videte quoniam ego sum Deus.*

CAPUT XII.

Quod per sextam feriam præsens vita, per sabbatum requies animarum, per Dominicam diem gloria resurrectionis ostenditur.

Septem etenim diebus universum tenitus evoluitur. Æterna etenim dies, quæ expleta septem dierum vicissitudine sequitur, scilicet octava est hujus octonarii numeri, causa est quod post sabbatum Dominus voluit a morte resurgere. Dies quippe Dominicus, qui tertius est a morte Dominica, a conditione dierum numeratur octavus, quia sabbatum sequitur. Unde et ipsa Redemptoris nostri passio, et vera resurrectione, figuravit aliquid de suo corpore in diebus passionis sue. Sexta enim feria passus est, sabbato requievit in sepulcro, Dominicus autem die resurrexit a mortuis. Præsens etenim vita nobis adhuc sexta est feria, quia in doloribus dicitur, et in agustiis cruciatur, sed sabbato quasi in sepulcro quiescimus, quia requiem animæ post corpus invenimus. Dominicus vero die, videlicet a passione tertio, a conditione ut diximus octavo, jam corpore a morte resurgimus, et in gloria animæ etiam cum carne gaudemus. Quod ergo mire Salvator noster fecit in se, hoc veraciter signavit in nobis, ut nos et dolor in sexta, et requies in septima, et gloria excipiatur in octava.

CAPUT XIII.

Quæ et quanta sit differentia inter duas vitas sanctæ Dei Ecclesie.

(Aug.) Duas itaque vitas sibi divinitus prædictatas commendatas novit Ecclesia: quarum una est in fide, altera in specie. Una in tempore peregrinationis, altera in æternitate mansionis; una in labore, altera in requie; una in via, altera in patria; una in opere actionis, altera in mercede contemplationis; una declinat a malo et facit bonum, altera nullum habet a quo declinet malum, et magnum habet quo fruatur bonum. Una cum hoste pugnat, altera sine hoste regnat; una fortis est in adversis, altera nihil sentit adversi; una carnales libidines frenat, altera spiritualibus delectationibus vacat; una est vincendi cura sollicita, altera victoriae pace secura; una in tentationibus adjuvatur, altera sine ulla tentatione in ipso adjutore letatur; una subvenit indigenti, altera ibi est ubi nullum invenit indigentem; una aliena peccata, ut suū sibi ignoscantur, ignoscit; altera nec patitur quod ignoscat, nec facit quod sibi poscat ignosci. Una flagellatur malis ne extoltatur in bonis, altera tanta plenitudine gratiæ caret omni malo, ut sine ulla tentatione superbiæ clareat summo bôno. Una bona et mala discernit, altera sola quæ bona sunt cernit. Ergo una bona est, sed adhuc misera, altera melior et beata.

CAPUT XIV.

Quod per quadragesimalem afflictionem vita præsens, per quinquagesimam æterna lœtitia ostendatur.

(Beda.) Sancta Dei Ecclesia in quibusdam suis membris adhuc pro æterna requie laborat in terris, in quibusdam vero omni finito labore cum Christo jam regnat in caelis. In memoriam utriusque vitæ consti-tuere patres nostri gemina hæc congrua religionis solemnia, quadragesimam videlicet afflictionis et jejuniorum, instantे jam Dominicæ resurrectionis tempore, gaudiisque paschalibus, ut per eam nobis sepius ad memoriam revocarent, quia per labores et continentiam, per vigilias et orationes, per cætera quæ Apostolus commemorat (Rom. vi) arma justitiae, ad vitæ immortalis præmia debemus attingere. Porro quinquagesimam ab ipso Dominicæ resurrectionis die inchoare, et gaudiis potius laudibusque divinis, quam jejuniis voluerunt esse celebrem, quatenus annuis ejus festis dulcius admoneremur desiderium nostrum ad obtinenda festa, quæ non sunt annua sed continua, non terrena sed cœlestia semper accedere fiximque tenere. Quia non in tempore mortalitatis hujus, sed in æternitate futuræ incorruptionis vera nobis quærenda felicitas, vera est invenienda solemnitas, ubi cessantibus cunctis angoribus tota in Dei visione ac laude vita geritur. Juxta hoc quod Propheta, corde pariter et carne in Deum vivum exultans, aiebat: *Beati qui habitant in domo tua, in sæculum sæculi laudabunt te* (Psal. lxxxiii).

A

CAPUT XV.

Nemo perfecte beatus esse potest, antequam ad futuram perveniat beatitudinem.

(Prosp.) In praesenti autem vita quantilibet quis excellentia sanctitatis emineat, quantilibet quis eminentia perfectionis excellat, potest quidem fieri pro modulo hujus vitæ perfectus, sed non est sic de sua perfectione securus, ut non debeat de casu esse sollicitus: et utique ubi est sollicitudo non est absolute beatitudo, quæ nequaquam perfecta credenda est, si secura non fuerit, nec secura erit nisi omnem sollicitudinem securitas æterna consumpserit. Quapropter qui dicuntur in hac vita beati, spe beatitudinis futuri beati sunt; ipsa autem re non hic, sed in illa vita beati futuri, quia ibi omnium beatorum beatitudo perfecta erit, ubi humana natura sui gloriam Conditoris et suam perfecte beatificata visura est, atque ei sine ullo defectu suæ beatitudinis adhærebit.

CAPUT XVI.

Tunc omnium electorum perfecte erit cor et anima una, quando Deus erit omnia in omnibus.

(Beda.) Sicut in primordio nascentis Ecclesiæ in Hierosolymis quondam multitudinis credentium erat cor et anima una, et erant illis omnia communia (Act. iv), ita in illa summæ pacis visione multitudini credentium Deum erit cor et anima una, diligendi ac laudandi eum, cujus se gratia viderint esse salvatos: et ibi veraciter erunt omnibus omnia communia, quia, sicut Apostolus ait, erit Deus omnia in omnibus (I Cor. xv). [Prosp.] Ibi omnes quicunque fuerint unum corpus erunt, et singuli de sua et de singulorum felicitate gaudebunt. Hæc est vera et beata unanimitas sanctorum angelorum et hominum beatorum in illa perpetua regione, quibus est una voluntas gloriam regni Dei dicere, et potentiam virtutis ejus eloqui.

CAPUT XVII.

Quod sancta Hierusalem cœlestis ex parte æterna, et ex parte captiva sit

(Aug.) Sancta Hierusalem cœlestis ex parte æterna; et ex parte captiva est. In angelis æterna, in hominibus captiva. Non enim omnes illius civitatis cives captivi sunt, sed qui inde peregrinantur ipsi captivi sunt. Homo cuius est Hierusalem, sed venditus sub peccato, factus peregrinus. Sicut enim populus ille de terra Hierusalem in captivitate ductus est in Babyloniam, et post septuaginta annos rediit ad civitatem suam: septuaginta anni significant omne tempus quod septem diebus evolvitur; ita cum transierit omne tempus tunc redimus et nos ad patriam nostram, æternam Hierusalem, ubi sunt cives nostri angeli, ab ipsis nostris peregrinamur in terra. In peregrinatione suspiramus, in civitate gaudebimus.

CAPUT XVIII.

Quam ardenter desiderare debent regionem suam cœlestis patriæ peregrini.

(Aug.) Cœlestem ad patriam peregrinus ille ar-

denter redire desiderabat, qui dolens gemensque dicebat : *Heu mihi ! quia incolatus meus longinquus factus est* (*Psal. cxix.*) Ac si diceret : Domine, multum a te recessi, peregrinatio mea facta est longinqua. Nondum veni in patriam illam ubi cum nullo malo victurus sum. Nondum veni ad illam societatem angelorum ubi scandalum non timebo. Quare autem nondum sum ibi ? quia incolatus meus longinquus factus est. Incolatus peregrinatio est. Incola dicitur qui habitat in terra aliena, non in civitate sua. Longinquus factus est incolatus meus. Et ubi longinquus ? Aliquando, fratres mei, cum peregrinatur homo inter meliores vivitque, in patria sua forte viveret, sed non sic est quando de Hierusalem illa coelesti peregrinamur. Mutat enim homo patriam, et aliquando illi in peregrinatione bene est. Invenit amicos fideles peregrinando quos in patria invenire non potuit; inimicos habuit ut de patria pelteretur et peregrinaretur, invenit quod non habebat in patria. Non sic est patria illa Hierusalem ubi omnes boni, quicunque inde peregrinatur inter malos est. Nec recedere a malis potest nisi cum redierit ad societatem angelorum, ut ibi sit unde peregrinatur, ubi omnes justi et sancti qui fruuntur verbo Dei sine lectione, sine litteris. Quod enim nobis per paginas scriptum est, per faciem Dei illi cernunt. Qualis patria ? Magna patria, et miseri, peregrini ab illa patria. Sed quid ait iste ? Longinqua facta est peregrinatio mea. Iste jam volens redire cognoscit infelicitatem peregrinationis suæ, quia cognovit illam ; redit, et ad beatam desiderat ascendere patriam.

CAPUT XIX.

Qualiter plangere debent captivi patriam suam æternam Hierusalem.

(Aug.) Gemamus omnes, gemamus singuli in hac captivitate, in hac mortalitate, suspiremus, desideremus patriam nostram Hierusalem coelestem. Tendamus ad Conditorem nostrum, ejusdem civitatis fabricatorem, petamus ei bonorum operum sumptus, ut mereamur pervenire ad eum, et in domo ejus habitare omnibus diebus vitae nostræ, hoc est pe-

A renni vita. Hanc domum æternam, quam ex Deo habemus in cœlis, diligebat ille qui dicebat : *Domine, dilexi decorum domus tuæ, et locum habitationis glorie tuæ* (*Psal. lxxxiii.*) Et iterum : *Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum ! Concupiscit et deficit anima mea in atrio Domini. Quia melior dies una in atris tuis super millia* (*Ibid.*) Nam et ipse ad Dominum sicut inter pervenire desiderabat, cum dicebat : *Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum. Quando veniam et apparebo ante faciem Domini ?* (*Psal. xli.*) In hac enim positi peregrinatione ploramus coram Domino qui fecit nos, quia ipse Dominus Deus noster. (Aug.) In hac ærumnosa retenti mortalitate cum omni contritione cordis et corporis redire desideremus ad illam supernam Hierusalem, B quæ est mater omnium nostrum. Ab illa peregrinamur in hac miseranda vita, ad ejus redditum suspiramus. Tandiu miseri et laborantes sumus, donec ad illam redeamus, ubi videre possimus Deum deorum in sancto monte Sion.

CAPUT XX.

Quod nemo mortalium dicere potest quanta justorum sint gaudia in cœlo.

(Aug.) Humanus sermo nec explicare potest nec cogitare quæ et quanta sint gaudia in cœlo, testante Paulo apostolo : *Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Dens diligentibus se* (*I Cor. 11.*) Diligamus igitur ex toto corde omnibusque viribus Deum, ipsam quam electis suis promisit beatitudinem desiderantes. Terrena omnia et transitoria nobis pro amore coelestis patriæ vilescant, totis animæ viribus tendamus illuc, internis cordis affectibus suspiremus illuc. Petamus omnes cum lacrymis, petamus singuli Deum, ut inhabitemus in domo ejus omnibus diebus vitae nostræ, et mereamur videre bona ejus in terra viventium. Hæc de qualitate futuræ beatitudinis, ex divinis sanctorum Patrum libris pauca excerpta sufficiant. Nunc igitur quibus ad eam bonorum operum passibus currendum sit, adjuvante Domino carpendo flores ex catholicorum Patrum edictis demonstremus.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

De laude charitatis, et quod ipsa sit mater omnium virtutum.

(Aug.) Charitas est mater, fons et origo omnium sanctorum virtutum, et omnis præcepti finis. De qua dicit Apostolus : *Finis autem præcepti est charitas de puro corde et conscientia bona, et fide non ficta* (*I Tim. 1.*) Ad charitatem autem refertur omne præceptum. Unde Dominus ait : *Hoc est præceptum meum ut diligatis invicem* (*Joan. xiii.*) [Greg.] Omne enim mandatum de sola dilectione est, et omnia unum præceptum sunt. Quia quidquid præcipitur in

D sola charitate solidatur. Ut enim multi arboris rami ex una radice prodeunt, sic multæ virtutes ex una charitate generantur. Nec habet aliquid viriditatis ramus boni operis, si non manet in radice charitatis. Præcepta ergo Dominica et multa sunt, et unum. (Aug.) Multa per diversitatem operis, unum in radice dilectionis. Charitas quippe Dei est, et proximi. Et utique in his duobus præceptis tota lex pendet et prophetæ. Adde Evangelium, adde apostolos; non enim abunde vox ista : *Finis præcepti est charitas* (*I Tim. 1.*) Et : *Deus charitas est, et qui manet in charitate* (dicente apostolo Joanne) *in Deo manet, et Deus in eo* (*I Joan. iv.*) [Prosp.] Est autem charitas recta

voluntas ab omnibus terrenis ac præsentibus prorsus Aversa, juncta Deo inseparabiliter, et unita igni quodam sancti Spiritus a quo est, et ad quem refertur, incensa. Inquinamenti omnis extranea, corrumpi nescia, nullo vitio mutabilitatis obnoxia, supra omnia quæ carnaliter diliguntur excelsa, affectionum omnium potentissima, divinæ contemplationis avida, in omnibus semper invicta, summa actionum bonarum, salus morum, finis coelestium præceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantum, palma justorum, anima sanctorum mentium, causa meritorum bonorum, præmium perfectorum. In peccatis suis mortuos suscitat, languentes sanat, perditos instaurat, spem desperatis inspirat; pacificas mentes inhabitat, fructuosa in pœnitentibus, læta in proficiensibus, gloria in perseverantibus, victoriosa in martyribus, operosa in omnibus omnino fidelibus. Quam fides concipit, ad quam spes currit, cui profectus omnium servit. Ex qua quidquid est boni operis vivit, sub qua obedientia crescit, per quam patientia vincit, propter quam carnalia blandimenta devotio religiosa contemnit, sine qua nullus Deo placuit, cum qua nec potuit aliquis peccare nec poterit. Hæc est charitas vera, germana, perfecta, quam excellentiorem viam nominat sanctus Apostolus (*I Cor. xii*). Et vere ipsa est via quæ dicit per se ambulantes ad patriam. Quia sicut sine via nullus pervenit quo tendit, ita sine charitate, quæ dicta est via, non ambulare possunt homines sed errare.

CAPUT II.

Quod charitas ad innumera bona multiformiter extendatur.

Plenitudo legis, ut Paulus ait apostolus, *dilectio est* (*Rom. xiii*). De hac iterum dicit: *In vicem onera vestra portate, et sic adimplebitis legem Christi* (*Galat. vi*). Lex etenim Christi quid congruentius intelligi potest, quam charitas? quam tunc vere perficimus, cum fraterna onera ex amore toleramus. Unde et per beatum Job dicitur, quod *multiplex sit lex ejus* (*Job xi*). Quid etenim hoc loco Dei lex accipi, nisi charitas debet? per quam semper in mente leguntur præcepta vitæ qualiter in actione teneantur. Sed hæc eadem lex multiplex dicitur, quia studiose per sollicitudinem charitas ad cuncta virtutum facta dilatatur quæ a duobus quidem præceptis incipit, sed se ad innumera extendit. Hujus namque legis initium dilectio Dei est, ac dilectio proximi. Sed Dei dilectio per tria distinguitur, quia ex toto corde, tota anima, et ex toto fortitudine diligere Conditor jubetur (*Exod. xx*). Qua in re notandum est, quod divinus sermo cum Deum diligere præcipit, non solum narrat ex quo, sed etiam informat ex quanto, cum subjungit, ex toto: ut videlicet qui perfecte Deo placere desiderat, sibi de se nihil relinquat. Proximi autem dilectio ad duo præcepta derivatur, cum et per quemdam justum dicitur: *Quod ab alio tibi odis fieri, vide*

A ne tu alteri facias. Et per semetipsam Veritas dicit: *Quæ vultis ut faciant vobis homines, ita et vos facite illis* (*Math. vii*). Quibus duobus, scilicet utriusque Testamenti mandatis per unum malitia compescitur, per aliud benignitas prærogatur; ut malum quod pati non vult quisque, non faciens cesseret a nocendi opere. Ut rursus bonum quod sibi fieri appetit impendens, erga utilitatem se proximi exerceat ex benignitate. Sed hæc nimirum duo dum sollicita intentione cogitantur, cor ad innumera virtutum ministeria tenditur; ne vel ad inferenda quæ non debet, desideriis inquieta mens serveat, vel erga exhibenda quæ debet otio resoluta torpescat. Nam cum cavet alteri facere quod nequaquam vult ab altero tolerare, sollicita se intentione circumspicit, ne superbìa ele-

B vet, et usque ad despactum proximi animum de- jiciens exaltet, ne ambitio cogitationem laniet, cum que hanc ad appetenda aliena dilatait, angustet; ne cor luxuria polluat, et subjectum desideriis per illicita corrumpat; ne ira exasperet, et usque ad proferendam contumeliam inflammet; ne invidia mordeat, et alienis felicitatibus æmula suavitatis pertrahat, eamque usque ad lasciviam obtrectationis extendat; ne odium malitia excitet, et usque ad jaculum male- dictionis irritet. Rursum cum cogitat ut ea alteri faciat, quæ ipsa sibi fieri ab altero exspectat, pensat nimirum ut malis bona, ut bonis meliora respondeant: ut erga procaces mansuetudinis longanimitatem exhibeat; ut malitiæ peste languentibus gratiam benignitatis impendat; ut discordes ad pacem veniant; ut concordes ad concupiscentiam veræ pacis accingat; ut indigentibus necessaria tribuat; ut errantibus viam rectitudinis ostendat; ut afflictos verbo et compassionē mulceat; ut accensos in hujus mundi desideriis, increpatione restringat; ut minas potentium ratione mitigatione mitiget; ut oppressorum angustias quanta prævalet ope, levet; ut foris resistentibus opponat patientiam, ut intus superbientibus exhibeat cum patientia disciplinam; ut erga errata subditorum sic mansuetudo zelum temperet, quatenus a justitiae studio non enervet. Sic adulacionum zelus serveat, ne tamen pietatis limitem servendo transcendat. Ut ingratos beneficiis ad amorem provocet, ut gratis quoque ministeriis in amore servet; ut proximorum mala cum corrigere non valet, taceat; ut quæcum corrigi loquendo possunt, silentium consensum esse pertinescat; ut sic ea quæ tacet toleret, ne tamen in anima virus doloris occulet; ut sic malevolis minus benignitatis exhibeat, ne tamen per gratiam a jure rectitudinis excedat; ut cuncta proximis quæ prævalet impendat, sed hæc impendendo non tumeat; ut sic in bonis quæ exhibet tumoris præcipitum paveat, ne tamen a bono exercitio torpescat; ut sic quæ possidet tribuat, quatenus quanta sit largitas remunerantis attendat, ne cum terrena largitur, suam plus quam necesse est inopiam, et in oblatione munericilaritatis lumen tristitia obscurat. Bene ergo vox beati Job, lex Dei multi-plex dicitur (*Job xi*). Quia nimirum cum una eademque

C

D

sit charitas, si mentem plene ceperit, hanc ad in-
numera opera multiformiter accedit.

CAPUT III.

*Quæ et quanta bona operata sit charitas in sanctis
Patribus.*

(*Orig.*) Charitas namque per Abel, et electa Deo munera obtulit, et fratris gladios non reluctantando toleravit. Charitas Enoch et inter homines vivere spiritualiter docuit, et ad sublimem vitam ab hominibus etiam corpora abstraxit. Charitas Noe, de-spectis omnibus solum Deum placabilem ostendit, ut que arcæ fabricam studio longi laboris exercuit, et mundo superstitem pio opere exercendo superavit. Charitas per semet Japhet humiliiter verenda patris erubuit, et superjecto dorsis pallio, quæ non videbat abscondit. Charitas Abrahæ dextram, quia ad mortem filio obediendo extulit, hunc prolis innumeræ gentium patrem fecit. Charitas Isaac mentem, quam semper ad munditiam tenuit, caligantibus ætate oculis, ad videnda longe post ventura dilatavit. Charitas Jacob compulit, et anissum bonum filium medullitus gemere, et pravorum filiorum præsentiam sub æquanimitate tolerare. Charitas Joseph docuit a fratribus venundatum, et libertate animi infracta, servitium perpeti, et eisdem post fratribus mente non elata principari. Charitas Moysen delinquentे populo et usque ad petitionem mortis in precibus stravit, et usque ad intersectionem populi per zeli studium erexit, ut et pro pereunte plebe sese morti objiceret, et contra peccantem protinus vice Domini irascentis sæviret. Charitas Phinees brachium in ultione peccantium erexit, ut arrepto gladio coeuntes transfigeret, et iram Domini iratus placaret. Charitas Jesu exploratorem docuit, ut et prius contra falsiloquos cives veritatem verbo defendere, et hanc postmodum gladio contra hostes alligaret. Charitas Samuel et in principatu humilem præbuit, et integrum in dejectione servavit, qui cum persecutem se plebeum diligenter, ipse sibi testimonio exstitit, quia culmen ex quo dejectus est non amavit. Charitas David ante iniquum regem, et humilitate commovit ad fugam, et humilitate replevit ad veniam, quia persecutorem suum et timendo fugit ut Dominum, et tamen cum potestatem feriendi repe-
rit, non agnovit inimicum. Charitas Nathan et contra peccantem regem in auctoritatem liberæ increpationis sustulit, et cum regis culpa decesset, in petitione humiliiter stravit. Charitas per Isaiam nuditatem carnis in prædicatione non erubuit, et subducto carnali velamine mysteria superna penetravit. Charitas Heliam, quia fervoris zelo vivere spiritualiter docuit, ad vitam quoque et corporaliter abstraxit. Charitas Eliseum, quia magistrum diligere simpli-
citer instituit, magistri spiritu dupliciter implevit. Per charitatem Jeremias ne in Ægyptum populus descendenter, restitut; sed tamen et inobedientes diligens, quo descendere prohibuit, et ipse descendit. Charitas Ezechielem, quia prius a terrenis desideriis

A se sustulit, post per cincinnum capitum aere libravit. Charitas in Daniele, qui a regis dapibus gulam compescuit, ei et esurientum ora leonum clausit. Charitas tribus pueris, quia in tranquillitate positis incendia vitiorum subdit, tribulationis tempore et flammæ fornacis temperavit. Charitas in Petro et minis torrentium principum fortiter restitit, et in circumcisione submovenda minoris verba humiliiter audivit. Charitas in Paulo, et manus persequentium humiliiter pertulit, et tamen in circumcisionis negotio, longe se impares et priores sensu audacter incre-
pavit.

CAPUT IV.

Quibus modis charitas consistat.

B (*Pelag.*) Charitas quatuor modis consistit, hoc est: in dilectione quæ prima est; secunda ut nosmet-
ipsos secundum Deum amemus; tertia proximos; quarta etiam inimicos. Deum ergo plus quam nos diligere, proximum sicut nos, inimicum sicut proximum.

CAPUT V.

Quod sine charitate nulla bona prosunt.

(*Prosop.*) Paulus inquit apostolus: *Sil linguis hominum loquar et angelorum, charitatem autem non habuero, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens* (*I Cor. xiii.*). Hominum vel angelorum linguas inanem facundiam quorundam significatam debemus acci-
pere, qui docendi officium vanitate placendi magis quam consulendi charitate suscipiunt, et dicta sua magis cupiunt laudari quam fieri; nec de sanctitate operis, sed de sermonis elucubrati venustate solliciti sunt. Merito hi tales æramento sonanti, aut tinnienti cymbalo comparantur, qui in modum tinnientis æra-
menti vel cymbali præclara quæque magis appetunt sonare quam facere. *Et si habuero, inquit Apostolus, prophetiam, et noverim omnia mysteria et omnem scientiam: et si habuero omnem fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum* (*Ibid.*). Non ad hoc ista dicit, quasi aliqua bona sine charitate habere aliqui possint, sed quia nihil prosint habentibus ea, si a charitate defecerint.

D *Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest* (*Ibid.*). Charitas ergo habenda est ipsa et sectanda, sine qua nec eleemosynæ, nec occisio corporis, nec illa omnia superius dicta, vel alia quælibet bona perducunt aliquos ad salutem. Quia quælibet bona actio vel passio, nisi ex fide, quæ per dilectionem operatur, exstiterint, nobis prodesse non poterunt. Quapropter nihil eis peccati damnabilis remanere poterit, nec deerit aliquid boni, quibus charitas, omnis inquinamenti mundatio, et bonorum omnium mater, adfuerit.

CAPUT VI.

Qualiter verba beati Pauli apostoli de charitate intelligenda sint.

(Greg.) *Charitas patiens est, benigna est : non armatur, non inflatur, non agit perperam, non est ambitiosa, non querit quae sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniuitate, congaudet autem veritati* (*I Cor. xiii*). *Patiens quippe est charitas, quia illata mala æquanimiter tolerat. Benigna vero est, quia pro malis bona largiter ministrat. Non armatur : quia per hoc, quod in præsenti mundo nihil appetit, invidere terrenis successibus nescit. Non inflatur, quia cum præmium internæ retributionis anxie desiderat, de bonis se exterioribus non exaltat. Non agit perperam, quia quo se in solum Dei et proximi amorem dilatat, quidquid a rectitudine discrepat, ignorat. Quid sit autem, perperam agere, sanctus Basilius inter cætera ita definiens ait : Quidquid non propter usus necessarios, sed vel ornatus causa, vel decoris alicujus sit, hoc est perperam agere. (Greg.) Non est ambitiosa charitas; quia quo ardenter intus ad sua satagit, foras nullatenus aliena concupiscit. Non querit quae sua sunt, quia cuncta quæ hic transitoria possident, velut aliena negligit, cum nihil sibi esse proprium, nisi quod secum permaneat agnoscit. Non irritatur, quia et injuriis lacessita ad nullos ultiionis sure motus excitat, dum magnis laboribus majora post præmia exspectat. Non cogitat malum, quia in amore munditiae mentem solidans, dum omne odium radicibus eruit, versare in animo quod inquinat nescit. Non gaudet super iniuitate, quia quo sola dilectione erga omnes inhiat, nec de perditione adversantium exsultat. Congaudet autem veritati, quia ut cæteros diligens, per hoc, quod rectum in aliis conspicit, quasi de augmentatione proprii proiectus hilarescit. (Prosp.) *Omnia suffert*, quia omnes inquietos vel inquietudines fundata animi tranquillitate suffert. *Omnia credit*, quia post hanc vitam, penas divinitus comminatas credit non metuendo. *Omnia sperat*, quia præmia præmissa sperat gaudendo. *Omnia sustinet*, quia revelationem filiorum Dei desiderat fortiter sustinendo. (Pelag.) *Charitas nunquam excidit* : non excidit dicit, id est elapsa non est, vel non excessit. Ipsa enim sola permanet in futurum, vel recte, quia vera est, non mutabitur.*

CAPUT VII.

Qualiter charitas erga Deum, et qualiter erga proximum sit exhibenda.

Ergo si charitatem Deo exhibeamus et proximo de corde puro et conscientia bona et fide non ficta, facile peccato resistimus, bonis omnibus abundamus, scæculi blandimenta contemnimus, et omnia quæ difficultaria sunt humanæ fragilitati vel aspera etiam, cum dilectione perficiimus, si tamen Deum charitate quæ nobis ab illo, ex toto corde, ex tota anima et totis viribus diligamus. Ex ea enim parte quis peccat, ex qua minus diligit Deum. Quem si ex toto corde di-

A ligamus, nihil erit in nobis unde peccati desiderii serviamus. Et quid est diligere Deum, nisi illo occupari animo, concepire fruendæ visionis ejus effectui peccati odium, mundi fastidium, diligere etiam proximum quem in se censuit diligendum. Illi vero ex toto et plus quam se diligunt Deum, qui pro ejus amore, suæ ad tempus saluti non parcunt, seipsos tribulationi ac periculis tradunt. Nudari facultatibus propriis, patriæ sue extores fieri, parentibus et uxoribus et filiis renuntiare parati sunt, et ut in totum dicam, ipsam corporis mortem non solum non resugunt, sed etiam libenter excipiunt, ambientes a corporis sui vita magis quam a Deo vita suæ discedere. Proximos nostros sicut nos diligere debemus : non illi tantum proximi nostri credendi sunt, B quos nobis gradus sanguinis jungit, sed proximi nostri credendi sunt omnes homines naturæ nostræ participes. Secundum nos proximos omnes diligimus, cum ad mores bonos et ad æternam vitam consequam sicut nobis eorum saluti consulimus, cum nos in eorum peccatis ac periculis cogitamus, et, si- cut nobis subveniri optaremus, ita eis pro viribus subvenimus, aut si facultas defuerit, voluntatem subveniendi tenemus. Quapropter hæc est proximi tota dilectio, ut bonum quod tibi conferri vis, velis et proximo. Etenim profectus tuos esse credas, et de peccatis aliorum tanquam de propriis misericorditer lugeas. (Basil.) Hæc est enim charitas quam habere debemus invicem, sicut Dominus ostendit et docuit, dicens : *Dilige invicem sicut et ego dilexi vos. Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam quis ponat pro amicis suis* (*Joan. xiii*). Si autem et animam ponи oportet, quanto magis in aliis votum et studium debet intelligi, sine dubio non secundum humanas voluntates, sed secundum illum prospectum in quo est commune omnium propositum placandi Dominum.

CAPUT VIII.

Quod ne tantæ virtutis sit charitas, ut omnem legem et universa mandata Dei in ea possimus complere.

Quantæ autem virtutis sit charitas in consequentibus ponit Apostolus cum ait (*Rom. xiii*) : Qui enim diligit proximum, legem impletur. Nam non adulterabis, non occides, non furtum facies, non falsum testimonium dices, non concupisces, et si quod est aliud mandatum in hoc verbo instauratur : diliges proximum tuum tanquam te ipsum. Et ad ultimum rationem tanti hujus boni breviter colligens, ait : *Dilectio proximi malum non operatur : plenitudo legis est dilectio* (*Ibid.*). Supradixerat, quia qui diligit proximum, legem impletur. Et quia difficile videbatur, quomodo quis posset omnem legem in uno sermone complere, plenissimam reddit rationem, dicens : *Dilectio proximi malum non operatur. Et ideo plenitudo legis est dilectio*. Pone ergo per singula mandata legis dilectionem, et vide quam facile cuncta complentur. Nunquid qui diligit proximum, occidere cum potest? Certum est quod nemo quem diligit interficit. Est ergo dilectio per quam impletur mandatum quo

principitur, *Non occides*. Similiter et qui proximum suum diligit, in uxorem ejus adulterium non committit. Et qui diligit proximum suum, quæ ejus sunt non suratur. Et qui diligit proximum suum, adversus eum non dicit falsum testimonium. Similiter et cætera mandata legis, si sit erga proximum dilectio, absque aliquo labore servantur. Potest et ita intelligi, quod proximus noster sit Christus secundum Evangelii sententiam; qui venit et jacentes nos vulneratos a latronibus et nudatos a dæmonibus, iumento corporis sui superposuit, et ad stabulum Ecclesiæ detulit, et cætera. Hunc ergo proximum, si diligamus omnem legem et universa mandata, in ipsius amore complemus.

CAPUT IX.

Qualiter per charitatem in Deo diligitur amicus et propter Deum diligitur inimicus.

(Greg.) Si quis quemlibet amat sed propter Deum non amat, charitatem non habet, sed habere se putat. Charitas autem vera est cum et in Deo diligitor amicus, et propter Deum diligitor inimicus. Ille enim propter Deum diligit eos quos diligit, qui etiam eos diligere a quibus non diligitur, scit. Probari autem charitas per solam odii adversitatem solet. Unde et per seinetipsum Dominus dicit: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderunt* (Matth. v). Ille ergo securus amat, qui propter Deum et illum amat, a quo se intelligit non amari; difficile quippe est omnem vim charitatis exprimere, cuin omnia Dei precepta sola possideat charitas, dicente beato Augustino: *Totam magnitudinem et altitudinem divinorum eloquiorum secura possidet charitas, qua Deum proximumque diligimus*. Hæc in adversitatibus tolerat, in prosperitatibus temperat, in duris passionibus fortis, in bonis operibus hilaris, in tentatione tutissima, in hospitalitate largissima, inter veros fratres latissima, inter falsos patientissima. Sufficient autem hæc quæ de charitate scripta sunt; nunc autem de cæteris virtutibus, prout auctor lucis dare dignabitur, insistendum est.

CAPUT X.

De spe.

(Cassiod.) *Spes est bonorum spectatio futurorum quæ exprimit humilitatis affectum et sedulæ servitutis obsequium*. Spes autem vocata quod sit pes progreendi quasi est pes. Unde econtrario dicitur desperatio, cui nulla est progreendi facultas. Quia dum quisquis peccatum amat, futuram gloriam non sperat. Ille enim fiducialiter exspectat, qui ejus mandata fideliter servat.

CAPUT XI.

Quod illis tantummodo proficit spes qui ab actione prava quiescunt.

(Isid.) Qui male agere non desistunt vana spe indulgentiam de Dei pietate requirunt, quam recte quererent si ab actione prava cessarent. Metuendum valde est ut neque per spem veniae quam promittit

A Deus perseveranter peccemus, neque quia justæ peccata distingit, veniam desperemus, sed utrumque periculum evitemus, et a malo declinemus, et de pietate Dei veniam speremus. Omnis quippe justus spe et formidine nitet, quia nunc illum ad gaudium spes erigit, nunc formidinem terror gehennæ addicit.

CAPUT XII.

De spe non ponenda in homine.

(Aug.) *Spe enim, ut ait Apostolus, salvi facti sumus* (Rom. viii). Non enim est spes ponenda in homine, quia maledictus omnis, sicut divina testantur eloquia, qui spem suam ponit in homine (Jer. xvii). Ac per hoc, et in seipso qui spem suam ponit, hujus maledictionis vinculo innectitur. Ideo non nisi B a Domino Deo petere debemus, quidquid speramus vel bene operaturos, vel pro bonis operibus adeptos. Ponamus igitur spem in Domino, instruente David dicente: *Mihi autem adhaerere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam* (Psal. lxxii). Et iterum: *Spes mea in Deo est* (Psal. lxii).

CAPUT XIII.

Qualiter spes crescit inter adversa.

(Greg.) Tanto namque spes in Deum solidior surgit, quanto pro illa quisque graviora pertulerit. Quia nequaquam retributionis gaudium de æternitate colligitur, quod non hic prius pia tribulatione seminatur. Hinc enim per Psalmistam dicitur: *Euntes ibant et flebant, mittentes semina sua. Venientes autem revertient in exultatione portantes manipulos suos* (Psal. cxxxv).

CAPUT XIV.

De fide.

(Prosper.) Fides enim est justitiae fundamentum, quam nulla opera bona precedunt, et ex qua omnia bona procedunt. Ipsa nos a peccatis omnibus purgat, mentes nostras illuminat, Deo reconciliat, cunctis participibus naturæ nostræ consociat, spem nobis future remunerationis inspirat, auget in nobis virtutes sanctas, ac nos in earum possessione confirmat.

CAPUT XV.

Quod nisi per fidem, quæ per dilectionem operatur, nemo potest venire ad requiem.

D Nemo potest ad veram pervenire beatitudinem, nisi per fidem. *Sine fide enim, ut ait Scriptura, impossibile est placere Deo* (Hebr. xi). Fidem scilicet illam quæ per dilectionem operatur, quia ut Jacobus ait apostolus: *Fides sine operibus mortua est* (Jac. ii). Et iterum: *Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat?* *Nanquid poterit fides salvare eum?* (Ibid.) Fides sine operibus otiosa est. Beatus autem est qui et recte credendo bene vivit, et bene vivendo fidem rectam custodit. Frustra sibi de sola fide blanditur, qui bonis operibus non ornatur. Multi fide tantum Christiani sunt, opere vero a Christiana doctrina dissentiant. Est autem fides virtus præclara, per quam sancti Patres

uniti sunt Deo : lege ad Hebraeos Epistolam (*Hebr. ii*) Pauli apostoli, et invenies.

CAPUT XVI.

Quæ sit differentia inter fidem et spem.

(*Aug.*) Est itaque fides bonarum rerum et malorum, quia et bona creduntur et mala et hoc sive bona non mala. Est etiam fides et præteritarum rerum et præsentium et futurarum. Credimus enim Christum mortuum, quod jam præterit; credimus sedere ad dextram Patris, quod nunc est; credimus venturum ad judicandum, quod futurum est. Item fides et suarum rerum est, et alienarum. Nam et se quisque credit aliquando esse cœpisse, nec sive utique semper. Et alios atque alia nec solum de aliis hominibus multa, quæ ad religionem pertinent, verum etiam de angelis credimus. Spes autem non nisi bonarum rerum est, nec nisi futurarum, et ad eum pertinentium, qui earum spem gerere prohibetur. Quæ cum ita sint propter has causas, distinguenda erit fides a spe, sicut vocabulo, ita rationabili differentia. Nam quod attinet ad non videre, sive quæ creduntur, sive quæ sperantur, fidei speique commune est. In Epistola quippe ad Hebraeos (*Hebr. ii*), qua teste usi sunt illustres catholicæ regulæ defensores, fides esse dicta est cognitio rerum quæ non videntur. Quamvis quandoque se quisque non verbis, non testibus, non denique ullis argumentis, sed præsentium rerum evidentiæ dicit credidisse, hoc est fidem accommodasse. Non ita videtur absurdius ut recte reprehendatur in verbo, eique dicatur : vidisti? ergo non credidisti; unde putari potest, non esse consequens ut non videatur res quæcumque creditur. Sed melius hunc appellamus fidem quam divina eloquia docuerunt : earum scilicet rerum quæ non videntur. De spe quoque Apostolus ait : *Spes quæ videtur, non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat?* Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam exspectamus (*Rom. viii*). Cum ergo nobis bona futura esse creduntur, nihil aliud quam sperantur. Jam de amore quid dicam, sine quo fides nihil proficit? Spes vero esse sine amore non potest. Denique, ut ait apostolus Jacobus : *Et dæmones credunt et contremiscunt* (*Jac. ii*) : nec tamen sperant vel amant, sed potius quod speramus et amamus, credendo venturum esse formidant. Propter quod et apostolus Paulus, fidem quæ per dilectionem operatur, approbat atque commendat (*Gal. v*), quæ utique sine spe non potest esse. Proinde nec amor sine spe est, nec sine amore spes, nec utrumque sine fide.

CAPUT XVII.

Quod inter se differunt spes, fides et charitas.

Nunc autem manet, ait apostolus Paulus, spes, fides, charitas. Tria hæc, major autem horum est charitas (*I Cor. xiii*). Fides in spem proficit, spes vero ad charitatem. In præsenti vero sunt tria, in futuro sola charitas sanctorum et angelorum et Dei (*Prosop.*). Quidquid fides et spes promiserat consummabit. Majus ergo est quod semper erit, quam quod aliquando

A cessabit. Cæterum prophetæ et mysteriorum omnium notitia vel scientia, nec non et ipsa fides vel cætera talia, quæ non perfectionem fidelium, sed fragilitate necessaria indicantur, in illa perfectione justorum, quo in charitate radicati contendunt, pervenientibus necessaria esse non poterunt, sed sola charitas ibi perfecta erit, cum perfectos Deo, a quo donata est, conjunxerit.

CAPUT XVIII.

De oratione.

(*Cypr.*) Dominus enim noster Jesus Christus non tantum verbis, sed et factis orare nos docuit. Ipse orans frequenter et deprecans, et quid nos facere oportet exempli sui contestatione demonstrans, sicut scriptum est : Ipse autem fuit secedens in solitudines et adorans. Et iterum : *Exivit in montem orare, et fuit pernoctans in oratione Dei* (*Math. xiv; Luc. vi*). Quod si ille orabat qui sine peccato erat, quanto magis peccatores oportet orare. Et si ille per totam noctem jugiter vigilans et continuis precibus orabat, quanto magis nos in frequentanda oratione debeamus nocte vigilare. De hoc et beatissimus Ambrosius episcopus ait : *Quod autem Dominus Jesus pernoctans fuit in oratione Dei, forma tibi præscribitur quam debeas æmulari.* (*Ambr.*) Quid enim te pro salute tua facere oportet, quando pro te Christus in oratione pernoctet? Quid te facere convenit, cum vis aliquod officium pietatis adoriri, cum Christus missurus apostolos, prius orare curavit.

CAPUT XIX.

De laude et utilitate orationis.

(*Joan.*) Quam autem laudabilis et utilis valdeque necessaria sit oratio, sanctus Joannes Constantopolitanus antistes inter cætera dicit : Oratio ecclesiastica solvit vincula Petri. Oratio Pauli dilatavit prædicationis fiduciam. Oratio caminum ignis extinxit. Oratio conclusit ora leonum. Oratio seditionem compescuit. Oratio paradisum aperuit. Oratio cœli cardines reseravit. Oratio sterilem secundavit. Oratio Cornelii cœlos penetravit. (*Isid.*) Oratio publicanum justificavit. Oratio frequens diaboli jacula submovet. Oratio frequens et continua diaboli tela exsuperat. Oratio frequens flammis vitiorum extinguit. Oratio grandis est animæ munitio. (*Basil.*) Per orationes purissimas omnia nobis utilia tribuuntur a Domino, et cuncta noxia procul dubio effugantur.

CAPUT XX.

De reverentia et devotione orationis.

(*Cypr.*) Quando autem stamus ad orationem, ut sanctissimus martyr Cyprianus ait, invigilare et incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis carnalis et sæcularis abscedat, nec quidquam tunc animus quam id solum cogitet quod precatur. Ideo et sacerdos ante orationem præfatione præmissa, parat mentes fratrum dicendo : *Sursum corda; ut dum respondeat plebs : habemus ad Dominum, admoneamus nihil aliud se quam Dominum cogitare debere.* Claudatur contra adversarium pectus et soli Deo patet, nec ad se hostem Dei tempore orationis adire

patiatur. Obrepit enim frequenter et penetrat, et subtiliter fallens preces nostras a Deo avocat, ut aliud habeamus in corde, et aliud in mente, quando intentione sincera Deum debeat non vocis sonus, sed animus et sensus orare. Quæ autem segnitia est alienari et capi ineptis cogitationibus et profanis, cum Dominum deprecari, quasi sit aliud quod magis debas cogitare, quam quod cum Deo loquaris? (Bened.) Nam et cum quali devotione et reverentia sit orandum beatissimus et sanctissimus pater Benedictus demonstrat dicens: Si cum hominibus potentibus volamus aliqua suggerere, non presumimus nisi cum humilitate et reverentia, quanto magis Domino Deo universorum cum omni humilitate et puritatis devotione supplicandum est. Et non in multiloquio, sed in puritate cordis et compunctione lacrymarum nos exaudiiri sciamus.

CAPUT XXI.

Quod ipsa est acceptabilis Deo oratio quæ sine odio fraternali funditur.

(Greg.) Cum stabitis ad orationem, inquit Dominus, dimittite si quid habetis adversus alterum (Marc. xi). Hinc iterum dicit: Nisi remiseritis hominibus peccata, nec Pater vester qui in cælis est remittet vobis peccata vestra (Matth. vi). Hinc rursum ait: Date et dabitur vobis; dimittite et dimittetur vobis (Luc. vi). Hinc constitutione postulationis conditionem posuit pietatis dicens: Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris (Matth. vi). Ille recte sui delicti veniam postulat, cum hoc quod prius in ipso delinquitur relaxat. Dimittamus enim quod debetur nobis, ut dimittatur quod debetur a nobis. Relinque proximo tuo, ait Salomon, nocenti te, et tunc deprecanti tibi peccata solventur (Eccli. xxviii). Ait enim apostolus Paulus: Volo itaque viros orare in omni loco, levantes sanctas manus sine ira et disceptatione (I Tim. ii). (Ambros.) Pacificum animum in oratione esse debere, ut ad effectum deducatur oratio. Sanctæ enim manus sunt quando cor mundum est.

CAPUT XXII.

Qualiter semper sine aliqua intermissione orare possumus.

(Beda.) Ait enim Dominus: Oportet semper orare et non desicere (Luc. xviii). Et apostolus Paulus dicit: Semper gaudete et sine intermissione orate (II Thess. ii). Quis autem potest ita semper orare, et sine defectu vel intermissione precibus insistere, ut nec alimentum sumendi, aut dormiendi tempus habeat? Aut ergo dicendum est eum semper orare et non desicere, qui canonicis horis quotidie juxta ritum ecclesiasticæ traditionis psalmodiis, precibusque consuetis Deum laudare et rogare non desistit; et hoc esse quod Psalmista dicebat: Benedic Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo (Psal. xxxiii). Aut certe omnia, quæ justus secundum Deum gerit et dicit, adorationem esse reputanda. Quia enim justus sine intermissione quæ justa sunt agit, ac per hoc sine intermissione justus orabit,

A nec unquam ab oratione cessabit, nisi justus esse desistat. Sive enim manducet et bibat, aut dormiat justus, aut operetur, aut loquatur, aut aliud quid faciat, si ad gloriam et laudem Dei, et secundum ejus voluntatem facit, oratio est.

CAPUT XXIII.

Quod cum oratione omnia sunt agenda.

(Ambros.) Servus enim Dei assiduus esse debet in oratione, et, ut ait apostolus Paulus, sine intermissione orare (I Thess. ii). Quia sedulæ preces provocant animum judicis ad dandum misericordiam. Nam et idem Apostolus admonet dicens: Instate orationi, vigilantes in ea (Col. iv); (Cypr.) docens scilicet et ostendens, eos impetrare quod postulant de Deo posse quod videat Deus in oratione vigilare. (Aug.) Neque die vaces neque nocte, sed cum somnus de oculis tuis ceciderit, tunc sensus tuis in oratione vigilet. (Hieron.) Sicut enim militi sine armis ad bellum exire non convenit, ita homini Christiano procedere quolibet sine oratione non expedit. Egredientes de hospitio armet oratio, regredientibus de platea oratio occurrat. Quidquid Christianus inchoat antea orationem ad Deum dirigat. Quidquid perficiat, et hoc cum oratione perficiat. Et semper sensu, mente, voce, et opere omnipotentem Deum oret, ut ea, quæ recta et ei placita sunt, faciat, sibi cogitare, velle, dicere pariter et facere, et usque ad boni operis perseverantiam, vitamque perpetuam feliciter pervenire concedat. Frequenter namque orationi insistat, et mala sua præterita cum lacrymis vel gemitu quotidie in oratione Deo confiteatur, et caveat ne ad hoc rursus proruat quod se fletibus planuisse cognoscit. Meminisci enim debet quod dicitur: Ne iteres verbum in oratione tua (Eccli. vii). Quo videlicet dicto vir sapiens nequaquam nos prohibet sape veniam petere, sed culpas iterare. Ac si aperte dicat: Cum mala gesta defleveris, nequaquam rursum facies quod in precibus iterum plangas.

CAPUT XXIV.

Quod oratio tunc pretiosior fit cum eleemosyna conjuncta fuerit.

(Cypr.) Orantes autem non infructuosis nec rudis precibus ad Deum veniant. Inefficax petitio est cum precatur Deum sterilis oratio. Nam cum omnis arbor non faciens fructum bonum excidatur et in ignem mittatur, utique et sermo non habens fructum promereri Deum non potest, qui nulla operatione fecundus est. Et ideo divina Scriptura instruit, dicens: Bona est oratio cum jejunio et eleemosyna (Tob. xii). Nam qui in die iudicii præmium pro operibus et eleemosynis redditurus est, hodie quoque ad orationem cum operationem venienti benignus auditor est. Sic denique Cornelius centurio, cum oraret, meruit audiiri: fuit faciens multas eleemosynas in plebe, et semper orans Deum. Huic circa nonam horam astiū angelus testimonium reddens sui operis et dicens: Cornelii, orationes tue et eleemosynæ tue ascenderunt in memoriam coram Deo (Act. x). [Greg.] Cito

orationes ad Deum ascendunt, quæ ad eum merita nostri operis imponunt. Unde et per Jeremiam prophetam dicitur : *Levemus corda nostra cum manibus ad Deum* (*Jer. iii*). Ad Deum quippe corda cum manibus levare, est orationis nostræ studium cum merito boni operis imponere. De hoc et sanctus Leo papa. (*Leo.*) *Oratione enim et propitiatio Dei quæritur, jejuniu concupiscentia carnis extinguitur, eleemosynis peccata redimuntur. In orationibus fides permanet recta, in jejunis innocens vita, in eleemosynis mens benigna.*

CAPUT XXV.

De jejunio exterioris interiorisque hominis.

(*Aug.*) Jejunium universam esse dicimus corporis castigationem. Non est tantummodo jejunandum a concupiscentia ciborum, sed ab omni lætitia temporalium delectationum. Qui igitur corpori suo jejunia devotus injicit, principaliter renuntiet vitiis. Cupiditatum somites comprimat, frangat impetus mentis, libidines vincat, faces avaritiae ardoris extinguat, latiusque factis vim dilectionis extendat, atque in alimenta pauperum abrupti apparatus impendia largiatur. Omnia ergo corporis nefanda peccata animi virtute calcentur, ut et anima sanctitate corporis adjuvetur. (*Isid.*) Hoc est enim perfectum et rationabile jejunium, quando noster exterior homo jejunat, interior orat. Facilius per jejunium oratio penetrat cœlum : jejunia fortia tela sunt adversus tentamenta dæmoniorum. Cito enim per abstinentiam devincuntur. Jejunia cum bonis operibus Deo acceptabilia sunt. Qui autem cibis abstinent et prave agunt dæmones imitantur, quibus esca non est, et nequitia semper est. Ille enim bene abstinet cibis qui et a malitia actibus, et a mundi jejunat ambitionibus. (*Cass.*) Unde et Cassianus ita inter cætera definiens : Nec solum nobis istud jejunium visibilium ciborum ad perfectionem cordis, et corporis puritatem sufficere posse credamus, nisi fuerit huic animæ quoque jejunium copulatum. Habet namque et illa suos noxijs cibos quibus impugnata etiam sine escarum abundantia ad luxuriæ prærupta devolvitur. Detraetio, cibus est ejus et quidem persuavis. Ira etiam cibus est ejus, licet minime lenis, ad horam tamen infelici esu paescens ac pariter lethali sapore prosternens. Invidia cibus est mentis, et vana gloria cibus est ejus. Omnisque concupiscentia et pervagatio cordis instabilis, pastus quidam est animæ noxiis escis eam nutritens. Si enim corporaliter jejunantes perniciosissimis animæ vitiis implicemur, nihil nobis proderit carnalis afflictio pretiosiore parte pollutis. Oportet ergo exteriorem hominem jejunantem, interiorem quoque similiter cibis noxiis temperare.

CAPUT XXVI.

Quod illud est perfectum jejunium, quod cum oratione et misericordia commendatur.

(*Aug.*) Necessaria animæ nostræ sunt jejunia, sicut vulneribus medicina. Medelam enim conferunt vitæ perpetuæ, ita tamen ut duarum rerum testimonio

commendentur, id est oratione et misericordia. Quod per solum jejunium prodesse non posse facundissimus doctor Cassianus in vicesima prima collatione propheticis demonstrat testimoniis, ita quorundam, inquit, per prophetam Dominus jejunium detestatur, ex quorum persona cum sibi objiciens ante dixisset : *Quare jejunavimus et non aspexisti? humiliavimus animas nostras et nescisti?* Confestim subjiciens prodidit causas cur non mererentur audiiri : *Ecce, inquit, in diebus jejunii vestri invenitur voluntas vestra, et omnes debitores vestros repetitis. Ecce ad lites et contentiones jejunatis, et percutitis pugno impie. Nolite jejunare sicut usque in hanc diem, ut audiatur in excelso clamor vester.* Nunquid tale est jejunium quod elegi, per diem affigere hominem animam suam? Nunquid contorquere quasi circulum caput suum et saccum et cinerem sternere? Nunquid istud vocabis jejunium et diem acceptabilem Domino (*Isa. LVIII*)? Deinde infert, dicens quomodo acceptabilis fiat continentia jejunantis, atque evidenter enuntiat per se solum jejunium prodesse non posse, nisi has quæ subjiciuntur causas habuerit consequentes. *Nonne hoc est, inquit, jejunium quod elegi? dissolve colligationes impietas, solve fasciculos deprimentes; dimitte eos qui confracti sunt liberos, et omne onus disrumpere. Frange esurienti panem tuum, et egenos vagosque induc in domum tuam. Cum videris nudum, operi eum, et carnem tuam ne desperieris. Tunc erumpet quasi mane lumen tuum, et sanitas tua citius orietur, et anteibit faciem tuam justitia tua, et gloria Domini colliget te.* Tunc invocabis, et Dominus exaudiet, clamabis, et dicet : *Ecce adsum* (*Ibid.*). Videtis ergo jejunium nequaquam principale bonum a Domino judicari, eo quod non per ipsum, sed per alia opera bonum ac Deo bene placitum fiat. Et rursus ex accendentibus causis non solum vanum, verum etiam odibile censetur, dicente Domino : *Cum jejunaverint, non exaudiam preces eorum* (*Jer. xiv*). [*Greg.*], Illud ergo jejunium Deus approbat, quod ad ejus oculos, manus eleemosynarum levat. Quod cum proximi dilectione agitur, quod ex pietate conditur, hoc ergo quod tibi subtrahis alteri largire, ut unde tua caro affligitur, inde egentis proximi caro reparetur. Hinc etenim per prophetam Dominus dicit : *Cum jejunaretis et plangeretis, nunquid jejunium jejunastis mihi?* Et cum comeditis et bibitis, nunquid non vobis comeditis et vobis metipsis bibitis (*Zach. vii*)? Sibi enim comedit et bibit, qui alimenta corporis, quæ sunt communia bona Conditoris, sine indigentibus percipit. Et sibi quisque jejunat, si ea quæ ad tempus subtrahit non pauperibus tribuit, sed ventri postmodum offerenda custodit. Hinc per prophetam Joel dicitur : *Sanctificate jejunium* (*Joel. 1*). Jejunium quippe sanctificare est adjunctis bonis aliis, dignam Deo abstinentiam carnis ostendere.

CAPUT XXVII

De eleemosyna.

(*Aug.*) Qui enim vult ordinate dare eleemosynam,

a seipso debet incipere, et eam sibi primum dare. Est enim eleemosyna opus misericordiae, verissimeque dictum est: *Miserere animæ tuæ placens Deo.* Propter hoc renascimur ut Deo placeamus, cui merito displicet, quod noscendo contraximus. Hæc est prima eleemosyna quam nobis debemus.

CAPUT XXVIII.

Quod multiplex sit eleemosynarum virtus.

(Aug.) *Date eleemosynam*, ait Dominus, *et ecce omnia munda sunt vobis* (*Luc. xi*). Non solum ergo qui dat esurienti cibum, sitienti potum, nudo vestimentum, peregrinanti hospitium, fugienti latibulum, ægro vel inclusu visitationem, captivo redemptionem, debili subvectionem, cæco deductionem, tristi consolationem, non sano medelam, erranti viam, deliberanti consilium, et quod cuique necessarium indigentia, verum etiam qui dat veniam peccanti, eleemosynam dat. Et qui emendat verbere, in quem potestas datur, vel coercet aliqua disciplina, et tamen peccatum ejus quod ab illo læsus vel offensus est, dimittit ex corde, vel orat ut ei dimittatur; non solum in eo quod dimittit atque orat, verum etiam in eo quod corripit, et aliqua emendatoria poena plectit, eleemosynam dat, qui misericordiam præstat. (Cypr.) Raphael quoque angelus ut eleemosyna libenter ac largiter fiat hortatur, dicens: *Bona est oratio cum jejunio et eleemosyna* (*Tob. xii*). Quia eleemosyna a morte liberat, et ipsa purgat peccata. Ostendit orationes nostras ac jejunia minus posse, nisi eleemosynis adjuventur. Deprecationes solas parum ad impetrandum valere, nisi factorum et operum accessione socientur. Revelat angelus et manifestat et firmat eleemosynis petitiones nostras efficaciores fieri, eleemosynis vitam e periculis redimi, eleemosynis animas a morte liberari. (Isid.) Duæ namque sunt eleemosynæ: Una corporalis, egenti dare quidquid potueris; altera spiritualis, dimittere a quo læsus fueris.

CAPUT XXIX.

De laude et utilitate eleemosynarum.

Vendite, inquit Dominus, quæ possidetis, et date eleemosynam (*Luc. xi*). Et iterum: *Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis* (*Luc. xii*). Et Salomon ait: *Redemptio animæ viri, dixitæ sue.* Qui autem miseretur pauperi, beatus erit (*Prov. xiii*). D Et iterum Scriptura: *Conclude eleemosynam in sinu pauperis et hæc pro te exorabit ab omni malo* (*Eccli. xxix*). Ignem ardentem extinguit aqua, ita et eleemosyna peccatum. Et iterum: *Qui obturat aures suas ne audiat pauperem, et ipse invocabit Dominum, et non erit qui exaudiat eum* (*Prov. xxi*). (Cyprian.) Neque enim misericordiam Dei mereri poterit, qui misericors ipse non fuerit, aut impetrabit de divina pietate aliquid in precibus qui ad precem pauperis non fuerit humanus. Quod iterum in psalmis Spiritus sanctus declarat et probat dicens: *Beatus qui intelligit super egenum et pauperem: in die mala liberabit eum Dominus* (*Psal. xl*). Nam et Daniel regi Nabuchodonosor

A legitur tale dedisse consilium: *Propterea, rex, placent tibi consilium meum, et peccata tua eleemosynæ redime, et injusticias tuas miserationibus pauperum, et erit Deus parcens peccatis tuis* (*Dan. iv*). Quod si peccata sua redimere voluisse, potuisset utique evadere mala quæ perpessus est. Deus enim eleemosynas pauperum feneratur, et cum datur minimis Christo datur. Ipse enim judiciò suo dicturus est: *Esurivi et dedistis mihi manducare; sitiavi et dedistis mihi potum; nudus fui, et vestistis me; hospes, et collegistis me; infirmus et in carcere, et visitavistis me, et cætera.* Et: *Quod fecistis uni de minimis meis, mihi fecistis.* Et tunc audient vocem illam beatam: *Venite, benedicti Patris mei, percipite præparatum vobis regnum ab origine mundi* (*Matth. xxv*).

B

CAPUT XXX.

Quod per eleemosynam omnium peccatorum tribuatur remissio.

Beatus namque Tobias filius monens ut eleemosynam faceret, ait inter alia: *Ex substantia tua, fili mi, fac eleemosynam, et noli avertire faciem tuam ab ulla paupere: ita enim fiet ut nec a te avertatur facies Domini.* Quomodo potueris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundantanter tribue; si exiguum fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis, quoniam eleemosyna ab omni peccato et a morte liberal et non patietur animum ire in tenebras (*Tob. iv*).

C

CAPUT XXXI.

Quam pie ac salubriter ad eleemosynæ studium dirina nos instruat Scriptura.

Fiducia magna erit coram summo Deo eleemosyna, omnibus facientibus eam (*Tob. iv*). Hinc et per quemdam sapientem dicitur: *Fili, eleemosynam paupere ne defraudes et oculos tuos ne transvertas a paupere. Animam esurientem ne despixeris, et non exaspera pauperem in inopia sua. Cor inopis ne afflixeris, et non protrahas datum angustianti* (*Eccli. x*). Igitur quicunque de virtute eleemosynæ plura noscere cupit, legat librum sanctissimi martyris Cypriani, quem de Eleemosyna scripsit; et beati Maximini, Taurinensis episcopi, librum quem et ipse de Eleemosyna scripsit, et sufficenter inveniet.

D

CAPUT XXXII.

De humilitate.

(Basil.) Humilitas quidem hæc est, ut omnes homines estimemus superiores nobis, et omnibus nos inferiores et viliores non solum humili pronuntiemus sermone, sed etiam intimo credamus cordis affectu.

CAPUT XXXIII.

De laude humilitatis.

Dominus ac Redemptor noster ut ad humilitatem nos provocaret, per Evangelium suum formam nobis humilitatis ostendit, dicens: *Discite a me quia misericordia mea est humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris* (*Matth. xi*). Ipse etenim per prophetam dicit:

Ad quem autem respiciam, nisi ad humilem et quietum et trementem sermones meos? (Isa. LXVI.) Hinc beatus Petrus apostolus ait: *Omnes autem invicem humiliatem insinuate. Quia Deus superbis resistit, humiliibus autem dat gratiam* (I Petr. v). Esto in humilitate fundatus, esto omnium novissimus. Humilia te ut exalteris. Minimum te fac omnibus, nulli te præponas, nulli te superiorem deputes. *Aestima omnes superiores esse tibi, quanvis summus sis. Humilitatem tene, quia si humilitatem tenueris, gloriosus eris. Quantum enim humilior fueris, tantum te sequitur altitudo gloriae. Descende ut ascendas, humiliare ut exalteris, ne exaltatus humilieris. Humilitas autem casum nescit, humiliitas lapsum non novit. Qui enim sibi vilis est ante Deum magnus est. Et qui sibi displaceat Deo placet. Esto igitur parvus in oculis tuis, ut sis magnus in oculis Dei. Tantum enim eris ante Deum pretiosior, quantum fueris ante oculos tuos despiciens. Porta quoque semper verecundiam in vultu de recordatione peccati. Pulvis es, in pulvere sede. Cinis es, in cinere vive. In summo honore summa tibi sit humilitas, non te extollat honor. Tanto majori humilitate perspicuus esto, quanto magis fueris dignitate prælatus.* (Greg.) Occasio igitur perditionis nostræ facta est superbìa diabolí, et arguendum redemptionis nostræ inventa est humilitas Dei. Hostis enim noster inter omnia conditus videri super omnia voluit elatus, Redemptor autem noster magnus manens super omnia, fieri inter omnia dignatus est parvus. Ergo dicatur humilibus, quia dum se dejiciunt, ad Dei similitudinem ascendunt. Dicatur elatis, quia dum se erigunt, in apostolæ angeli imitationem cadunt.

CAPUT XXXIV.

Quod per auctoritatem humilitatis sancti viri culpas delinquentium ferunt.

Sancti enim viri per auctoritatem humilitatis nullis potestatis contra veritatem agentibus parcunt. Sed quos attolli per elationem conspiquant, per spiritus auctoritatem premunt. Hinc est enim quod a deserto Moyses veniens Ægypti, regem ex auctoritate aggreditur dicens: *Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum: Usquequo non vis subjici mihi? Dimitte populum meum ut sacrificet mihi. Cui dum plagis oppressus Pharao diceret: Ite, sacrifice Deo vestro in terra: aucta protinus auctoritate respondit: Non potest ita fieri, abominationem enim Ægyptiorum immolabimus Domino Deo nostro* (Exod. v). Hinc enim est quod peccantem regem Nathan aggreditur, cui prius similitudinem perpetratæ prævaricationis objiciens, eumque reum per proprii judicii vocem tenens, protinus subjunxit, dicens: *Tu es ille vir qui fecisti hanc rem* (II Reg. XII). Hinc est quod vir Dei ad destruendam idolatriam Samariam missus, Jero-boam regem super altare thura jaciente, non regem veritus, non formidine mortis pressus, contra altare intrepidus auctoritatem liberæ vocis exercuit, dicens: *Altare, altare, hæc dicit Dominus: Ecce*

PATROL. CXVIII.

A filius nascetur domui David, Josias nomine, et immobilit super te sacerdotes excelsorum (III Reg. XIII). Hinc est quod Achab superbus, idolorum servitus subactus, cum increpare Eliam præsumeret, dicens: *Tu es ille qui conturbas Israel?* Elias protinus superbi regis stultitiam ohjuratione liberæ auctoritatis percussit, dicens: *Non ego turbavi Israel, sed tu et domus patris tui, qui dereliquistis mandata Domini, et secuti estis Baalim* (III Reg. XVIII). Hinc est quod Eliseus veram magistri celsitudinem sequens, eumdem Achab ad se cum Josaphat rege venientem ex reatu perfidiae confudit, dicens: *Quid tibi et mihi? Wade ad prophetas patris tui et matris tuæ. Et: Vivit Dominus exercitum in cuius conspectu sto, quod si non vultum Josaphat regis Judæ erubescerem, nec attendissem quidem te, nec respexissem* (IV Reg. III). Hinc est quod idem vir Naaman ad se cum equis et cunibus venientem ante ostium fixit, et talentorum copia ac vestium fulto non occurrit, non januam domus aperuit, sed ut lavare septies in Jordane debuisset per nuntium jussit. Unde et idem Naaman iratus recedebat dicens: *Putabam quod egredieretur ad me* (IV Reg. v). Hinc est quod Petrus cum eum sacerdotes et principes, etiam per flagella sævientes, in Jesu nomine loqui prohiberent, cum magna protinus auctoritate respondit dicens: *Si justum est in conspectu Dei, vos potius audire quam Deum, judicate. Non enim possumus quæ vidimus et audivimus non loqui* (Act. iv). Hinc est quod Paulus cum resistentem contra veritatem sacerdotum principem cerneret, eumque minister illius alapa percussisset, non maledictum perturbatus intulit, sed repletus Spiritu, libera voce prophetavit, dicens: *Percutiet te Deus, paries dealbate: et tu sedens iudicas me secundum legem, et contra legem jubes me percuti?* (Act. xxiii.) Hinc est quod Stephanus contra vim persequentium auctoritatem vocis exercere nec moriturus expavit, dicens: *Dura cervice et incircumcis cordibus et auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis sicut et patres vestri* (Act. vii). Sed quia sancti viri ad verba tantæ altitudinis, zelo veritatis, non autem vitio elationis exsilient, ipsi patenter indicant qui factis dictisque aliis, et quanta humilitate polleant, et erga eos quos redarguant quanta charitate serveant, manifestant. Superbia quippe odium generat, humiliitas amorem. Verba itaque quæ amor exasperat, profecto ex fonte humilitatis manant. Quomodo ergo Stephanus proferre increpationem per elationem potuit, qui pro eisdem, quos increpaverat, ad deteriora crescentibus, seque lapidantibus flexis genibus oravit, dicens: *Domine, ne statuas illis hoc peccatum?* (Act. vii.) Quomodo Paulus contra gentis sue sacerdotem ac principem asperitatis verba superbientes, intulit, qui humilitate se etiam discipulorum servitio substernit, dicens: *Non enim nos melius prædicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum. Nos autem servi vestri per Christum?* (I Cor. i.) Quomodo Petrus per elationem principibus restitit, quorum errorem compa-

tiens, velut reatum excusat, dicens : *Scio quia per ignorantiam fecisti, sicut et principes vestri. Deus, quæ prænuntiavit per os omnium prophetarum pati Christum suum, implevit sic* (Act. iii). Quos ad vitam misericordia trahit, dicens : *Penitemini igitur et convertimini, ut deleantur peccata vestra* (*Ibid.*). Quomodo Eliseus videre Naaman ex elatione noluit, qui non solum se conspicere, sed teneri se etiam a muliere, permisit? De qua scriptum est : *Cumque venisset ad virum Dei in monte, apprehendit pedes ejus, et accessit Giezi ut amoveret eam. Et ait homo Dei : Dimite illam, anima enim ejus in amaritudine est* (*IV Reg. iv*). Quomodo Elias superbo regi increpationis verba propter tumorem intulit, qui ante illius currum humiliiter cucurrit, sicut scriptum est : *Accinctusque lumbis currebat ante Achab?* (*III Reg. xiii*) Quomodo Jeroboam præsentiam ex elatione despexit, qui arentem dextram ejus saluti pristinæ protinus ex pietate reparavit, sicut scriptum est : *Cumque audisset rex sermonem hominis Dei, quem clamaverat contra altare in Bethel, extendit manum suam de altari, dicens : Apprehendite eum, et exaruit manus ejus?* (*Ibid.*) Et paulo post : *Oravit vir Dei faciem Domini, et reversa est manus ejus ad eum, et facta est sicut prius fuerat* (*Ibid.*). Quia superbia gignere virtutes nescit, quanta ex humilitate prodiit vox increpationis ostenditur, quam signa comitantur. Quomodo Nathan contra David regem per verba increpationis tumuit, qui cum increpanda culpa in terram ejus conspectui pronus stravit, sicut scriptum est : *Nuntiaverunt regi dicentes : Adest Nathan propheta; cumque introisset ante conspectum regis, adoravit illum pronus in terra?* Quomodo Moyses regi Ægyptio libere resistens eum despicere potuit, qui Deo familiariter colloquens, sequentem se Jethro cognatum humilis adoravit, cuius etiam consilientiam obedientiam præbuit, ut post secreta Dei colloquia magnum lucrum duceret, quod foris ab ore hominis audiret? Ex aliis ergo sanctorum factis discimus quid de aliis pensare debeamus. Sancti etenim viri nec ex elatione sunt liberi, nec ex timore submissi, sed cum eos rectitudo ad libertatem vocis erigit, consideratio infirmitatis proprie in humilitate custodit. Culpas quippe delinquentium, et si ex alto increpantes feriunt semetipsos tamen apud se subtilius judicantes, quasi in abjectos ponunt. Et quo prava in aliis insequuntur, in eo ad reprimendos se atrociores reddunt. Rursumque quo sibimet meliora agentibus nequaquam parcunt, eo vigilantius aliena reprehendunt. Quid enim de humana potentia mirari poterunt qui semetipsos quoque despiciunt, etiam cum intime per eam arcem sublimitatis apprehendunt? Idcirco igitur bene foris dijudicant altitudinem terrenæ celsitudinis, quia intus oculum non gravat pondus tumoris.

CAPUT XXXV.

De patientia.

(*Cypr.*) Patientia vera est aliena mala æquanimiter.

A perpetui, contra eum quoque qui mala irrogat nullum dolore mordeti. Nam qui sic proximi mala portat, ut tamen tacitus doleat, et tempus dignæ retributio- nis querat, patientiam non exhibet, sed ostendit. Scriptum quippe est : *Charitas patiens est, benigna est* (*I Cor. xiii*). Patiens namque est, ut aliena mala toleret. Benigna vero est, ut ipsos etiam quos portat amet.

CAPUT XXXVI.

De laude patientiae.

(*Cypr.*) Patientia autem, fratres dilectissimi, non tantum bona custodit, sed et repellit adversa, Spiritum sanctum sovens, et colestibus ac divinis coherencens contra facta carnis et corporis (quibus anima expugnatur et capit) virtutum suarum propagculo reluctatur. Late patet patientiae virtus, et obertas ejus et largitas de unius quidem nominis foote proficiscitur, sed ex undantibus venis per multa gloriarum itinera diffunditur. Nec proficeret aliquid in actibus nostris potest ad consummandam gloriam nisi inde consummationis accipiat firmitatem. Patientia est quæ nos Domino et commendat et servat. Ipsa est quæ iram temperat, quæ linguam frenat, quæ mentem gubernat, pacem custodit, disciplinam regit, libidinis impetum frangit, tumorem violentia comprimit, incendium simultatis extinguit. Coeret potentiam divitium, inopiam pauperum refovet. Tuetur in virginibus beatam integratatem, in viduis laboriosam castitatem, in conjugatis et maritatis individuum castitatem. Facit humiles in prosperis, in adversis fortes, contra injurias et contumelias mites. Docet delinquentibus cito ignoscere, si ipse delinquas, diu et multum rogare. Tentationes expugnat, persecutions tolerat, passiones et martyria consummat. Ipsa est quæ fidei nostræ firmamenta firmiter munit. Ipsa est quæ incrementa spei sublimitate perhibet. Ipsa dirigit ut tenere possimus viam Christi, dum per ejus tolerantiam ingredimur. Ipsa efficit ut perseveremus filii Dei, dum patientiam patris imitamur. Hæc enim Christianitatis summa est, ut amantibus vicissitudinem, hædentlichis patientiam rependamus. Qui ergo fuerit patientior ad injuriam potentior constituetur in regno.

CAPUT XXXVII.

Exempla sanctorum Patrum de patientia.

(*Cypr.*) Petrus, super quem Ecclesia Domini dignatione fundata est, in Epistolâ sua ponit et dicit : *Christus passus est pro vobis, relinquentis vobis exemplum ut sequamini vestigia ejus; qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus, qui cum male dicteretur non remaledicebat, cum pateretur non communabatur. Tradebat autem se iudicanti iniuste* (*I Petr. ii*). Invenimus denique et patriarchas et prophetas, et justos omnes, qui figuram Christi imagine prærente portabant, nihil magis custodisse in laude virtutum suarum, quam quod patientiam fortis et stabili æquanimitate tenuerunt. Sic Abel originem martyrii et passionem justi hominis initians

primus et dedicans, adversus fratrem fratricidam non resistit nec reluctatur, sed humilis et mitis patienter occiditur. (*Bern.*) Noe per centum annos in adificationem arcæ longos sustinuit labores, sed hos patienter et sine murmuratione pertulit. (*Cypr.*) Sic Abraham Deo credens et radicem ac fundamen tum fidei primus instituens, tentatus in filio non dubitat nec cunctatur, sed præceptis Dei tota patientia devotionis obsequitur. Et Isaac ad hostiae Dominicæ similitudinem præfiguratus, quando a patre immolandus offeratur, patiens invenitur. Et Jacob, fugitus a fratre de domo sua patienter excedit, et majore patientia postmodum supplex adhuc magis impium et persecutorem muneribus pacificis ad concordiam revocat. Joseph venundatus a fratribus et relegatus, non tantum patienter ignoscit, sed et gratuita frumenta venientibus largiter et clementer impertit.

(*Greg.*) Moyses ab ingratu et perfido populo contemnitus frequenter et pene lapidatur, et tamen lenis et patiens pro eisdem Dominum deprecatur. Samuel vero ab steterato populo de principatu ejicitur, et tamen pro eisdem lacrymosis precibus patiens Dominum supplicat. (*Cypr.*) In David vero, ex quo secundum carnem Christi nativitas oritur, quam magna et mira et Christiana patientia, habuisse in manu saepe ut Saul regem consequentem se et interficere concupiscentem, potuisse occidere, et tamen subditum sibi et traditum maluisse servare, nec rependisse inimico vicem, sed occisum adhuc insuper et vindicasse. (*Ioan. Chrys.*) Isaias propheta patiens a perfidis sectus esse perhibetur. Jeremiah propheta nervo religatus, sed cuncta pro Domino patienter pertulisse legitur. Ezechiel in captivitate positus patiens per omnia fuisse cognoscitur. Daniel in lacum leonum mittitur, et patiens in omnibus tribulationibus pro Dei amore fuisse reperitur. Tres pueri in camino ignis missi pro Dei amore patienter sustinuerunt, unde et in sancta Ecclesia celebre nomen promoverentur. Job orbitate filiorum percussus, substantiaque innumera privatus, tormentis gravioribus corporis sui afflicetus, ab uxore multis opprobriis vexatus, ab amicis irrisus, nunquam ex ore suo indignum protulit sermonem, sed omnia patienter pertulit. Tobias exercitate percussus, ab uxore improperatus, nunquam ex ejus ore seruo murmuratio nis exivit, sed patiens in omnibus semper fuisse cognoscitur. Machabæi martyres innumeræ pro lege Dei sui patienter sustinuerunt tormenta. Joannes Baptista ab impiissimo Herode rege in carcерem traditur, ibique patienter pro veritatis assertione capite plectitur. Petrus apostolorum princeps (sicut in *Actis apostolorum* legitur) cum ceteris suis coapostolis saepe flagellatur pro Divinitatis cultu, patiens et gaudens semper fuisse reperitur. Unde dicit Scriptura: *Ibant apostoli gaudentes a conspectu concreti, quod digni habiti sunt pro nomine Iesu consummatam pati* (*Act. iv.*). Paulus apostolus multa pro Christi amore passus est, quæ etiam enu-

merari difficile est: carceres, vincula, verbera, flagella, supplicia. A Judæis lapidatur, virgis caeditur, præcipitatur, latrones incurrit, ab inimicis fratribus insidias perfert; intus timor est, foris pugna. Patientur famem, nuditatem, calumnias, insidias, tribulationes. Bestias tolerat, et quid opus est multa dicere? quotidie moritur, et tamen in his omnibus gaudet et gloriatur, atque patiens et exultans dicit: *Gaudeo autem in passionibus meis* (*Col. i*). Et iterum: *Non solum autem, sed et gloriamur in tribulationibus* (*Rom. v*). Si ergo tanta patiens gaudebat et gloriabatur, quæ erit venia, quæ excusatio his qui pro parvis injuriis ac verberibus, aut qualibuscunque tribulationibus, quæ utique illis inferiores sunt, impatiens existunt? Joannes apostolus et evangelista in dolio ferventi missus, et in insula Pathmos exilio relegatus, cuncta adversa sibi illata patienter propter amorem Christi tolerat. Stephanus ab apostolis diaconus ordinatus, inter manus lapidantium corde pacifico pro suis ipsis inimicis, fixis in terra genibus, deprecatur. Ecce enim cognoscimus, divinas nos instruente Scriptura, quia sancti patres nostri qui nos præcesserunt, per virtutem patientiae coelestes coronas proferuerunt. (*Greg.*) Servate ergo, fratres, in mente patientiam, eamque, cuin res exigit, exercete in operatione, nulla vestrarum rerum vos damna perturbent. Si enim fixa mente mansura damna pertimescitis, damna rerum transeuntium gravia non putatis. Si æternæ retributionis gloriam conspicitis, de temporali injurya non doletis. Toleraite ergo adversarios vestros, sed ut fratres diligite quos toleratis.

CAPUT XXXVIII.

Testimonia sacrarum Scripturarum de patientia.

Dominus ac redemptor noster; qui princeps pacis a propheta appellatur (*Isa. ix*), in cuius secundum carnem nativitate angelorum cecinit exercitus: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* (*Luc. ii*). Qui antequam ad coelestia carnem ascenderet ait: *In patientia vestra possidebitis animas vestras* (*Luc. xxi*). Sic et apostolus Paulus ait: *Patientia vobis necessaria est ut voluntatem Dei facientes reportetis promissionem* (*Hebr. x*). Item: *Pacem sequamini cum omnibus et sanctimoniam, sine qua nemo Deum videbit* (*Hebr. xiii*). Hinc Jacobus ait: *Patientia autem opus perfectum habeat, ut sitis perfecti et integri, in nullo deficientes. Beatus vir qui suffert temptationem, quoniam cum probatus fuerit accipiet coronam vitæ quam repromisit Deus diligentibus se* (*Jac. 1*). Hinc Salomon ait: *Melior est patiens viro forti; et qui dominatur animo suo, expugnatorem urbium* (*Prov. xvi*). Pacem igitur, charissimi, habemus, quia pacificos et concordes Deus in domo sua habitare præcepit, ut qui filii Dei esse cœpimus, in Dei pace maneamus, et quibus spiritus unus est, unus sit et animus et sensus (*Cypr.*). Beatissimus namque martyr Cyprianus elegantiissimum de Bono patientiae scripsit librum, quem qui legere voluerit, pl-

niter in eo, quale sit bonum patientiae, invenire poterit.

CAPUT XXXIX.

De tolerantia.

(Greg.) Si filii electorum sumus, restat necesse est ut per eorum exempla gradiamur. Bonus enim non fuit qui malos tolerare recusavit. Hinc namque est quod de semetipso beatus Job asserit dicens : *Pater sui draconum et socius struthionum* (Job. xxv). Hinc per Salomonem Sponsi voce sanctae Ecclesiae dicitur : *Sicut lilyum inter spinas, sic amica mea inter filias* (Cant. ii). Hinc ad Ezechielem Dominus dicit (cap. ii) : *Fili hominis, ne timeas eos, neque sermones eorum metuas; quoniam increduli et subversores sunt tecum, et cum scorpionibus habitas.* Hinc Petrus beati Lot vitam glorificat dicens : *Et justum Lot oppressum a nefandorum injuryia ac luxuriosa conversatione eripuit. Aspectu enim et aaditu justus erat habitans apud eos, qui de die in diem animam justam iniquis operibus cruciabant* (II Petr. ii). Hinc Paulus discipulorum vitam et laudat et corroborat, dicens : *In medio nationis pravae et perversae, inter quos lucetis sicut luminaria in meridie, verbuna ritus continentis* (Philip. ii). Hinc Joannes Pergami Ecclesiae attestatur dicens : *Scio ubi habitat, ubi sedes est Salane : et tenens nomen meum, non negasti fidem meam* (Apoc. ii). Ecce, fratres charissimi, pene omnia percurrente cognoscimus, quia bonus non fuit, quem malorum pravitas non probavit, ut enim ita loquar, ferrum nostrae animae nequaquam producitur ad subtilitatem acuminis, si hoc non eraserit aliena lima pravitatis. Toleremus igitur adversarios nostros, sed sine cessatione amemus quos toleramus, eisque quaecunque possumus bona bilari animo tribuamus. Quia hoc solum Deus sacrificium accipit, quod ante ejus oculos in altari boni operis flamma charitatis incendit. Hinc Dominus in Evangelio ait : *Diligite inimicos vestros; bene precermini his qui oderunt vos, et orate pro persecutibus et calumniantibus vos, ut sicut filii Patris vestri, qui in caelis est* (Matth. v).

CAPUT XL.

Qualis debeat esse tolerantia servorum Dei tempore tribulationis.

Oportet te, o Christiane, inter odia cordium, inter probra linguarum, inter ipsas persecutum manus aequali, imo letiori, semper corde versari. Et si tibi ablatae fuerint facultates tuae, dic : *Nudus exivi de utero matris meae, nudus et hinc abscedam* (Job i). Adde et illud apostolicum : *Nihil intulimus in hunc mundum, sed nec auferre quid possumus* (I Tim. vi). Audis te maledici et infamari apud homines et contumelialis onerari, recordare et ante oculos ponere verbum Domini, quibus ait : *Vae vobis, cum benedixerint vobis omnes homines* (Luc. vi). Et iterum. *Gaudete et exsultate, cum ejecerint nomen vestrum tanquam malum, propter filium hominis* (Ibid.). Ex-pulsus es patria et domo, recordare quia non ha-

A bensus hic permanentem, sed futuram inquirimus. Quid te ergo patriam putas perdisse qui in tota terra peregrinus es? Sed et si ægritudinem incurrit gravissimam, utere apostolico illo sermone, quo ait : *Nam etsi is qui foris est homo noster corruptetur, tamen is qui intus est renovatur de die in diem* (II Cor. iv). In carcere inclusus es et mors crudelis immunit et intentatur, adduc ante oculos Joannem in carcere cervice casum, et tamen prophetæ caput saltatrici pueræ in mercedem libidinis datum. Hæc ergo singula cum inferuntur injuryia, sed eorum que pro his retribuuntur gloria, non solum a peccatis absolvitur qui hoc patitur, sed et justicias acquirit, tantum est ut fides eum constantia non deserat.

CAPUT XLI.

De indulgentia.

Ait Dominus : *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet et vobis Pater vester, qui in celis est, peccata vestra. Sin autem non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra* (Matth. vi). Hinc Petrus ait : *Nos reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed e contrario benedicentes, quia in hoc regati estis, ut benedictionem hereditatis possideatis* (I Petr. iii). Hinc Paulus ait : *Cum patientia supportantes invicem* (Ephes. iv), et donantes vobis metipsis. Si quis adversus aliquem habet querelam, sicut Deus in Christo donavit vobis, ita et vos facite, nulli malum pro malo reddentes. Hinc divina Scriptura dicit : *Ne queras ultiōnem, nec memor eris injuryæ civium tuorum* (Levit. xix). Hinc Salomon ait : *Ne dicas : Reddam malum, pro malo; exspecta Dominum et liberabit te* (Prov. xx). Relinque proximo innocenti te, et tunc deprecanti tibi peccata solventur. Igitur quicunque remissionem suorum vult accipere peccatorum, dimittat omnibus in se peccantibus; quia talen unusquisque indulgentiam accepturus est a Domino, quallem et ipse dederit proximo suo.

CAPUT XLII.

De misericordia.

Misericordia, compatiendo alienæ miserice, vocabulum sortita est. Omnia peccata misericordie opibus expurgantur, sed jam caveat peccare qui misericordiam impertitur. Cæterum nulla est delicti venia, cum sic præcedit misericordia, ut eam sequantur peccata. Nullus autem in alieno misericors esse potest, qui prave vivendo in se misericors non est. Qui enim sibi nequam est, cui bonus? Nulla sceleris misericordiis redimi possunt, si in peccatis quiske permanserit. Tunc autem fructum misericordiarum consequitur indulgentia, cum ab scelerum opere desinitur. Misericordes igitur simus ad omnes, ut ei ipsi misericordiam consequamur a Domino, ipso diente : *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur* (Matth. v). Et iterum : *Estote igitur misericordes, sicut et Pater vester misericors est* (Luc. vi). Hinc Paulus ait : *Estote autem invicem benigni, misericordes: induite vos sicut electi Dei viscera*

misericordiarum (Ephes. iv). Hinc Salomon ait : Fa- A
cere misericordiam et judicium magis placet Domino
quam victimæ (Prov. xxi). Hinc per quemdam sa-
pientem dicitur : Qui facit misericordiam , offert
sacrificium (Eccli. xxxv).

CAPUT XLIII.

De compassione.

Per Evangelium namque suum admonet nos Dominus dicens : *Omnia quæcumque vultis ut faciant vobis homines, ita et vos facite illis : hæc est enim lex et prophetæ (Matth. vii).* Quod tibi accidere non vis, nec proximo tuo cupias evenire. Condole in alienis calamitatibus, satiare fletibus, in alienis laboribus, in tribulatione alterius, et tu esto tristis. Talis esto aliis quales optas esse circa te alios. Quod non vis pati non facias, nec inferas alio mala, ne patiaris similia. Ita clemens esto in alienis deliciis sicut in tuis, ut nec aliter te, nec aliter alios penses. Et sic alios judica ut judicari cupis. In tribulatione positis subvenire non cesses, dolentem consolari, ne dimittas.

CAPUT XLIV.

De castitate.

Castitas enim fructus suavis est, pulchritudo inviolata sanctorum castitas, securitas mentis, sanitas corporis. Nisi enim unusquisque castus perseveraverit, ad perpetuam requiem pervenire, et Deum videre non poterit, testante Paulo apostolo : *Pacem sectamini cum omnibus et sanctimoniam , sine qua nemo videbit Deum (Hebr. xii).* Hic quoque evidenter sine sanctimonia (qua solet integratatem mentis vel puritatem corporis appellare) pronuntiavit Deum penitus videri non posse. (*Cassiod.*) Hinc per euendum apostolum dicitur : *Hæc est voluntas Dei sanctificatione vestra , ut abstineatis vos a fornicatione , ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in honore et sanctificatione, non in passione desiderii, sicut et gentes quæ ignorant Deum (I Thess. iv).* Amemus igitur castitatem, quia castas mentes easque corpora Deus inhabitat, luxuriosas autem et immundas condemnat. Quanta enim bona quis fecerit, licet oret, licet noctes in orationibus et vigiliis pervigiles ducat, licet omnem substantiam suam pauperibus tribuat, licet inedia et per jejunia longa corpus suum alterat, licet cætera divina præcepta adimpleat, si castitatem non habuerit, nihil ei proderit. Unde et Dominus in Evangelio præcepit dicens : *Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes in manibus vestris (Luc. xii).* Duo autem sunt quæ jubentur, et lumbos restringere, et lucernas tenere, ut et munditia sit castitatis in corpore, et lumen veritatis in operatione. Redemptori etenim nostro unum sine altero placere nequaquam potest, si autem is qui bona agit adhuc luxuriaz inquinamenta non deserit, aut is qui castitate præeminet necdum se per bona opera exercet. Nec castitas ergo magna est sine bono opere, nec opus bonum est aliquid sine castitate.

CAPUT XLV.

De obedientia.

Obedientia est via sancta quæ sectatores suos ad cœlestem perducit patriam; per hanc viam Dominus noster Jesus Christus propter nos et propter nostram salutem ambulare dignatus est, de quo Paulus dicit Apostolus : *Factus est Christus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis (Phil. ii).* Per hanc Abraham patriarcha, cucurrit, cum ad imperium Domini dilectum filium ad immolandum duxit. Per hanc apostoli sancti Petrus et Andreas ad vocationem Domini, relictis rebus, secuti sunt eum. Per hanc viam Matthæus secutus est Dominum, relicto telonaico lucro. Per hanc viam sanctam omnes patriarchæ, prophetæ, apostoli, martyres, cæterique electi meruerunt pervenire ad Deum. Licet arcta sit et angusta via, tamen viatores suos ad perpetuam perduxit vitam, dicente Domino : *Arcta et augusta est via quæ dicit ad vitam (Marc. vii).* Non enim durum tibi et asperum videatur, cum audis arctam et angustam viam esse obedientiam, sed magis gaude propter hoc quod subsequitur : quæ dicit ad vitam. Si enim homines propter regis jussionem aut aliquibus potentis hominis, in exteris regiones, et etiam in transmarina et peregrina, et omnino incognita, et valde periculosa loca, propter aliquod temporale lucrum (quod cum habuerint statim illis abstrahi potest), in tantum obedientes existunt ut etiam per innumeras regiones et patrias, per difficultates terrarum, per aspera et dura itinera, per periculosa naufragia fluminum, per terribiles undas fluctusque marinos, inter hostiles gladios, inter latronum insidias, inter inimicorum incursus, voluntarie et alacriter discurrunt, et hæc omnia sustinent, dimissa propria regione, dimissis parentibus, patre, matre, fratribus, sororibus, propinquis, uxoribus, filiis, domibus, mancipiis, cunctaque substantia, quos licet plangant amici, lugeant parentes, plorent filii, contristentur mancipia, nescientes utrum eos amplius jam visuri sint, an non illos nihil horum a jussione illius qui jussit potest retrahere, sed tota intentione potentis hominis, qui hodie est et forsitan crastina non erit, obedientiam exhibent? Sicut enim jam diximus, ideo hæc omnia tolerant, ut pro his commodum aliquod lucri terreni accipiant, si illi hoc faciunt propter hominem potentem post pauca moriturum, et propter lucra illa periturum, quid nos miseri in die judicii Deo nostro in excusatione nostra dicturi sumus, qui ejus sanctis ac salubribus jussionibus inobedientes existimus, et monitis salubribus patrum nostrorum non obtemperamus? Quod enim homines seculi faciunt propter rem perituram, faciant milites Christi propter gloriam sine fine mansuram. Quod enim illi obedientes existunt propter inanem extollentiam, sicut servi Christi obedientes propter indeficientem excellentiam. Quod enim illi obedientes sunt propter perituram gloriam perituri hominis, sicut famuli Christi obedientes, propter perpetuam gloriam perpetui Redemptoris. Nulla igitur segnitia, nulla insol-

lentia, nulla tarditas, nulla pigritia, a bono obediens opere nos retrahat, quia eti aspera est via qua iur, namque beata est patria ad quam pervenitur. Obedientes igitur simus patribus et senioribus nostris in quantum secundum Deum exhibent jussionem; si autem contra Deum est quod imperant, dicamus eis humiliter et reverenter: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus* (*Act. v.*).

CAPUT XLVI.

Qualiter subditi obedientes sint præpositis suis.

Existimamus igitur, fratres charissimi, hilari animo, mente promptissima obedientes prælatis et patribus nostris, quia divina vox imperat nobis per Paulum apostolum dicens: *Obedite præpositis vestris in Domino et subjecete eis* (*Hebr. xiii.*). Quanto enim humiliores et obedientiores fuerimus, tanto levius super nos ac dulcior jugum Domini sentiemus. Quanto obedientiores fuerimus præpositis et patribus nostris, in tantum obediet Deus orationibus nostris. Citius enim exauditur una obedientis oratio quam decem millia contemptoris. Sancta enim intentione et cum omni velocitate jussis seniorum nostrorum obtrememus, et mox ut aliquid nobis imperatum a majore fuerit, ac si divinitus imperetur, moram pati nesciamus in faciendo, quia obedientia quæ majoribus prohibetur, Deo exhibetur. Ipse enim dixit: *Qui vos audit, me audit* (*Luc. x.*). Pro Dei autem amore omni obedientia nos subdamus majoribus nostris, ut imitatores valeamus esse Domini nostri, de quo dicit Apostolus: *Factus est Christus obediens usque ad mortem* (*Phil. ii.*).

CAPUT XLVII.

Quomodo invicem obedire debemus.

Invicem obedire debemus, sicut servi Domini secundum quod præcepit Dominus, quia qui vult in vobis esse magnus, fiat omnium novissimus, et omnium servus (*Math. xx.*). Quibus addidit, ut magis nos inclinet ad humilitatem: *Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare* (*Ibid.*). Sed et illud quod ab Apostolo dictum est: *Per charitatem spiritus servite invicem* (*Gal. v.*).

CAPUT XLVIII.

Qui vere Deum diligunt ultra vires suas obedire desiderant.

Qui fideliter et pure Deum diligit, et certus est de retributione Domini, nec sufficere sibi putat ea quæ injunguntur, sed semper augmenta operis querit, et majora quæ injunguntur desiderat et exoptat, etiam si supra vires esse videatur quod facit, nec aliquando securus est tanquam opere expleto, sed e contrario sollicitus est et anxius tanquam qui nihil dignum præceptis Evangelicis egerit, memor illius Dominici sermonis dicentis: *Cum autem feceritis omnia quecumque præcepi vobis, tunc dicetis: Servi inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus* (*Luc. xvii.*).

CAPUT XLIX.

De laude et qualitate obedientiæ.

Sola namque virtus est obedientia, quæ virtutes

A cæteras menti inserit, insertas custodit. Unde et primus homo præceptum quod servaret, accepit, cui se si vellet obediens subdere, ad æternam beatitudinem sine labore perveniret. Hinc Samuel ait: *Melior est obedientia quam victimæ, et auscultare magis quam offerre adipem arietum* (*I Reg. xy.*). Obedientia quippe victimis jure preponitur, quia per victimas aliena caro, per obedientiam vero voluntas propria maestatur. Tanto igitur quisque Deum citius placat, quanto ante ejus oculos repressa arbitrii sui superbia, gladio præcepti se immolat. Sed quia nonnunquam nobis hujus mundi prospera, nonnunquam vero adversa, sciendum summopere est, quod obedientia aliquando, si de suo habeat aliquid, nulla est; ali quando autem, si de suo aliquid non habeat, minima.

B Nam cum hujus mundi successus præcipitur, et cum locus superior imperatur, is qui ad percipienda hæc obedit, obedientiæ sibi virtutem evacuat, si ad hoc etiam ex proprio desiderio anhelat. Neque enim se sub obedientia dirigit, qui ad percipienda hujus vitæ prospera, libidini propriæ ambitionis servit. Rursum cum mundi despctus præcipitur, cum probra adipisci et contumelie jubentur, nisi haec ex semetipso animus appetat, obedientiæ meritum sibi minuit, quia ad ea quæ in hac vita respecta sunt, invitus nolensque descendit.

Ad detrimentum quippe obedientia ducitur, cum mentem ad suscipienda probra hujus seculi nequaquam ex parte aliqua, etiam sua vota comitantur. Debet ergo obedientia et in adversis ex anno aliquid habere, et rursum in prosperis ex suo affi-

C quid omnime non habere, qualenus et in adversis tanto sit gloriosior, quanto divino ordine etiam ex desiderio jungitur. Et in prosperis tanto siterior, quanto a præsenti ipsa, quam divinitus percipit, gloria funditus ex mente separatur. Sed hoc virtutis pondus melius ostendimus, si eoelestis patriziæ duorum herorum memoramus. Moyses namque cum in deserto oves pasceret a Domino per angelum in igne loquente vocatus est, ut cripendæ omni Israelitarum multitudini præcesset. Sed quia apud se mente humili exstitit, oblatam protinus tanti regimini gloriam expavit, moxque ad infirmitatis patrocinium recurrit, dicens: *Obsecro, Domine, non sum eloquens; ab heri enim et nudius tertius, ex quo corpori loqui ad seruum tuum, tardioris et impeditioris lingue factus sum* (*Exod. iv.*); et se postposito aliud deposit, dicens: *Mitte quem missurus es* (*Ibid.*). Ecco cum auctoritate lingue loquitur et ne tanti regimini potestate suscipiat, clingingem se esse causat. Paulus quoque divinitus fuerat admiratus, quando Hierosolymam ascendere deberet, sicut ipse Galatæ dicit: *Deinde post annos quatuordecim iterum ascendi Hierosolymam, assumpto Barnabæ et Tito. Ascendi autem secundum revelationem* (*Gal. ii.*). Isque in itinere cum prophetam Agabum reperisset, quantaq; adversitas in Hierosolymis maneret, audivit.

Scriptum quippe est: *Virum cujus haec zona est, sic alligabunt in Jerusalem Iudei* (*Act. xxi.*). A Paulis autem protinus respondebat: *Ego non solum alligeri,*

sed et mori in Jerusalem paratus sum pro nomine Iesu (Ibid.); neque enim pretiosiorem facio animam meam. Perceptione igitur revelationis Hierosolymam pergens, adversa cognoscit, et tum libenter appetit, audit quæ tineat, sed ad hæc ardenter anhelat. Moyses itaque ad prospera de suo nihil habet, quia precibus remittitur de Israeliticæ plebi præferatur. Paulus aduersa etiam ex suo voto ducitur, quia maiorum impunitum cognitionem percipit, sed devotione spiritus etiam ad acriora servescit. Ille præsentis principalitatis gloriam, Deo jubente, voluit declinare. Iste, Deo aspera et dura spondente, se studuit ad graviora præparare. Prœeunte ergo utrumque ducum infracta virtute, instituimus ut si obedientiæ palmam apprehendere veraciter nitimur, prosperis hujus sæculi ex sola jussione, adversis autem etiam ex devotione inilitemus. Scendum vero est nunquam per obedientiam malum fieri, aliquando autem debet per obedientiam bonum quod agitur intermitti. Neque enim mala in paradiſo arbor existit, quam Deus homini, ne contingeret, interdixit. Sed ut per melius obedientiæ meritum homo bene conditus cresceret, dignum fuerat ut hunc etiam a bono prohiberet, quatenus tanto verius hoc quod ageret virtus esset, quanto et a bono cessans auctori suo se subditum humilius exhiberet.

CAPUT L.

De opere manuum.

*Oportet enim militem Christi operari manibus suis, ita ut quibuslibet variis officiorum artibus, laboribus, que studium suum impendat, sequens loquenter. Apostolum qui dicit: *Neque panem gratis manducavimus, sed in labore et fatigacione nocte et die labentes (I Thess. iii).* Et iterum: *Qui non vult operari non manducet (Ibid.).* Per otium enim libidines etnoxiarum cogitationum nutrimenta concrescunt. Per laboris vero exercitium vitia nihilominus elabuntur. Patriarchæ namque greges paverunt, et gentiles philosophi sutores et saltores fuerunt. Et Joseph justus, cui virgo Maria despensata exstinctus, faber ferrareus fuit. Si quidem et Petrus apostolorum princeps piscatoris gessit officium, et omnes apostoli corporale opus faciebant, nunc vitam corporis sustentabant. Si igitur tantæ auctoritatis homines, laboribus et operibus etiam rusticani inservierunt, quanto magis nos, quos oportet non solum vitae nostræ necessaria propriis manibus exhibere, sed etiam indigentiam aliorum laboribus nostris reflectere, secundum Apostolum dicentem: *Qui furabatur, jam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patientibus (Ephes. iv).* Nam et idem beatus apostolus Paulus ob hoc manibus suis operatus est, ut nobis operandi præberet exemplum. Ait enim inter cetera: *Non quoniam non habuerimus potestatem, sed ut nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos (II Thess. iii).* Pandit causam cur tantum laboris sibi indixerat: *Ideo, inquit, ut formam daremus vobis ad imitandum**

*A nos. In Actibus apostolorum legitur quod cuin venisset Paulus Corinthum non patiatur se permanere nisi apud Aquilam et Priscillam, eo quod ejusdem artis essent opifexes quam et ipse solitus erat exercere. Ita enim habet: *Post hac Paulus egressus ab Athenis, venit Corinthum: et inveniens quemdam Ju-dæum nomine Aquilam, Ponticum genere, et Priscillam uxorem ejus, accessit ad eos, eo quod ejusdem essent artis, et manebat cum eis, et operabatur: erant enim scenofactoriæ artis (Act. xvii).* Et non tantum operatus est quantum soli sibi, sed etiam his qui cum eo erant, possit sufficere. Scriptum est enim in Actibus apostolorum quod, procedens Miletio et exinde mittens Ephesum, convocansque ad se presbyteros Ecclesie Ephesiorum, et dans præcepta quemadmodum regere Ecclesiam Dei, se absente, deberent, ait enim: *Argentum et aurum nullius concupivi, sicut ipsi scitis, quoniam ad ea quæ mihi opus erant, et his qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ. Omnia ostendi vobis, quia sic laborantes oportet suscipere infirmos (Act. xx).* Nam et multa vita amputat operatio manuum. Scriptum est enim: *In desideriis est omnis otiosus.* Et iterum: *Otiositas inimica est animæ, et somes Sodomitica ex otiositate crevisse cognoscitur, ut propheta loquitur, dicens: Hæc fuit iniqüitas Sodomæ quod panem suum in saturitate et otio comedebant (Ezech. xvi).* Pertimescamus igitur otiositatis malum, insistamus bonis manum nostrarum opibus, Psalmographi adimplentes sententiam: *Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es et bene tibi erit (Psal. cxxvii).* Sicut enim nullum serme a Dei servis otii tempus excipere convenit, ita meditationi quidem spirituali finem imponere. Nam pariter exercere necesse est corporis animæque virtutes: exterioris scilicet hominis stipendia, interioris vero spiritualia alimenta. De hoc beatus Augustinus eximius doctor inter cetera ait: *Cantica vero divina cantare etiam manibus operantes facile possunt, et ipsum laborem tanquam divino celeumate consolari. An ignoramus omnes opifices in quibus vanitatibus, et plerumque etiam turpitudinibus textricarum fabularum donent corda et linguas suas cum manus ab opere non recedant?* Quid ergo impedit servum Dei manibus operantem, in lege Domini meditari, et psallere nomini Domini altissimi?*

CAPUT LI.

Quod nihil eis prosit qui facultates suas abjiciunt, si voluntates proprias non relinquunt.

Nihil illis prodest qui facultates abjiciunt, si voluntates proprias non relinquunt, cum sit longe præstantius voluntatibus propriis renuntiareque rebus. Res suas etiam mundi hujus philosophi abjicerent potuerunt, et nunc quilibet heretici possunt. Sed nec illi, cum suæ voluntati fierent amatores secundum voluntatem Dei vixerunt, et isti Dominicæ voluntati suæ voluntatis studio contradicunt. Non ergo ea res nos Deo commendat, quam et inimici Dei fa-

ciunt, sed illud quod non nisi vere Christiani et per hoc amatores Dei proficiunt. Hi sunt qui voluntatis suis rebusque projectis se suo creatori ex toto corde subjiciunt, ac suum velle ex ejus voluntate suspendunt, et ideo quidquid eis sensus carnis sequendum faciendumque suggesterit, justitiae capti delectatione contemnunt.

CAPUT LII.

Qualiter vivere debeat qui Christum imitari desiderant.

Et ideo si in illo esse volumus quod esse debemus, sicut Joannes apostolus dicit : *Quomodo ille ambularit et nos spiritualiter ambulemus* (*I Joan. ii.*). Quid est ambulare sicut ille ambulavit, nisi contemnere omnia prospera quæ contempsit, non timere adversa quæ pertulit, libenter facere quæ fecit fieri, docereque mandavit, sperare quæ promisit, sequi quo ipse præcessit, præstare beneficia etiam ingratia? Non retribuere secundum merita sua malevolis, et orare pro inimicis, amare bonos, misereri perversis, invitare adversos, suscipere in charitate conversos, et æquanimiter pati subdolos ac superbos.

Ad hoc etiam pertinet quod ait apostolus Paulus : *Si consurrexistis cum Christo, ea quæ sursum sunt querite, ubi Christus est ad dexteram Dei sedens* (*Col. iii.*). Illi resurgent cum Christo, qui moriuntur, sicut ille, peccato, et tamen distinctione servata, quod ille mortuus est peccato, non suo, sed nostro. Unusquisque autem nostrum non omnium moritur peccato, sed suo. Quid est peccato mori, nisi damnandis operibus omnino non vivere? nihil concupiscere carnaliter, nihil ambire, ut sic mortuus carne nullum detrabit, nullum aversatur aut despicit, nullius pudicitiam callida circumventione corrumpt, nemini violentus existit, neminem calumniatur aut opprimit; non invidet bonis, aut insultat afflictis. Non luxuria carnis inservit, non vinolentia deditus in se bibendi sitim bibendo magis ac magis accendit; non odiorum fascibus inardescit, non compendia iusta sectatur, non potentibus ac divitibus adulatur, non inquieta curiositate raptatur, non domesticae sollicitudinis cura distenditur, non officiosis occurrentium salutationibus delectatur, nec superborum injuriis fatigatur; non eum superbia inflat, non ambitione ventosa præcipitat, non vana gloria turpiter jactat, non desiderium gloriose opinionis inflamat, non distinctio alieni actus illaqueat, non ad societatem turpitudinis amor invitat, non rabies immanis furoris exagit, non sumptuosarum deliciarum studium mactat, non ardor animosæ contentionis exanimat. Non facit impudentem audacia, iniquum in justitia, ferum inclemencia, varium inconstantia, pertinacem contumacia, insanum vesania, delicosum gula, rebellem inobedientia, vanum jactantia, infidelem perfidia, lenem felicitas, sævum crudelitas, manduconem turpem edacitas, impatientem mobilitas, mobilem instabilitas, vagum spiritualis infirmitas, iracundum animositas, suspiciosum perversitas, verbosum vanitas, irrisorem malignitas. Qui remotus

A est a ssecularibus prorsus illecebris, remotus ab iniuriciis, remotus ab insidiis alienis, remotus a rapinis vel occultioribus vel apertis, remotus a malitiis sive perijuriis, postremo remotus ab omni genere flagitorum sive facinorum quibus carnaliter viventes Deum offendunt, et mortui peccato non serviant; sicut, inquam, carne mortuus nec facere potest ista quæ dixi, nec pati, ita his et talibus vitiis omnino non vivunt, qui ut vivant Deo, carnem suam cum vitiis et concupiscentiis crucifigunt.

CAPUT LIII.

De activa vita.

Activa vita est studiosum Christi famulum justis insistere laboribus, et prius quidem seipsum ab hoc sæculo immaculatum custodire, mentem, linguam, manum, ac membra corporis cætera ab omni inquinamento culpe tentantis continere, ac divinis perpetuo subjugare servitus. Deinde etiam proximi necessitatibus juxta vires succurrere, esurienti cibam, potum sipienti, algenti vestitum. Ministrando egenis, vagosque in domum recipiendo, infirmum visitando, mortuum sepeliendo, eripiendo inopem de manu fortioris ejus. Egenum et pauperem a rapientibus eum eruendo, erranti viam veritatis ostendendo, ac cæteris se mancipando fraternæ dilectionis obsequiis, insuper et usque ad mortem pro justitia certando.

CAPUT LIV.

De contemplativa vita.

Contemplativa vita est charitatem quidem et proximi tota mente retinere, sed ab exteriori actione quiescere, soli desiderio Conditoris inhærente, ut nihil agere libeat, sed calcatis curis omnibus ad videntiam faciem sui Creatoris animus inardescat, ita ut jam noverit carnis corruptibilis pondus cum macore portare, totisque desideriis appetere illis hymeniacis angelorum choris interesse, admisceri cœlestibus civibus, de æterna in conspectu Dei incorruptionem gaudere.

CAPUT LV.

Quæ et quanta sit in hac carne vita contemplativa perfectio, vel qualiter ei perfruendi mundi contemplatores inhærent.

Proinde vita contemplativa sectator ad Conditem suum corde illuminandus accedat, ipsi contemplando atque insatiabiliter perfruendo vigilanter inserviat. Ipsum jugiter concupiscat, pro amore ejus omnia quibus inde averti potest fugiat, omnes cogitationes suas ac totam spem ex illius delectatione suspendat, litterarum divinarum sacris meditationibus vacet, in eis se divinitus illuminatus obieciet, ibi se totum velut in speculo quadam resplidente consideret, quod in se pravum deprebenderit corrigat, quod rectum teneat, quod deformè componat, quod pulchrum servet, quod sanum excolat, quod infirmum assidua lectione corroboret. Domini sui precepta infatigabiliter legat, inexplebiliter diligit, efficaciter impletat, et quid sibi cavendum, quidve sectandum sit ab eis sufficienter instructus agnoscat.

Mysteriis earumdem divinarum Scripturarum perscrutandis insistat, Christum ibi promissum legit, representatum videat, prophetam perditionem populi contumacis intelligat, impleri lugeat, de salute gentium gaudeat. Ex præteritis quæ prædicta et impleta teneat, futuris promissionibus credat. Ab strepitu negotiorum sacerdotalium remotissimus ea serventer exegitat quibus animum suum in desiderium futuræ remunerationis inflammet, studiis spiritualibus, quibus in dies singulos melior ac melior flat, invigilet. Amet otium sanctum, in quo exerceat animæ suæ negotium, mortuum sibi deputet mundum, ac se mundi blandientis illecebris exhibeat crucifixum. Delectatione spectaculorum præsentium incomparabiliter anteponat sui Creatoris intuitum, semper proficiens, successum in fastigium divinæ contemplationis attollat. Nunquam ad momentum quidem a promissionibus futuris considerans aversus ad terrena respiciat. Eo aciem mentis indesinenter intendat, quo pervenire desiderat. Beatitudinem vitæ futuræ ante oculos animi sui proponat et diligat. Nec metuat aliquid temporale nec cupiat, ne aut metus amittendæ rei temporalis, aut cupiditas acquirendæ rei intentionem mentis ejus emolliat. Non eum blanda corrumpant, nec adversa concutiant, non inflet opinio secunda, nec sinistra dejiciat, nec falsa vituperatio sive laudatio, aut augeat gaudia ejus, aut minuat. Non gaudeat de temporalibus omnino nec lugeat, inter lata ac tristia invictus unam faciem animi constantissime obtineat, nec pectori ejus stabilem firmitatem quidquid prominuit mundus aut minatur executiat, sed idem semper ac sibi similis perseverans, mundi hujus damna simul ac lucra non sentiat. Et cum hæc atque his similia contemplativæ vitæ desiderio affectus impleverit, nec se hic jam ex omni parte perfectum, sed perficiendum in illa beata vita quæ futura est immobiliter credat, atque ad se, ubi Dei substantiam revelata facie videre possit, extendat.

CAPUT LVI.

Quid inter se differant activa et contemplativa vita.

Activa vita autem cum corpore deficit; quis enim in æterna patria panem esurienti porrigit, ubi nemo esurit? Quis potum tribuat sipienti, ubi nemo sitit? Quis mortuum sepeliat, ubi nemo moritur? Cum præsenti ergo vita ausfertur activa, contemplativa autem hic incipit ut in coelesti patria perficiatur. Quia amoris ignis qui hic ardere incipit, cum ipsum quem amat viderit, in amore amplius ignescit. Contemplativa ergo vita minime ausfertur, quia subtracta præsentis sæculi luce perficitur. Activa vita laboriosa desudat in certamine, contemplativa vero, pacatis vitiorum tumultibus, optata in Christo quiete perfruiatur. Ad activam vitam pertinet inter humana proficere, et rebellis corporis motus rationis imperio temperare. Ad contemplativam supra humano desiderio perfectionis ascendere, et indesinenter augendas virtutibus incubare. Habet activa perfectum,

A contemplativa fastigium; hæc facit hominem sanctum, illa perfectum. Hujus vitæ est nulli prorsus injurias irrogare; illi erogatas æquanimiter sustinere. Imo, ut proprius dicam, executor activæ studet in se peccantem dimittere, contemplativæ vero sectator offensis quibus pulsatur nec omnino concutitur, ignorare magis paratus quam donare. Iste iram patientiæ virtute compescit, immoderatis cupiditatibus parcimonia frenum imponit. Tangitur desideriis carnalibus nec consentit; pulsatur hujus mundi curiositate nec rapitur, quatitur diabolica impugnatione nec vincitur, et Deo suo devota mente subjectus, non atteritur diversis tentationibus, sed probatur. Ille omnes afflictiones quibus vita mortalium variatur, sanctis virtutibus vincit. Cupiditatum ac perturbationum omnium liber beata quiete perfruitur, et illecebris ac voluptatibus factus expedita mente superior, ineffabili gaudio divinæ contemplationis efficitur. Iste suscipiendo peregrinum, vestiendo nudum, gubernando subjectum, redimendo captivum, tuendo violenter oppressum, jugiter se ab omnibus iniquitatibus suis emaculat, et vitam suam bonorum operum fructibus ditat. Ille facultatibus suis in usus pauperum distributis semel exsoliavit se mundo et adinovit se totis viribus cœlo. Res mundi mundo projectit, et seipsum Christo devota mente restituit, a quo immortales divitias sibi donari orat ut pauper, protegi se quotidie postulat ut infirmus, immortalitatis indumento vestiri cupit ut nudus. Defendi se ab impugnatione invisibilium hostium supplicat ut fragilitate carnis oppressus, et coelestem sibi donari patriam desiderat ut peregrinus. Activa vita habet sollicitum cursum, contemplativa gaudium sempiternum. In hac acquiritur regimen, in illa percipitur. Hæc facit pulsare bonorum operum, velut quibusdam manibus, januam; illa vocat consummatos in patriam. In hac contemplatur mundus, in illa videbitur Deus. Et, ut multa præteream quæ commemorare non valeo, in hac vita qui immundis spiritibus extiterint fortiores, in illa contemplativa vita quæ summo beata est, remunerante Domino, flunt angelis sanctis æquales atque in æternum cum illis regnabunt in illa superna civitate felices.

CAPUT LVII.

De compunctione cordis.

D Compunctionis cordis est humilitas mentis cum lacrimis exoriens de recordatione peccati et timore judicii. Illa est conversis perfectior compunctionis affectio quæ a se desideriorum affectus repellit et intentionem suam toto mentis studio in Dei contemplationem desigit. Hæc est enim homini baptizato vera compunctionis cordis, magna agere et humilia loqui, juste agere et super peccatores timere ac tremere. Sicut enim ignis omne animæ vitium perurit et adimit, ita compunctionis cordis quantacunque repererit mala, absterret universa et penitus delet. Concupiscentiarum flammæ si invenerit, ut fluvius inundans extinguit et enecat. Curarum multitudines et perturbationes si videat, ut flagello quodam exturbat et

effugat, et procul esse a domiciliis alienæ jubet, ac sicut prævis non potest stare ante faciem venti, ita nihil malarum cogitationum in anima residere potest, ubi cordis compunctio affuerit.

CAPUT LVIII.

Quod duo sunt genera compunctionis.

Duo namque genera compunctionis quibus semet-ipsos fideles in ara cordis immolant. Quia nimur Domini sitiens anima prius timore compungitur, post amore. Prius enim se in lacrymis afficit, quia dum malorum suorum recolit, pro his pati supplicia æterna pertimescit. At dum longa moeroris auxietate fuerit formido consumpta, quædam jam de presumptione venie securitas nascitur, et in amore cœlestium gaudiorum animus inflammatur. Et qui prius flebat ne diceretur ad supplicium, postmodum flere amarissime incipit quia dislertur a regno. Contemplatur etenim mens qui sint illi angelorum chorii, quæ societas beatorum spirituum, quæ majestas æternæ visionis Dei, et amplius plangit quia a bonis perennibus deest, quam flebat prius, cum mala æterna metuebat. Ultramque autem nostræ compunctionis hostiam gratanter accipere dignatus est Christus, qui et pro peccato lugentibus atque afflictis clementer errata dimittit, et pro ingressu vitæ cœlestis tota mentis intentione serventes æterna sua visionis luce resicit.

CAPUT LIX.

Quod contraria sint inter se cordis compunctio et deliciae, et quod magna in David fuerit compunctio.

Sicut impossibile est ut ignis inflammetur in aqua, ita impossibile est compunctionem cordis vigere in deliciis. Contraria hæc enim sibi invicem sunt et peremptoria. Illa enim mater est fletus, hæc mater est risus; illa constringit, ista dissolvit. Illa animæ alas innectit et volare facit ad cœlum, hæc plumbi pondus imponit et demergit in infernum. Propheta namque David corde compunctus, judicii futuri intra se memoriā retexens, diemque illum semper in oculis habens, nunquam a tribulatione animi et compunctione cordis vacabat: quæque non vix aliquando et satis raro ad memoriam revocamus, illius mens et cogitatio habebat semper intra se, et Dei judicia totis mentibus intremebat. Nam et idem beatus David rex erat, sed tamen cunctis quæ eum circumstare et constringere videbantur abruptis, ita erat in potestate positus, tanquam omnibus esset ipse subjectus, et in purpura quasi in cilicio jacebat, einere conspersus, et corde compunctus. Aula regalis erat ei tanquam eremi vastissima solitudo. Hæc autem omnia agebat in eo cordis compunctio. Vis seire quantus in eo timor sit divini judicij? Audi quod dicit: *Iniquitates si observabis, Domine, quis sustinebit?* (Psal. L.) Noverat enim et valde noverat quia in multis criminibus obnoxii sumus Deo. Et quia etiam parva peccata, et ea de quibus etiam nec suspicemur, deducuntur ad judicium, et ideo magna in eo erat cordis compunctio. Quatuor sunt qualitates

A affectionum, quibus mens justi tædin subiubri compungitur, hoc est, memoria præteriorum facinorum, recordatio futurarum poenarum, consideratio peregrinationis suæ in hujus vitæ longinquitate, desiderium supernæ patriæ, quatenus ad eam quantocius valeat pervenire.

CAPUT LX.

De recordatione peccati.

Bonum est homini semper ante oculos propria adhibere delicta, secundum Psalmi sententiam: « Peccatum meum contra me est semper. » Sicut enim non oportet reminisci peccati affectum, sic semper necesse est suum in defendo memorare peccatum. Servi Dei tanta recordatio debet esse peccati, ut ea quæ gessit semper lacrymans confiteatur. Unde et Psalmista dicit: *Conversus sum in ærumnæ mea dum configitur spina. Peccatum meum tibi cognitum feci, et dixi: Pronuntiabo adversus me injusticias meas Domino, et tu remisiisti iniuriam peccati mei* (Psal. xxxi).

CAPUT LXI.

De confessione peccati.

Salomon ait: *Qui abscondit scelera sua non dirigitur; qui autem confessus fuerit et reliquerit ea, misericordiam consequetur* (Prov. xxviii). Hinc beatus Job ait: *Quapropter et ego non parcam ori meo* (Job. vii). Ori etenim suo parcit, qui confiteri malum quod fecit erubescit. In labore quippe os imitare est, hoc ad confessionem perpetrate iniquitatis occupare. Sed justus ori suo non parcit, quia nimur iram judicis districte præveniens, verbis contra se propriæ confessionis sævit. Hinc Psalmista ait: *Præveniamus faciem ejus in confessione* (Psal. xciv); Hinc scriptum est: *Dic iniquitates tuas ut justificeris* (Eccli. xlvi). Ex eo unusquisque justus esse incipit, ex quo sui accusator extiterit. Confessionem pœnitentiam monstrat; pœnitentia satisfactio ostentat; satisfactio veniam sibi divina pietate conciliat. Nec enim poterit indulgentia tribui, nisi iram Dei possit confessione placare. O veneranda pietas Dei! peccamus et parcit, delinquimus et ignorescit, offendimus et adhuc placatus existit. Unde qualis erga justos sit mansuetat, dum talem se erga peccatores ostentat. Nec peccator poterit jam excusari, qui confessionem per quam venia nascitur, non prope-

D ravit amplecti, quo possit reus gemino criminis delinqueri, dum primo legem contempsit ut delinqueret, et confessionis media amplecti noluit ut periret. Raptu, quisquis es, remedia, qui peccando divina contempsisti præcepta. Confessio afferat salutem, cui contemptus attulerat mortem. Confiteantur singuli, quæso vos, fratres, delictum suum dum adhuc qui delinquit in sæculo est, dum admitti confessio ejus potest. Dum satisfactio et remissio facta per sacerdotes apud Dominum grata est, convertamur ad Dominum mente tota, et pœnitentiam criminis veris doloribus exprimentes Dei misericordiam deprecemur. Illi se anima prosternat, illi mens tota satisfaciat, illi spes omnis iucumbat. Rogare autem que-

Liter debeatum dicit ipse : Revertimini ad me in toto corde vestro, simulque in jejunio, et fletu, et planciu, Et scindite corda vestra, et non vestimenta vestra (Joel. viii). Ad Dominum toto corde redeamus, iram et offensam ejus jejuniis et fletibus, sicut admonet ipse, placemus.

CAPUT L. XII.

De pœnitentia.

Beatus Joannes, præcursor Domini nostri, quo *nemo major inter natos mulierum surrexit (Matth. xi)*; de quo propheta dixerat : *Ecce mittó angelum meum ante faciem tuam (Malach. iii)*, hanc primam vocem emisit, dicens : *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum (Matth. iii)*. Unde advertisimus Christum fuisse locutum per ipsum. Ergo, dilectissimi, una nobiscum omnes suscipe in præcordiis vestris misericordiam Domini nostri dicentes : *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum*. O dulcedo, ut inter pœnitentiam et regnum cœlorum nihil sit intermedium. Agamus ergo pœnitentiam a facinoribus nostris, et in puncto patebit nobis regnum cœlorum. Sic ait beatus propheta : *Dedinite a malitiis vestris, discite bonum facere, peccata enim vestra inter vos et Deum separant (Isa. LIX)*. Ergo si inter Deum et hominem peccata separant, tollantur per pœnitentiam e medio peccata, et homo conjunctus est Deo, instruente et docente Apostolo : *Qui autem adhæret Deo, unus spiritus est (I Cor. vi)*. Sed dicit aliquis : Quonodo de medio tollere possum peccata? Audi præcursorum Domini vociferantem et docentem : *Facite fructus dignos pœnitentiae : jam enim securis ad radices arboris posita est. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur et in ignem mittetur (Matth. iii)*. Et qui sunt fructus digni pœnitentiae, nisi ut facias quæ contraria sunt peccato? Serviebas idolatriæ vel dæmonibus, nunc jam conversus servi Deo per fidem. Eras adulter et fornicator, nunc econtrario esto castus. Ebrietati eras deditus, nunc sobrietatis obtine locum. Eras fraudulentus et raptor, nunc esto fidelis et largus. Eras tumidus et superbus, modo esto mansuetus et mitis. Avarsus eras et mendax, nunc esto pius et verax. Ecce qui sint fructus digni pœnitentiae, ut qui antea agebas contraria Deo, modo contraria agas diabolos, secundum sententiam Domini dicentes : *Nec ego te condemnabo. Vade, et amplius jam noli peccare (Joan. viii)*. Et iterum : *Remittuntur ei peccata multa quia dilexit mulierum (Luc. vii)*. Hortatur etiam nos Dominus per Joannem apostolum ad pœnitentiam dicens : *Memento unde excideris, et age pœnitentiam, et fac prima opera. Et si non egeris pœnitentiam, veniam et morebo candelabrum tuum de loco suo (Apoc. ii)*. Quod utique ei dicitur, quem constat cecidisse, et quem hortatur rursus per bona opera exsurgere. Alio item loco pœnitentiae tempus datur, et pœnitentiam non agenti Dominus comminatur. Habeo, inquit, adversum te pauca, quia permittis mulierem Lezabel quæ dicit prophetam esse, docere et sedu-

Acere servos meos, fornicari et manducare de idolothitis. Et dedi illi tempus ut pœnitentiam ageret, et pœnitere non vult a fornicatione sua. Ecce ego mitti eam in lectum, et qui cum ea fornicati fuerint in maxima tribulatione erunt nisi pœnitentiam egerint ab operibus suis. Quod utique ad pœnitentiam non hortaretur, nisi quia pœnitentibus indulgentiam pollicetur. Et in Evangelio : *Dico, inquit, vobis, sic erit gaudium in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonniginta novem justis quibus non est opus pœnitentie (Luc. xv)*. Nam cum scriptum sit : *Dominus mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum (Sap. 1)*; utique qui neminem vult perire, cupit peccatores pœnitentiam agere, et per pœnitentiam denuo ad vitam redire. Dejicit nos diabolus et elisit per peccatum, oportet utique resurgere per pœnitentiam et rursum stare contra eum. Nam beatus David cecidit in adulterium peccatum gravissimum, sed et homicidium conjunxit adulterio. Et quid post haec nunquid permansit jacens? Nonne surrexit, et iterum stetit contra inimicum, et ita eum subjicit ut etiam post mortem merita ejus profuerint posteris suis? O pœnitentia, salus animæ, restauratio virtutum, dissipatio vitiorum, expugnatrix dæmoniorum, obstrusio inferorum, porta cœlorum, via justorum, refectione beatorum! Beatus qui te amat, felix qui te tenet, nimiumque beatus et felix qui te usque ad ultimum vitæ suæ diem custodit! Tu mortuos in peccatis suscitas, tu despatros de præcipio mortis evocas, et ad spem reformatas. Tu sectatores et operarios tuos ad spem incitas, ad fidem provocas, ad charitatem Dei et proximi instigas. Tu facis in prosperis humiles, in adversis fortes. Tu contra opprobria et irratores mites facis. Tu persecutiones et injurias toleras, passiones et flagella patienter sustines. Tu iram frenas, linguam mitigas, pacem custodis, mentem gubernas: Tu in virginibus et Deo sacratis beatam custodis integritatem, in viduis laboriosam castitatem, in conjugatis individuam castitatem. O pœnitentia, castissima mater, doce filios tuos tenere et amare castitatem, fugere luxuriam, immunditiam et omnem libidinosam corporis titillationem. Nullum enim perpetuum perducis ad gloriam, nisi fuerit castus, humilis, patiens atque benevolus. O pœnitentia, mater plissima, procrea et produc de sancto utero tuo genitus assiduos, suspiria largissima, singultus continuos, excute ex oculis tuis lacrymas profuses, noli cessare, soli pigritare, quousque rapidissimo cursu ad diem pervenias ultimum.

CAPUT LXIII.

Qualis debeat esse modus pœnitentiae.

Pœnitentiam quippe agere est, et perpetrata mala plangere, et plangenda non perpetrare. Nam quicquid alia deplorat, ut tamen alia committat, adhuc pœnitentiam agere aut ignorat aut dissimulat. Quid enim prodest si peccata quis luxurie defleat, et tamen avaricie adhuc æstibus anhelet? aut quid pro-

dest si iræ culpas jam lugeat, et tamen adhuc invidiæ facibus tabescat. Sed minus est valde quod dicimus, ut qui peccata deplorat, ploranda minime committat, et qui plangit vitium perpetrare vitia timeat. Nam cogitandum summopere est, ut qui se illicita meminit commisso, a quibusdam etiam licitis studeat abstinere, quatenus per hoc Conditor suo satisficiat, ut qui commisit prohibita, sibimet ipsi abscondere debeat etiam concessa, et se reprehendat in minimis qui meminit in maximis delinquisse. Magna enim justitiae pars est seipsum nosse, quod parvus est, ut ex eo divinæ virtuti subdatur humilis ex quo suam infirmitatem agnoscit. Bene se judicat in hac vita, ne judicetur a Deo damnatione perpetua. Tunc autem judicium de se quisque sumit, cum per dignam poenitentiam sua prava facta condemnat. Amaritudo poenitentiae facit animum et sua facta subtilius discutere, et dona Dei quæ contempsit flendo commemorare. Nihil autem pejus quam culpam agnoscere nec deflere. Duplicem habere debet fletum in poenitentia omnis peccator, sive quia per negligentiam bonum non fecit, seu quia malum per audaciam perpetravit. Quod oportuit non gessit, et gessit quod agere non oportuit. Ille poenitentiam digne agit, qui reatum suum satisfactione legitima plangit, condemnando scilicet ac deflendo quæ gessit. Tanto in deplorando profundius, quando exstitit in peccando proclivior, quantumvis quisquis sit peccator et impius, si ad poenitentiam convertatur, consequi posse veniam creditur. Et quantumvis per poenitentiam, propitiatio peccatorum sit, tamen sine metu homo esse non debet, quia poenitentiae satisfactio divino tantum pensatur judicio, non humano. Proinde quia miseratione Dei occulta est, sine intermissione fere necesse est. Neque enim unquam oportet poenitentem habere de peccatis securitatem. Igitur respiciamus tandem, et Dominum nostrum Jesum Christum, tanquam boni servi et utiles requiramus, nec desperrenus dum in hac luce vivimus, veniam nos non posse per poenitentiam promereri. Post mortem enim poenitentiae medicamenta non proderunt, in hac vero luce positi etiam in extrema ætate adhibeas poenitentiam veram, mihi crede, curaberis. Ideo diabolus omnia movet et agit, ut animum nobis desperationis inducat. Scit enim vel si in parvo tempore quis poenitendum gerat, quamvis sit brevis non erit tamen infructuosa conversio. Sed, sicut is qui calicem aquæ frigidæ porrexerit, nequaquam fructum mercedis amittit, ita et is qui pro male gestis præteritis poenitendum egerit, licet minus digna videatur ad peccatorum pondus poenitentia, tamen quantuluscunque ille nutus poenitendi fuerit vel conversionis momentum, expers non erit remuneracionis honorum. Nihil enim boni operis, quamvis sit exiguum, despicietur apud justum judicem Deum, et jam si non potuerit explere omnem satisfaciendi ordinem, quantuluscunque tamen et quolibet brevi tempore gestam, non respuet poenitentiam, suscipiet et jam ipsam, nec patitur quantumvis exiguae con-

A versionis perire mercedem. Hoc enim **judicare** videtur Isaías, ubi de populo Iudeorum **talia quædam** dicit: *Propter peccatum modice contristavi eum et percussi eum, et averti faciem meam ab eo, et consolatus est et ambulavit tristis, et sanavi eum et consolatus sum eum. Evidenter autem testimonium dabit etiam rex ille impius, qui cupiditatis quidem sue prædam uxoris nequitia quæsivit, sed perturbatus ipsius sceleris immanitate poenituit, et cilicio fastigio suum flevit atque ita erga se Dei misericordiam provocavit, ut cunctis eum absolveret malis.* Sic enim scriptum est: *Et dixit Dominus ad Eliam: Vidisti quomodo compunctus est Achab a facie mea, et quia flevit in conspectu meo, non inducam mala in diebus ejus (III Reg. xxi).* Sed post hunc iterum Manasses, qui omnes tyrannos inumanitate scelerum superavit, qui cultum divinæ religionis et observantiam legis everterat cœlesti cultu vacuatum. Hic ergo impietate scelerum supergrediens omnem memoriam, quia tamen poenituit, inter amicos Dei postinodum numeratus est. Nam et filius prodigus, qui substantiam suam cum meretricibus consumpsit, per poenitentiam recepit prioris gloriæ statum. Vides ergo quanta sit utilitas poenitentiae? quanta conversionis spes? Nullum est enim peccatum, nullus iniquitas, quæ non medicamento poenitentiae sanetur, si conversio pura et sincera fuerit. Donec sumus in hac vita, quantacunque nobis acciderint peccata, possibile est omnia ablui per poenitentiam, post mortem autem nulla erit utilitas poenitentiae. Nullus peccator desperet de misericordia Dei, sed dum adhuc vivit, agat poenitentiam pro peccatis suis, et erit misericors Dominus delictis et facinoribus suis.

CAPUT LXIV.

De laude et utilitate poenitentiae.

Provida mente et profundo cogitatu cognosci debent duo rerum distincta negotia, id est quantum distet inter bonum et inalum. Nec aliunde haec cognitio quæ a primordio repetenda est, quod aliud sit malum, quando peccatum committitur, aliud autem sit bonum quo prenitentiam agimus pro commisso. Haec est discretio utriusque negotii, serpens in paradiiso peccatum suasit Evæ, poenitentiam reclusit, et inde est boni et mali origo. Quis Deo dignior quam David? et tamen deliquit, qui cecidisset de culmine nisi fuisset compunctus. Quis sceleratior Manasse? et hunc poenitentiam revocavit. Poenituit Deum quod Saulem elegerit regem, quapropter? Nisi quia idem poenitentiam ignoravit. Quis sapientior Salomone? sed nesciens poenitentiam, perdidit gratiam. O poenitentia, quæ peccata, miserante Deo, remittis, et paradisum reseras, quæ contritum sanas, omnem tristem exhibaras, vitam d'interitu revocas, statum restauras, honorem renovas, fiduciam reformas, gratiamque abundantiorem refundis. O poenitentia, quid de te novi referam? Omnia ligata tu solvis, omnia soluta tu reseras, omnia adversa tu mitigas, omnia contrita tu sanas, omnia

confusa tu lucidas, 'omnia desperata tu animas. O pœnitentia, rutilantior auro, splendidior sole, quam non vincit peccatum, nec desflctio superat, nec desperatio delet. Pœnitentia respuit avaritiam, horret luxuriam, fugit fuorem, firmat amorem, calcat superbiam, linguam continet, componit mores, odit malitiam, excludit invidiam. Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter sifferre; si violentus quærat quæ habet, non vetat; si vestem demat, non refragatur. Percutienti maxillam præbet et alteram, angariatus ultro adjicet, castigatus gratias agit, provocatus tacet, exasperatus blanditur. Superiori supplex est, inferiori subjacet. In corde ejus contritio est, in ore confessio, in opere tota humilitas. Hæc est perfecta et fructifera pœnitudo. Sic pœnitentiae prestitum est, Deus esurienti nutritor est, sitiensi potator. Sapienti quod stultum putatur sapit, quod triste est placet, quod molle est displicet, quod fluxum est horret. O pœnitentia, misericordia mater, et magistra virtutum, magna ubera tua quibus reos resolvis, ac reficias delinquentes, lapsos relevas, recreas desperatos. Per te David, post flagitium felix, iterum recepit Spiritum sanctum. Per te Manasses, post cruenta facinora, ecce meruit esse receptibilis. Per te Petrus apostolus, postquam ter negavit, data est ei indulgentia dextera. Per te filius prodigus regressus ad patrem, non solum amplexum osculumque paternum, sed etiam epulum vituli saginati insigne promeruit adipisci. Per te mulier fornicaria uberes stillavit lacrymas, fontemque sui baptismatis protinus lavit pedes Christi, crinibus quidem tersit. Per te Ninive civitas magna populusque integer barbarorum subito Deum sapuit, virtutemque tuam sensit, odorem tuum accepit, saporem tuum strinxit, dulcedinem tuam gustavit, cilicum tuum contraxit, lacrymas tuas profudit, gemitum tuum suspiriumque persensit, fructus ubertatis tuæ abundantanter exhibuit, et sic opera tua non solum decretæ mortis discrimen evasit, sed etiam vitæ incognitæ coronam accepit. Dum igitur in hac vita sumus, agamus pœnitentiam cum lacrymis et orationibus, jejuniis, elemosynis, cæterisque bonis operibus pro peccatis et sceleribus nostris, ne sine fine in perpetuis cruciemur pœnis, ubi non est pœnitentia, nec ulla indulgentia, sed ira et sine cessatione tormenta.

CAPUT LXV.

De laude et utilitate lacrymarum pœnitentiarum.

Omnipotens enim Deus contritionem quærit, fletibus flectitur, lugentes letificat, pœnitentibus præsto est, magnus profectus est lacrymarum. Plorando servus propitiat dominum, filius lacrymis mitigat patrem, et asperam matrem plorans parvulus mulcet. Ita ergo et peccator profusis lacrymis removet iram Dei reformatus in ipso. Petrus namque trinam negationem lacrymis diluit. Scriptum est enim: *Ei recordatus Petrus, etc., flevit amare (Marc. xxvi).* David enim dicit: *Venite, adoremus et ploremus*

A coram Domino qui fecit nos (Psal. xciv). Et iterum: *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, et potum meum cum fletu miscebam, stratumque meum per singulas noctes lacrymis rigabo (Psal. ci).* Et iterum: *Deus, vitam meam nuntiavi tibi; posuisti lacrymas meas in conspectu tuo (Psal. lv).* Oportet igitur nos salutem nostram lugere perditam, atque animam nostram mortuam lamentari, ut cum de hoc sæculo abstracti fuerimus, ad vitam mereamur pervenire perpetuam.

CAPUT LXVI.

Qui sint fructus digni pœnitentiarum, vel qualiter patim regnum cœlorum potest.

(Greg.) Beatus Joannes Baptista et Domini nostri Jesu præcursor ad turbas loquitur dicens: *Facite ergo fructus dignos pœnitentiarum (Matth. iii).* In quibus verbis notum est, quod amicus sponsi non solum fructus pœnitentiarum, sed dignos pœnitentiarum admonet esse faciendo. Aliud namque est fructum facere, aliud dignum pœnitentiarum facere. Ut enim secundum dignos pœnitentiarum fructus loquamur, sciendum quia quisquis illicita nulla commisit, huic jure conceditur ut licitis utatur. Sicque pietatis opera faciat, ut tamen si non voluerit, ea quæ mundi sunt non relinquit; at si quis in fornicationis culpa, vel fornicatione (quod est gravius) in adulterium lapsus est, tanto a se licita debet abscindere, quanto se meminit et illicita perpetrassæ. Neque enim par fructus boni operis esse debet ejus qui minus, et ejus qui amplius deliquerit, aut ejus qui nullis, et ejus qui in quibusdam facinoribus cecidit. Per hoc ergo quod dicitur: *Facite ergo fructus dignos pœnitentiarum, uniuscujusque conscientia convenit, ut tanto maijora quærat bonorum opera luca per pœnitentiam, quanto graviora sibi intulit damna per culpam. Quia vero ad magna nos opera Joannes admonet dicens: Facite fructus dignos pœnitentiarum (Matth. iii); et rursum: Qui habet duas tunicas, det non habenti; et qui habet escas, similiter faciat (Luc. iii); jam patenter datur intelligi quid est quod Veritas dicit: A diebus Joannis Baptistarum usque nunc regnum cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud (Matth. xi).* Quæ supernæ verba sententiarum nobis sunt magnopere perscrutanda. Nam quærendum est quomodo vim regnum cœlorum perpetui possit. Quis enim cœlo violentiam irrogat? et rursus quærendum est si pati vim regnum cœlorum potest. Cur eamdem viam a diebus Joannis Baptistarum et non etiam antea pertulerit? Sed cum lex dicat: Si quis haec vel illa fecerit morte moriatur, cunctis legentibus liquet, quia peccatores quoque poena suæ severitatis percultit, non autem per pœnitentiam ad vitam perduxit.

Cum autem Joannes Baptista, Redemptoris gratiam præcurrrens, pœnitentiam prædicat ut peccator, qui ex culpa est mortuus per conversionem vivat, profectio a diebus Joannis Baptistarum regnum cœlorum vim patitur. Qui est autem regnum cœlorum nisi locus justorum? Solis enim justis cœlestis patriæ præmia debentur, ut humiles, casti, mites, atque misericordes ad gau-

dia semipetra perveniant. Cum vero quis vel superbia tumidus, vel carnis facinore pollutus, vel iracundia accensus, vel crudelitate impius, post culpas ad poenitentiam redit, et vitam æternam percipit, quasi in locum peccator intrat alienum. A diebus ergo Joannis Baptiste regnum cœlorum rim patitur, et violenti rapiunt illud, quia qui poenitentiam peccatoribus indixit, quid aliud quam regno cœlorum fieri violentiam docuit. Recogitemus ergo, fratres charissimi, mala quæ fecimus, et nosmetipsos assiduis lamentis alteramus, hereditatem justorum, quam non tenuimus per vitam, rapiamus per poenitentiam. Vult a nobis omnipotens Deus talam violentiam perpeti. Nam regnum cœlorum rapi vult nostris fletibus, quod nostris meritis non debetur. A spei ergo certitudine nulla nos malorum nostrorum qualitas, nulla quantitas frangat. Præstat magnam venie fiduciam latro ille venerabilis, qui non inde venerabilis unde latro: nam latro ex crudelitate, venerabilis ex confessione. Cogitate ergo, cogitate quæ sint incomprehensibilia omnipotenti Deo misericordia viscera. Latro iste cruentis manibus abstractus est a fauce itineris, suspensus est in patibulo crucis, ibi confessus est, ibi sanatus est, ibi audire meruit: Hodie mecum eris in paradyso. Quid est hoc? quis tantam bonitatem diceret Dei, quis estimare sufficiat? de ipsa poena criminis pervenit ad præmia virtutis. Idcirco autem omnipotens Deus electos suos in quibusdam lapsibus cadere permisit, ut aliis in culpa jacentibus, si totò ad eum corde consurgunt, spem venie reddat, et eis per lamenta poenitentiae viam pietatis aperiat. Exercemus ergo nosmetipsos in lacrimis, extinguamus fletibus, dignis poenitentiae fructibus, culpas, tempora indulta ne pereant, quia qui multos a suis impietibus jam sanatos aspicimus, quid aliud quam superna misericordia pignus tenemus. Immensam misericordiam Conditoris nostri aspicere debemus, qui nobis velut in signo ad exemplum poenitentiae posuit eos quos per poenitentiam vivere post lapsum fecit: Perpendo etenim Petrum, considero latronem, aspicio Zacheum, intueor Mariam, et nihil in his aliud video, nisi ante oculos nostros posita spei et poenitentiae exempla. Fortasse autem in fine lapsus est aliquis, aspiciat Petrum qui amare flevit, quod timide negaverat. Alius contra, proximum in malitia crudelitatis exarsit, aspiciat latronem qui et in ipso mortis articulo ad vitæ primia poenitendo pervenit. Alius

A avaritiae œstibus anhelans aliena diripiuit; aspiciat Zacheum, qui si quid alicui abstulit, quadroptius reddidit. Alius libidinis igne succensus, carnis munditiam perdidit, aspiciat Mariam quæ in se amorem carnis igne divini amoris excoxit. Ecce Omnipotens ubique oculis nostris quod imitari debeamus objecti, ubique exempla sue misericordie opponit. Mala ergo jam displiceant vel experta. Libenter oblivisciatur omnipotens Deus quod nocentes fuimus, paratus est poenitentiam nostram nobis ad innocentiam deportare. Inquinati post aquas salutis renascamur ex lacrymis. Itaque juxta primi pastoris vocem: *Sicut modo genit infantes lac concupiscit (I Pet. 11).* Redite, parvuli filii, ad sinum matris vestre æternæ sapientie. Segito larga ubera pietatis Dei. Transacta plangit, B imminentia vite. Redemptor noster momentaneus datus vestros æterno consolabitur gaudio.

CAPUT LXVII.

De perseverantia boni operis.

Virtus boni operis perseverantia est, et voce Veritatis dicitur: *Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (Matth. x).* Incassum quippe bonum agitur si ante vitæ terminum deseratur. Ex præcepto legis (*Levit. iii*) cauda hostiae jobat offerri. In cauda quippe finis est corporis. Et ille bene immolat qui sacrificium boni operis usque ad finem debite perducit actionis. Hinc Joseph inter reliquos fratres talarem tunicam habuisse describitur (*Gen. lxxvi*). Tunica vero usque ad talum, et C bonum opus usque ad consummationem. Tunc enim placet Deo nostra conversatio, cum bonus quod inchoamus, perseverantie fine complebas. Bonus ergo non ceperisse, sed perfecisse virtus est. Non inchoantibus præmium promittitur, sed perseverantibus datur. Semper in vita hominis finis querendas est, quia Deus non respicit quales ante suorum, sed quales circa finem vita crimus. Unumquemque enim Deus de suo fine, non de vita præterita judicat. Persistamus igitur, charissimi, omni comitacione in divinis obsecrationibus, ut ea quæ ei placit sunt, faciat nos cum sua benedictione inchoare, et usque ad perseverantiam bona perducere consummationis, qui est a et a, principiali et finis, Jesus Christus Dominus noster, qui cum Patre vix et regnat Deus, in unitate Spiritus sancti per infinity sœculorum. Amen.

LIBER TERTIUS.

PRÆFATIO.

De igne purgatorio et de adventu Christi ad iudicium necnon et de æterno cruciati tertius hic inchoat libellus, qui ex sanctorum Patrum opusculis, largiente Domino, constat esse excerptus. Excellen-

tissimam paternitatem tuam obnoxie deprecio a divinam suppliciter æterni Judicis majestatem insciensque implores, ut una tecum a tantis metu eripi malis, et ad vitam pervenire perpetuam. Amen.

CAPUT PRIMUM.

Quod pro quibusdam levibus culpis ignis purgatorius esse ante judicium credendus est.

Pro quibusdam levibus culpis esse ante judicium purgatorius ignis credendus est, pro eo quod Veritas dicit : *Quod si quis in Spiritu sancto blasphemiam dixerit, non remittetur ei in hoc saeculo, neque in futuro* (*Math. xii*). In qua sententia datur intelligi quasdam culpas in hoc saeculo, quasdam vero in futuro posse laxari. Quod enim de uno negatur, consequens intellectus patet, quia de quibusdam conceditur. Sed tamen ut praedixit hoc de parvis minimisque peccatis, credendum est fieri posse. Sicut est assiduus otiosusque sermo, immoderatus risus, vel peccatum cura rei familiaris, qui vix sine culpa ulla ab ipsis agitur, qui culpam qualiter declinare debant, sciunt : aut in non gravibus rebus error ignorantiae, quae cuncta etiam post mortem gravant, si adhuc in hac vita positis minime fuerint relaxata. Nam et cum Paulus dicat Christum esse fundamentum atque subjungatur : *Si quis superaedificaverit super hoc fundamentum aurum, argentum, lapides pretiosos, lignum, stipulam, uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit.* Si cuius opus manserit, quod superaedificaverit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patientur, ipse tamen salvus erit, sic tamen quasi per ignem (*I Cor. iii*). Quamvis hoc de igne tribulationis in hac nobis vita adhibitio possit intelligi, tamen si quibus haec digne futurae purgationis accipiat, pensandum sollicite est, quia illum dixit per ignem posse salvari, non qui super hoc fundamentum ferrum, aes, vel plumbum aedificat, id est peccata majora, idcirco duriora, atque tunc jam insolubilia, sed ligna, fenum, stipulam, id est peccata minima atque levissima, quae facile igne consumuntur. Sciendum tamen hoc est quia illuc saltem de minimis nil quisque purgationis obtinebit, nisi bonis hoc actibus in hac adhuc vita positus, ut illuc obtineat, promereatur.

CAPUT II.

De salvandis per ignem, id est de his qui super fundamentum, quod est Christus, aurum, argentum, luides pretiosos, seu et de his qui lignum, fenum, stipulam aedificant.

De his qui superaedificant super fundamentum, quod est Christus, non aurum, argentum, lapides pretiosos, sed lignum, fenum, stipulam ; de his enim dictum est quod per ignem salvi erunt, cum fundamenti merito non peribunt. Sic est intelligendum, ut his manifestis non videantur esse contraria. Ligna quippe et fenum, et stipula non absurde accipi possunt rerum saecularium quamvis licite concessarum. Tales cupiditates autem amitti, sine animi dolore non possunt. Cum autem iste dolor urit, si Christus in corde fundamenti habet locum, id est, ut nihil ei anteponatur, et malit homo, qui tali dolore uritur, rebus quas ita diligit, magis carere quam Christo, per ignem fit salvus. Si autem res ejusmodi

A temporales ac saeculares tempore temptationis maluerit tenere quam Christum, eum in fundamento non habuit, quia hoc priore loco habuit, cum in aedificatione prius non sit aliquid fundamenti. Ignis autem de eo loco, de quo est locutus Apostolus, talis debet intelligi, ut ambo per eum transeant, id est qui aedificant super hoc fundamentum aurum, argentum et lapides pretiosos, et qui aedificant ligna, fenum, stipulam. Cum autem hoc dixisset adjunxit : *Unius, cuiusque opus quale sit, ignis probabit* (*I Cor. iii*). Si cuius opus permanserit, quod superaedificavit mercedem accipiet. Si cuius autem opus exustum fuerit, damnum patientur, ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem. Non unius ergo eorum, sed viriusque opus ignis probabit. Est quidem ignis tentatio tribulationis, de quo aperte alio loco scriptum est : *Vasa figuli probat fornax, et homines justos tentatio tribulationis* (*Eccli. xxvii*). Iste ignis in hac interim vita facit, quod Apostolus ait : Si accedat duobus fidelibus, uni scilicet cogitanti quae sunt Dei, quomodo placeat Deo, hoc est aedificanti super Christum fundamentum, aurum, argentum, lapides pretiosos : alteri autem cogitanti quae sunt mundi, quomodo placeat uxori, hoc est aedificanti super fundamentum, ligna, fenum, stipulam, illius opus non exuritur, quia non ea dilexit quorum amissione crucielur. Exuritur autem huius opus, quoniam sine dolore non pereunt, quae cum amore possessa sunt. Sed quoniam alterutra conditione proposita, eis mactet carere quam Christo, nec timore amittendi talia deserit Christum, quamvis doleat cum amittit, salvus est quidem, sic tamen quasi per ignem, quia urit eum dolor rerum quas dilexerat amissarum, sed non subvertit, neque consumit fundamenti stabilitatem, atque incorruptione munitum, tale aliquid etiam post hanc vitam fieri incredibile non est. Et utrum ita sit queri potest, et aut invenire aut latere non nullos fideles per ignem quemdam purgatorium. (Quanto magis minusve bona pereuntia dilexerunt; tanto tardius citiusque salvari) non tamen tales, de quibus dictum est quod regnum Dei non possidebunt, nisi convenienter poenitentibus eadem crimina remittantur. Convenienter autem dixi, ut steriles in eleemosynis non sint.

CAPUT III.

Quod alter sit ignis purgatorius, alter ille perpetuus, in quo peccatores sine fine cruciantur.

Alter enim est ignis ille futurus, de quo impiis, Domino judicante, dicendum est : *Discedite a me, maledicti, in ignem aeternum.* Alter iste qui purgatorius proprius appellatur, propter eos qui per eum salvi sunt. Per illum enim qui futurus est impiorum nullus salvabitur, quia, juxta quod scriptum est, *Ibunt hi in ignem aeternum.* Per istum autem ignem qui et probat et purgat, salvatio promittitur manifesta, de quo dictum est : *Dies enim declarabit, quia in igne revelabitur, et uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit* (*I Cor. iii*). In illum enim aeternum

ignem soli sinistri novissima et perpetua damnatione A mittentur. Iste autem ignis purgatorius dexteros probat, sed alios eorum sic probat ut ædificium quod supra Christi fundamentum ab eis invenerit esse constructum, non exurat atque consumat. Alios autem alit, id est, ut quod superædificaverunt ardeat, damnumque inde patientur. Salvi sicut autem qui Christum in fundamento stabiliter positum præcellenti charitate tenuerunt. Ab illo enim igne perpetuo nemo salvabitur, quia in supplicium æternum illi omnes ibunt, ubi vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur.

CAPUT IV.

Quod hi qui per ignem purgatorium salvantur, non uno eodemque spatio cruciatum spiritus sustinebunt.

Sicut non omnes reprobi qui mersuri sunt in igne æterno, una eademque supplicii qualitate damnandi sunt, sic omnes qui per purgatorias poenas salvi esse creduntur in uno eodemque spatio cruciatum spiritus sustinebunt, ut quod in reprobis agitur discretione penarum, hoc in istis qui per ignem salvandi sunt agetur. Sed tanto illis minus vel majus ignis purgatorii extendetur supplicium, quanto hic minus vel amplius bona transitoria dilexerunt.

CAPUT V.

Quod alii in hac vita pœnas purgatorias, alii post mortem patiuntur.

Nos quidem in hac mortali vita esse quasdam poenas purgatorias constemur, sed temporales poenas. Alii in hac vita tantum, alii post mortem, alii et nunc et tunc. Verumtamen ante Judicium illud verissimum novissimumque patiuntur, non autem omnes veniunt in sempiternas quae post illud judicium sunt futuræ, qui post mortem sustinent temporales. Nam quibusdam quod in isto non remittitur, in futuro seculo ne æterno supplicio puniatur, remittitur. Purgatorius autem poenas nullas futuras opinetur, nisi ante illud ultimum tremendumque Judicium, et ignem illum in quo omnes impli, Christo iudicante, mersuri sunt, antecedant.

CAPUT VI.

Contra eos qui per fidem solam absque bonis operibus per ignem purgatorium salvi esse creduntur.

Creduntur a quibusdam et jam hi, qui nomen Christi non relinquunt, et ejus lavacro in Ecclesia baptizantur, nec ab ea ullo schismate vel hæresi præcidentur, in quantiscunque sceleribus vivant, qui nec diluant poenitendo, nec eleemosynis redimant, sed in eis usque ad ultimum hujus vitæ diem pertinacissime perseverent salvi per ignem futuri, licet per magnitudinem facinorum et flagitorum diuturnorum mereantur æterno igne puniri; sed qui hoc credunt, licet catholici sint, tamen humana quadam benevolentia mihi falli videntur. Ea enim fides salvare potest, de qua Paulus apostolus ait: *In Christo Iesu neque circumcisio quidquam valeat neque præputium, sed fides que per dilectionem operatur (Gal. v).* Si autem male operatur, procul dubio, secundum Jacobum apostolum,

B mortua est in semetipsa qui rursum ait: *Si fidem dicat quis se habere, opera autem non habeat, numquid poterit fides salvare eum? (Jac. ii.)* Porro autem si homo sceleratus propter solam fidem per ignem salvatur, et si sic est accipendum quod ait beatus Paulus apostolus: *Ipse autem salvus erit, sic temet quasi per ignem (I Cor. iii);* si poterit ergo salvare fides sine operibus, et falsum erit quod dixit ejus coapostolus Jacobus, falsumque erit et illud quod idem ipse Paulus: *Nolite, inquit, errare, neque fornicatores, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque furae, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt (I Cor. vi).* Si enim in istis perseverantes criminibus, tamen propter fidem Christi salvi erunt, quomodo in regno Dei non erunt?

CAPUT VII.

Quod qui pœnas purgatoriis sunt deputati pro eis in hac vita supplicante Ecclesia expiatur.

Spiritus illi qui non tam perfectæ sanctitatis hinc exent ut ire in paradisum statim dispositionem suorum corporum possint, nec tam criminose ac damnabiliter vivunt, ut ita in suis criminibus perseverent, ut cum diabolo et angelis ejus damnari mereantur, Ecclesia pro eis hic efficaciter supplicante a pœnis medicinalibus expiati, corpora sua cum beata immortalitate recipient, ac regni celestis facti particeps, in eo sine ullo defectu sue beatitudinis permanebunt.

CAPUT VIII.

Quod aliqui justi, ut de corpore exent statim beata requie suscipiantur, alii flammis purgatoriis exceptiuntur.

Sunt plures in Ecclesia justi qui post carnis solutio nem, continuo beata paradisi requie suscipiantur, expectantes in magno gaudio, in magnis congaudentium choris, cum receptio corpore veniant et apparent ante faciem Dei. At vero non multi propter bona quidem opera, ad electorum sortem præordinali, sed propter mala aliqua, quibus polluti de corpore exent, post mortem severe castigandi excipiuntur flammis ignis purgatoriæ, et vel usque ad diem judicii longa hujus examinatione a vitiorum sorde mandantur, vel certe prius amicorum fidelium precibus, eleemosynis, jejuniis, fletibus et hostiae salutaris oblationibus absoluti pœnis, et ipsi ad beatorum perveniunt requiem.

CAPUT IX.

Quod animæ fidelium defunctorum, si culpe insolubiles non sunt, pietate suorum viventium adjunguntur, cum pro illis sacrificium et cætera bona offerantur.

Tempus illud inter hominis mortem et ultimam resurrectionem interpositum est quo animæ in abditis receptaculis contineantur, sicut unaquæque digna est, vel requie vel ærumna, pro eo quod sortita est in carne dum viveret. Neque negandum est defunctorum animas pietate suorum viventium non relevrai cum pro illis sacrificium mediatoris offertur, vel eleemosynæ fiunt. Sed eis hæc prosunt, si cum viverent,

hæc sibi ut postea prodessem meruerunt. Est enim quidam vivendi modus, nec tam bonus ut ista non requirat post mortem. Est vero talis in bono, ut non requirat ista, est rursus talis in malo, ut nec his valeat cum ex vita transierit. Quocirca hic omne meritum comparatur quo possit post hanc vitam relevari quispiam, vel gravari. Nemo autem se præparet qui hic neglexit cum obierit Dominum promereri. Non igitur ista quæ pro defunctis commendandis frequentat Ecclesia illi apostolicæ sunt adversa, sententiae qua dictum est : *Omnes enim astabimus ante tribunal Christi ut referat unusquisque secundum ea quæ per corpus gessit, sive bonum sive malum (Rom. xiii).* Quia etiam hoc meritum sibi quisque cum in corpore viveret, comparavit, ut ei possent ista prodesse. Non enim omnibus prosint. Et quare non omnibus prosunt? nisi propter differentiam vitæ quam quisque gessit in corpore. Cum ergo sacrificia sive altaris, sive quarumcunque eleemosynarum pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valde bonis, gratiarum actiones sunt, pro non valde malis propitiations sunt, pro valde malis, etiamsi nulla sunt adiumenta mortuorum, qualescunque vivorum consolationes sunt. Quibus autem prosunt, aut ad hoc prosunt, ut sit plena remissio, aut certe ut tolerabilius fiat ipsa damnatio. Idem doctor alio loco inter cætera ait : Quatuor sunt quæ adjuvant homines post mortem, id est oblationes sacerdotum, orationes justorum, eleemosynæ charorum, jejuniis amicorum. Nec ista tamen adjuvant post mortem illis, qui non in hac vita hoc promeruerint (*Greg.*). De hoc enim beatus Gregorius papa ait : si culpæ insolubiles post mortem non sunt, multorum solet animas etiam post mortem sacra oblatio hostiæ salutaris adjuvare, ita ut hoc nonnunquam ipsæ defunctorum animæ videantur expetere. In quarto ejusdem beati Gregorii Dialogorum libro legitur, quod quidam spiritus pro peccatis suis in caloribus deputatus, qui quasi homo videbatur, cuidam presbytero panem sibi porrigeni ait : Pro peccatis meis, Pater, omnipotenti Deo hunc panem offer, et tunc te exauditum esse cognosce, cum hoc veneris et minime me inveneris. In quibus verbis disparuit. Idem vero presbyter hebdomada continua se pro eo in lacrymis affixit, salutarem hostiam quotidie obtulit, et post illuc reversus, jam minime eum invenit. Qua ex re quantum proposit animabus immolatio sacre oblationis ostenditur, cum hanc et ipsi mortuorum spiritus a viventibus petunt, et signa indicant quibus per ea absoluti videantur. Nam quidam monachus Justus nomine, artis medicinæ imbutus (sicut beatus Gregorius papa in prædicto refert libro) ductus fuit ad ignis poenam, pro eo quod contra vitæ regularis auctoritatem tres aureos absconsos in medicamine illicite haberet. Post dies vero triginta obitus ejus, placuit prædicto venerabili patri Gregorio, qui tunc monachus in eodem monasterio sub vitæ regularis custodia degebat, ut per illos dies triginta nullus prætermitteretur dies, quo non pro absolutione illius salutaris hostia immolaretur, quod et factum est.

PATROL. CXVIII.

A Idem vero frater qui defunctus fuerat, nocte quadam fratri suo germano nomine Copioso per visionem apparuit, et qua die tricesima, cum pro sua absolutione sacra hostia fuerat immolata communionem se recepisse, etiam a poenitentiæ se jam liberatum esse indicavit. Tunc res apte claruit, quia frater qui defunctus fuerat, per salutarem hostiam supplicium evasit.

In prædicto namque legitur libro, quod cum quadam die beatus Germanus Capuanus episcopus, pro medicinali corporis sui necessitate, in Angulares Theras lavaret, Paschodium, sanctæ Romane sedis diaconum in caloribus stantem vidit, et quid illuc ficeret inquisivit. Cui ille pro qua causa post mortem in hoc poenitentiæ loco esset deputatus indicavit, et postmodum dixit : Queso te, pro me Dominum depare, atque in hoc te cognoscas exauditum, si huc rediens me non inveneris. Quia de re vir Domini Germanus se in precibus strinxit, et post paucos dies rediens jam prædictum Paschodium in loco eodem minime invenit, quia autem non malitia sed ignorantia errore peccaverat, purgari potuit post mortem a peccato. Quod tamen credendum est, quia ex illa eleemosynarum suarum largitate hoc obtinuit ut tunc potuisse, promereri veniam, cum jam nihil potuisse operari. (*Greg.*) Si insolubiles culpæ non fuerint (sicut jam supra dictum est) ad absolutionem prodesse maxime, etiam mortuis victimæ sacre oblationis potest, qui hic vivendo hoc obtinuerint; sed sciendum est quia illis sacra victimæ mortuis proposit, ut eos etiam post mortem bona adjuvent, quæ hic pro ipsis ab aliis sunt. Inter haec autem pensandum est, quod tutior via sit, ut bonum quod quisque post mortem suam sperat agi per alios, agat, dum vivit ipse per se. Beatus quippe est liberum exire, quam post vincula libertatem querere.

CAPUT X.

Quod aliquando de culpis animas justorum solus pavor egredientis purgat.

Plerumque de culpis minimis ipse solus pavor egreditur animas justorum purgat, sicut de quodam sancto viro narratur, qui ad mortem veniens vehementer timuit, sed post mortem discipulis in stola alba apparuit, et quod sit præclare susceptus indicavit. Legimus enim quod idem beatus Pater Gregorius ad purgationem morientis fratris, qui tres aureos absconsos illicite retinuerat, de quo jam supra dictum est, hoc consilium dedisse illius monasterii prælato : *Vade, ait (*Greg., libr. iv Dialog.*) et nullus ex fratribus se ad eum morientem jungat, nec sermonem consolationis ex cuiuslibet eorum ore percipiat;* sed cum in morte constitutus fratres quæsierit, ei suns frater carnalis dicat, quod pro solidis quos occulte habuit, a cunctis fratribus abominatus sit, ut saltem in morte de culpa sua mentem illius amaritudine transverberet, atque a peccato quod perpetravit, purget. Idem vero monachus cum pervenisset ad mortem, atque anxie quereret fratribus commendari, nullusque e fratribus ei applicare et loqui

dignaretur, ei carnalis frater, qui tunc aderat ibi, cur ab omnibus abominatus esset, indicavit. Qui protinus de reatu suo vehementer ingemuit, atque in ipsa tristitia e corpore exivit. Nullatenus enim hoc beatus Gregorius facere juberet, nisi ad purgationem morientis hoc prodesse cognovisset. Huc usque de igne purgatorio, abhinc de extremo judicio insistendum est.

CAPUT XI.

De valde tremendo Christi adventu ad iudicium.

Audiamus quomodo prophetis nuntiantibus (ut annuntiari hominibus fas fuit) prædicetur Christi adventus. Ait ergo quidam ex eis : *Deus manifeste veniet, Deus noster et non silebit. Ignis ante ipsum ardebit, et in circuitu ejus procella valida. Vocavit cælum sursum, et terram discernere populum suum* (*Psal. xl ix*). Alius vero qui et pœnarum species nominis indicat, hoc est Isaia, audi quomodo dicat : *Ecce dies Domini veniet insanabilis, dies furoris et iræ, ut ponat orbem terræ desertum, et peccatores perdat ex eo* (*Isa. xiii*). Stellæ autem cœli et Orion, et omnis ornatus cœli lumen suum non dabit, et obscurabitur sol in ortu suo, et luna non dabit lumen suum; et mandabo universo orbi mala et impii peccata eorum, et perdam contumeliam iniquorum, et injuriam superborum humiliabo. Et erunt qui relicti fuerint pretiosi magis quam aurum ab igne, et homo pretiosior erit quam lapis sapphirus. Cœlum enim quatietur et terra movebitur a fundamentis suis, propter furorem iræ Domini Sabaoth, in die qua supervenerit furor ejus (*Isa. xiii*). Sed et Malachias, propheta consona his loquitur, dicens : Ecce venit Dominus omnipotens, et quis sustinebit diem adventum ejus? aut quis supportabit conspectum ejus? Quoniam ipse ingreditur ignem conflatorium, et sicut paleam ventilantium sedebit conflans et purgans sicut aurum et sicut argentum (*Malach. iv*). Et iterum dicit : Ecce dies Domini veniet ardens ut clibanus, et exuret eos, et erunt omnes alienigenæ, et omnes qui faciunt iniquitatem, ut stipulam incendet eos dies illa, quæ venit dicit Dominus omnipotens, et non relinquetur radix, neque palmes (*Malach. iii*). Alius vero vir desideriorum ita dicit : Et ecce videbam et throni positi sunt et antiquis dierum sedebat, et indumentum ejus candidum sicut nix, et capilli capitis ejus sicut lana munda : throni ejus ignis exurens. Fluvius igneus currebat ante ipsum. Judicium constituit et libri aperti sunt (*Dan. vii*). Et paulo post : Et vidi, inquit, in visione noctis, et ecce in nubibus cœli sicut Filius hominis veniebat, et de usque ad vetustum dierum pervenit, et in conspectu ejus ablatus est, et ipsi datus est principatus, et honor, et regnum, et omnes populi, tribus et linguae ipsi servient. Et potestas ejus, potestas æterna quæ non transibit, et regnum ejus non corrumpetur. Inhorruit Spiritus meus. Ego Daniel territus sum in his, et visiones capitilis mei conturbaverunt me (*Ibid.*). Cum ergo hæc agi cœperint, pandentur sine

A dubio cœli portæ, imò potius ipsum cœlum auferetur e medio tanquam si tabernacula alicujus velamina colligantur, scilicet ut reparetur et transformetur in melius. Tunc ergo omnia metus habebit, timor ac tremor implebit universa. Tunc etiam ipsos angelos formido quassabit, et non solum angelos sed fortassis et archangelos, et thronos et dominationes et principatus et potestates. Hoc enim indicatur in eo quod dicit, et virtutes cœlorum movebuntur. Conservi enim sunt eorum qui judicandi sunt, et vite hujus posituri rationem. Si enim apud judices sæculi cum civitas una judicanda est, pavent cæteræ et contremiscunt, etiam si nihil periculi metuant, quanto magis cum orbis terre universus ad judicium veniet, et judicandus a judice, qui teste non egat, B qui argumenta non querat, qui oratorem causa non postulat. Sed his omnibus procul anotis, ipse et gesta et verba et cogitationes denudet, atque in medium collocet, et cuncta velut in talibus quibusdam depicta oculis eorum quæ commiserunt, ea atque omnium qui assistere videntur ostendat. Quomodo tunc commovebitur, et in metu erit universa creatura!...

CAPUT XII.

Quod secundus Salvatoris adventus non in humilitate ut prius, sed in gloria demonstrandus sit.

Sicut enim fulgor exit ab oriente (dicente in Evangelio Domino) et paret usque in occidentem, ita erit adventus Filii hominis (*Math. xxiv*). Hoc quoque sciendum est, quod secundus Salvatoris adventus, non in humilitate ut prius, sed in gloria demonstrandus sit. Et post pauca infert Dominus et dicit : Sol obscurabitur et luna non dabit lumen suum; et stellæ cadent de cœlo et virtutes cœlorum commovebuntur (*Ibid.*). Non diminutione luminis alioquin legimus solem septuplum habiturum lumiaria, sed comparatione vera lucis omnia videbantur visuri tenebrosa. Si itaque iste sol, qui nunc per totum orbem rutilat, et luna quæ secundum est luminare, et stellæ quæ ad solatium noctis accensæ sunt, omnesque virtutes, quibus angelorum multitudines intelligimus in adventu Christi inter tenebras reputabuntur, decutiatur supercilium eorum qui se sanctos arbitrantes præsentiam judicis non formidant, et tunc (inquit Dominus) parebit signum Filii hominis in cœlo. Signum hic autem crucis intelligamus ut videant, juxta Zachariam et Joannem, Judæi quem comparaverunt. Aut vexillum victoriae triumphantis, quia tunc plangent omnes tribus terræ. Plangent hi qui mancipatum non habent in cœlis, sed scripti sunt in terra.

CAPUT XIII.

Qualiter intelligendum est, quod Christus venturus de cœlo, judicaturus sit vivos et mortuos

Jam vero de Christo consitemur futurum, quoniam de cœlo venturus est, et vivos judicaturus ac mortuos. Non pertinet ad vitam nostram quæ hic geritur, quia nec in rebus gestis ejus est, sed in fine sæculi gerendis. Ad hoc pertinet, quod Apostolus secutus adjunxit : *Cum Christus apparuuerit, vita re-*

stra, tunc et vos apparebitis cum illo in gloria (Co-
loss. iii). Duobus autem modis accipi potest quod
 vivos et mortuos judicabit: sive ut vivos intelliga-
 mus, quos hic nondum mortuos, sed adhuc in ista
 carne viventes inventurus est ejus adventus, mor-
 tuos autem qui de corpore priusquam veniat exie-
 runt vel exituri sunt. Sive vivos justos, mortuos
 injustos, quoniam justi judicabuntur. Aliquando
 enim judicium Dei ponitur in malo, unde illud est:
Qui autem male egerunt, in resurrectionem judicii
(Joan. v). Aliquando autem et in bono, secundum
 quod dictum est: *Deus, in nomine tuo salvum me fac,*
et in virtute tua judica me (Psal. LIII). Per judicium
 quippe Dei sit ipsa bonorum malorumque discretio, ut
 liberandi a malo, non perdendi cum malis, boni ad
 dextram segregentur. Propter quod ille clamat: *Ju-*
dica me, Deus; et quid dixerit veluti exponens: Et
discerne, inquit, causam meam de gente non sancta
(Psal. XLII).

CAPUT XIV.

Quod nullas excusationes pro bonis operibus obtin-
dere poterimus in diem judicii

Age jam ad ultimum judicium venerimus ab eo
 judice judicandi, qui nec falli occultatione criminum
 potest, nec ad impunitatem promerendam muneris
 aticujus oblatione corrumpi, cum cœperint omnium
 secreta revelari, et non solum actus et verba sed
 etiam ipsæ cogitationes ostendi, quid faciemus sub
 tanti judicis majestate? quid excusationis obtendere
 poterimus? qua nos defensionis arte purgabimus? quæ
 nobis subventura est pœnitentia quam in hac
 carne contempsimus? quæ nos defensura sunt opera
 bona, quæ in hac vita non fecimus? Ad quos apo-
 stolos, aut ad quos alias sanctos configituri sumus,
 quorum exempla simul ac verba despximus? an
 forte aliquid ibi fragilitas corporis excusat? Sed
 excusatione eorum reclamabunt omnium exempla
 sanctorum, qui fragilitatem carnis in carne viventes,
 quod fecerunt utique facere posse docuerunt,
 maxime quia nec ipsi peccato sua virtute, sed Domini
 miserantis auxilio restiterunt: qui se et non
 querentibus, ut queratur alique in eum creditur
 ostendit, et credentes in se ne a peccato vincantur
 invicta protectione defendit. Quid ergo responsuri
 sunt, si eis Dominus dicat: Si potuistis, quare non
 restitistis desideris peccatorum? si non potuistis,
 quare meum contra peccata non quæsistis auxilium?
 aut vulnerati, quare pœnitendo non adhibuistis vul-
 neri vestro remedium? Nunquid ad hæc obmutescemus?
 Quid autem excusationis restet? Non habentibus
 dicit: Ligate eos manibus et pedibus et mittite
 eos in tenebras exteriores, ibi erit fletus et stridor
 dentium, ibi vermis eorum non morietur et ignis eo-
 rum non extinguetur.

CAPUT XV.

Quod etiam minima peccata deducuntur ad judicium
futurum, nisi fuerint in hac vita per pœnitentiam
deleta.

Parva etenim peccata, et ea de quibus etiam nec

A suspicamur, deducuntur ad judicium, nisi in hac vita
 per pœnitentiam, et cætera bona opera fuerint
 expurgata. Nam et otiosis verbis de quibus nos mi-
 nime cavemus Dominus dicit: *De omni verbo otioso*
quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem
in die judicii (Matth. XII). Quid nos miseri facturi
 sumus in illo die, qui omnibus malis involuti su-
 mus? Nec desperemus, sed agamus pœnitentiam ut
 nostra deleantur peccata.

CAPUT XVI.

De gemino divino judicio. Et quod in ultimo judicio
Christus mihi apparebit electis, et terribilis reprobis.

Geminum est divinum judicium. Unum quod et
 hic judicantur homines et in futuro. Alterum, quod
 propterea hic judicantur, nec illic judicentur, ideo-
 que quibusdam ad purgationem temporalis proficit
 poena. Quibusdam vero hic inchoat damnatio, et
 illic perfecta speratur perditio. In judicio reprobri
 humanitatem Christi in qua judicaturus est videbunt,
 ut doleant, divinitatem vero ejus non videbunt, ne
 gaudeant. Quibus enim divinitas ostenditur, utique
 ad gaudium demonstratur. Pro diversitate conscientiarum
 et mitis apparebit in judicio Christus electis.
 et terribilis reprobis. Nam qualem quisque con-
 scientiam tulerit, talem et judicem habebit, ut ma-
 nente in sua tranquillitate Christo, illis solis terri-
 bilis appareat, quos conscientia in malis accusat.

CAPUT XVII.

Quod in judicio futuro duo erunt ordines electorum,
et duo reproborum.

Duo sunt ordines electorum in judicio futuro.
 Unus judicantium cum Domino, qui reliquerunt
 omnia, et secuti sunt illum, de quibus dicitur: *Vos*
qui reliquistis omnia, et secuti estis me, in regenera-
tione, cum sederit Filius hominis in sede majestatis
sue, sedebitis et vos, super sedes duodecim judicantes
duodecim tribus Israel (Matth. xix). Alius ordo ju-
 dicaturus a Domino, qui non quidem omnia sua pa-
 riter reliquerunt, sed de his tamen quæ habebant
 quotidianas dare eleemosynas pauperibus, Christi
 curabant, unde audituri sunt in judicio. *Venite, be-*
benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a
constitutione mundi. Esurivi enim et dedistis mihi
manducare, siti vi, et potastis me. Nudus eram et
vesti distis me, etc. (Matth. xxv.) Sed et reproborum in
 judicio duo ordines futuros Domino narrante com-
 perimus: unum eorum qui fidei Christianæ myste-
 riis initiati, opera fidei exercere contemnunt, quibus
 dicendum est in judicio testatur: *Discedite a me, male-*
dicti, in ignem æternum qui paratus est diabolo et
angelis ejus. Esurivi enim et non dedistis mihi man-
ducare, etc. (Ibid.) Alterum eorum qui fidei myste-
 ria Christianæ vel nunquam suscepere, vel suscepta
 per apostasiam rejecere, de quibus dicit: *Qui au-*
tem non credit jam judicatus est (Joan. iii), quia non
 credit in nomine unigeniti Filii Dei. Qui cum nec
 verbo tenus Christum colere voluerunt, nec verba
 saltem ejus quibus coarguantur in judicio merentur

audire. Sed ad hoc tamen veniant in judicium ut cum eis, qui judicantur peccatoribus in damnationem mittantur æternam.

CAPUT XVIII.

Quid inter se differant duo electorum ordines in iudicio, et duo reproborum, et quid unicuique opponatur ordini.

Duae sunt differentiae vel ordines hominum in iudicio, hoc est electorum et reproborum, qui tamen dividuntur in quatuor. Perfectorum ordo unus est, qui cum Deo judicat, et alias qui iudicantur. Utrique tamen cum Christo regnabunt. Similiter ordo reproborum partitur in duobus, dum hi qui intra Ecclesiam sunt mali, judicandi sunt, et damnandi. Qui vero extra Ecclesiam inveniendi sunt non sunt judicandi, sed tantum damnandi. Primus igitur ordo eorum qui judicantur et pereunt, opponitur illi ordini bonorum de quo sunt qui judicantur et regnant. Secundus ordo eorum qui non judicantur et pereunt, opponitur illi ordini perfectorum, in quo sunt hi qui non judicantur et regnant. Tertius ordo eorum qui judicantur et regnant, illi ordini est contrarius, de quo sunt qui judicantur et pereunt. Quartus ordo eorum est qui non judicantur et regnant, opponitur illi e contrario quo illi sunt, qui non judicantur et pereunt.

CAPUT XIX.

De peccato quod aut hic expiatum, aut in futuro reservatur iudicio.

Neque enim frustra ille proprio dicitur dies iudicii, cum venturus est iudex vivorum et mortuorum. Sicut e contrario judicantur hic aliqua, et tamen si remittuntur, profectio in futuro saeculo non nocebunt. Propterea de quibusdam temporalibus poenis que in hac vita peccantibus irrogantur, nec servantur in fine ait Apostolus : *Si autem nos metipos judicaremus, a Domino non judicaremur. Cum judicamur autem, a Domino corripimur, ne cum mundo damnamur (I Cor xi).*

CAPUT XX.

Quod qualis hic quisque egreditur, talis in iudicio praesentatur, excepto quod de levibus culpis ignis purgatoriis ante iudicium esse creditur.

(Greg.) In Evangelio dicit Dominus : *Ambulate dum lucem habetis (Joan. xii).* Per prophetam quoque ait : *Tempore acceptio exaudihi te, et in die salutis adjuvi te (Isa. xlix).* Quod Paulus apostolus expōnens dicit : *Ecce nunc tempus acceptum, ecce nunc dies salutis (II Cor. vi).* Salomon quoque ait : *Quodcumque potest manus tua facere, instanter operare. Quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia, erit apud inferos, quo tu properas (Eccli. ix).* David quoque ait : *Quoniam in saeculum misericordia ejus (Psal. cxlv).* Ex quibus nimirum sententiis constat, quia qualis hinc quisque egreditur, talis in iudicio praesentatur : sed tamen de quibusdam levibus culpis esse ante iudicium ignis purgatoriis credendus est, sicut jam supra scriptum est. Nemo igitur, dum in hac praesenti vivit vita, negligat operari bona que potest, quia post hanc vitam, si voluerit, jam

A non poterit (*Cass.*). Quia ergo et venturæ mortis tempus ignoramus, et post mortem operari non possumus, superest ut ante mortem tempora indulta rapiamus. Sic autem mors ipsa cum venerit vincetur, si prius quam veniat semper timeatur.

CAPUT XXI.

Quam districte æternus iudex venturus sit in die iudicii, et quod nimis tremenda sit dies illa.

(Greg.) Districcionem venturi iudicis Paulus considerans ait : *Horrendum est incidere in manum Dei viventis (Hebr. x).* Hinc Psalmista exprimit dicens : *Deus manifeste veniet, Deus noster et non silebit. In conspectu ejus ignis ardebit, et in circuitu ejus tempestas valida (Psal. xliv).* Districcionem quippe tantæ justitiae, tempestas ignisque comitantur. Quia tempestas examinat quos ignis exurat. Illum ergo diem, fratres charissimi, illum ante oculos ponite, et quidquid modo grave creditur, in ejus comparatione levigetur. De illo enim die per prophetam dicitur : *Juxta est dies Domini magnus, juxta et relax nimis. Vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis et angustie, dies calamitatis et misericordie, dies tenebrarum et caliginis, dies nebulæ et turbinis, dies tubæ et clangoris (Soph. i).* De hac die iterum Dominus per prophetam dicit : *Adhuc semel et ego non solum terram, sed etiam celum movebo (Agg. ii).* Illum ergo diem tota intentione cogitate, vitam corrigite, mores mutate, mala tentantia resistendo vincite, perpetrata autem scelibus panite; adventum namque æterni iudicis tanto securiores quandoque videbitis, quanto nunc districcionem illius timendo prævenietis.

CAPUT XXII.

Quod longanimitatem et patientiam Dei nullus negat, quia districte in iudicio judicabit.

(Greg.) Nemo longanimitatem Dei neglat. Quia tanto districtiorem justitiam in iudicio exercebit quanto longiorum patientiam ante iudicium prærogavit. Hinc etenim Paulus dicit : *Ignoras quoniam benignitas Dei ad paenitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam, et cor impaenitens, thesaurizas tibi iram in die iræ et revelationis justi iudicij Dei (Rom. ii).* Hinc Psalmista ait : *Deus iudex justus, fortis et longanimis (Psal. vii).* Dicturus quippe longanimum præmisit justum, ut quem vides peccata delinquentium diu patienter ferre, scias hunc quandoque et jam districte judicare. Hinc per quendam sapientem dicitur : *Altissimus autem est patiens redditor. Patiens autem redditor dicitur, quia peccata hominum patitur et reddit. (Aug.) Nam quos diu et convertantur, tolerat, non conversos durius damnat. Ergo qui æterno vult sine fine carere supplicio, necesse est ut Dei sine intermissione obediat præcepto.*

CAPUT XXIII.

De distantia perpetuitatis bonorum scilicet et malorum.

Post resurrectionem vero factam universo impleo iudicio suo fines habebunt civitates duæ, una scilicet Christi, altera diaboli; una bonorum, altera malorum.

rum; utraque tamen et angelorum et hominum. A
Istis voluntas, illis facultas non poterit ulla esse pec-
candi vel ulla conditio moriendi. (*Prop.*) Istis in
æterna vita vere feliciterque viventibus, illis infeli-
citer in æterna morte siue moriendi potestate duran-
tibus, quando utriusque sine fine, sed in beatitudine isti,
in miseria vero illi, ut jam nec remunerati præmium
finiant, nec damnati supplicium. Quandoquidem
propterea incorruptio et immortalitas dabitur, etiam
corporibus miserorum, ut nec ipsi æternam poenam
finiant, nec ipsos consumat immortalis poena sed
puniat. Ideo beata incorruptione et immortalitate
justorum corpora donabuntur, ut et ipsi in gloria, et
in ipsis gloria æterna permaneat.

CAPUT XXIV.

De inferno, quod subtus terram esse creditur.

Nonnulli namque in quadam terrarum parte in-
fernū esse putaverunt, alii vero hunc sub terra
esse existimant, sed tamen hoc animum pulsat, quia
idecirco infernum dicimus, quia inferius jacet: quod
terra ad cœlum est, hoc esse inferius debet a terra.
Unde et fortasse per Psalmistam dicitur: *Liberasti
animam meam ex inferno inferiori* (*Psal. lxxxv.*).
Infernus superior terra, infernus vero inferior sub
terra esse videtur. Et Joannis vox in ea aestimatione
concordat, qui cum signatum librum septem sigillis
vidisse se diceret, quia nemo inventus est dignus
neque in cœlo neque in terra, neque subtus terram
aperire librum, et solvere signacula ejus, adjunxit:
Et ego silebam multum (*Apoc. v.*). Quem tamen librum
postmodum per leoneum de tribu Juda dicit aperiri.
In quo videlicet libro, quid aliud quam sacra Scri-
ptura signatur, quam solus Redemptor noster aperuit,
qui homo factus moriendo, resurgendo, ascendendo
cuncta mysteria, quæ in ea fuerant clausa, patefecit.
Et nullus in cœlo, quia neque angelus, nullus in
terra, quia neque homo vivens in corpore, et nullus
subtus terram dignus inventus est, quia neque animæ
corpore exutæ aperire nobis, præter Dominum,
sacri eloquii secreta potuerunt. Cum ergo ad sol-
vendum librum nullus subtus terram inventus dignus
dicitur, quid obstet non video ut subtus terram esse
infernus credatur.

CAPUT XXV.

De gehenna.

(*Beda.*) Nomen gehennæ in veteribus libris non
invenitur, sed primum a Salvatore ponitur. Quæra-
mus ergo quæ sit sermonis hujus occasio. Idolum
Baal fuisse juxta Hierusalem ad radices montis
Morie, in quibus Siloë fluit, legimus. Hec vallis et
parvi campi planities irrigua erat et nemorosa, plena-
que deliciis, et locus in ea idolo consecratus. In tan-
tam autem populus Israel dementiam venerat ut
deserendo templi vicinia, ibi hostias immolare, et
rigorem religionis deliciæ vincerent, filiosque suos
incenderent dæmoni vel iniarent; et appellabatur
locus ipse Gebenon, id est vallis aliorum Ennon.
Hoc Regum volumen, et Paralipomenon, et Jere-

mias scribunt plenissime. Et comminatur Deus se-
locum ipsum impletum cadaveribus mortuorum,
ut nequam vocetur Topheth et Baal, sed vocetur
Polyandron, id est tumulus mortuorum. Futura ergo
supplicia et poenæ perpetuae, quibus peccatores cruci-
ciandi sunt, hujus loci vocabulo denotantur. Dupli-
cem esse gehennam nimii ignis et frigoris in Job
plenissime legimus.

CAPUT XXVI.

*Quod duplex damnatorum poena sit in gehenna, id est
mentis simul et corporis.*

Duplex damnatorum poena est in gehenna, quorum
et mentem urit tristitia, et corpus flamma juxta vi-
cissitudinem, ut qui mente tractaverunt quod perfe-
cerunt corpore, simul et animo puniantur et corpore.
Ignem gehennæ ad aliquod non habere, hoc est ha-
bere, lumen ad damnationem, ut videant impii unde
doleant; et non habere ad consolationem ne videant
unde gaudeant.

CAPUT XXVII.

*Quod unus gehennæ ignis, non æqualiter omnes cruciat
peccatores.*

Unus quidem est gehennæ ignis, sed non uno
modo omnes cruciat peccatores. Uniuscujusque enim
quantum exigit culpa, tantum illic sentiet poenæ.
Nam sicut in hoc mundo sub uno sole multi con-
sistunt, nec tamen ejusdem solis ardorem æqualiter
sentient, quia aliis plus æstuat atque aliis minus;
ita illic in uno igne non unus est modus incendii,
quod hic diversitas corporum, hoc illic agit diver-
sitas peccatorum, ut ignem non dissimilem habeant,
et tamen eosdem singulos dissimiliter exurat.

CAPUT XXVIII.

De pœnaru[m] distantia.

Mitissima sane omnium eorum erit poena, qui
præter peccatum quod originale traxerunt, nullum
insuper addiderunt. Tanto autem ibi quisque tolera-
biliorem habebit damnationem, quanto hic minorem
habuit iniquitatem. Remenantibus itaque angelis et
hominibus reprobis in æterna poena, tunc sancti
scient plenius, quid boni eis contulerit gratia, tunc
rebus ipsis evidentius apparebit, quod in Psalmo
scriptum est: *Misericordiam et judicium cantabo
tibi, Domine* (*Psal. c.*). Quia nisi per indebitam mis-
ericordiam nemo liberabitur, et nisi per delitum ju-
dicium nemo damnabitur.

CAPUT XXIX.

Quare dicitur ignis inextinguibilis.

(*Chrys.*) Ignis autem hic qui in præsenti vita est, con-
sumit cuncta quæ recipit. Perpetuus ille ignis quos sus-
cepit semper cruciat, et poenæ suæ semper integros
servat. Propterea enim inextinguibilis dicitur, non
solum quia ipse non extinguitur, sed quia nec eos
quos suscepit extinguit, nec perimit. Scriptura
etenim didicit, quia et peccatores induant corrup-
tionem, scilicet non ad honorem vitæ sed ad diutur-
nitatem supplicii profuturam. Hujus autem poenæ

vim et ignis illius potentiam nulla vox exponere. nullus sermo poterit explanare. Nihil est enim in rebus corruptibilibus sive bonis sive malis illi simile, verum tamen ut aliquam imaginem ignis illius vel ex pena hujus capiamus, illi comparavimus.

CAPUT XXX.

Quod sine fine sint tormenta malorum.

Sicut autem finis non est, gaudii bonorum, ita et finis non est tormentorum malorum. Nam cum Veritas dicat : *Ibunt hi in supplicium aeternum, justi autem in vitam aeternam* (*Matth. xxv*), quia verum est quod promisit, falsum procul dubio non erit, quod minatus est Deus.

CAPUT XXXI.

Contra eos qui dicunt, idcirco Deus peccantibus aeternam minatus est paenam, ut eos a peccatorum perpetratione compesceret.

(Greg.) Si falsum est quod minatus est, ut ab injustitia corrigeret, etiam falsa est pollicitus, ut adjustitiam provocaret. Sed quis hoc dicere vel insanus praesumat? Et si minatus est quod non erat impleturus, dum asserere eum misericordem volumus, fallacem (quod dici nefas est) praedicare compellimur. (Aug.) De hoc beatus Augustinus inter cetera ait : Frustra itaque nonnulli, imo quidem plurimi, aeternam damnatorum paenam et cruciatus sine intermissione perpetuos humano miserantur affectu, atque ita futurum esse non credunt. Non quidam Scripturis adversando divinis, sed pro suo motu dura quæque moliendo, et in leniore flectendo sententiam quæ putatur in C eis terribilis esse dicta quam verius. Num enim obliiscetur (inquiunt) misereri Deus? aut continebit in ira sua misericordias suas? hoc quidem in sancto legitur psalmo. Sed de his sine ullo scrupulo intelligitur, qui vasa misericordiae nuncupantur. Quia et ipsi non pro meritis suis, sed, Deo miserante, de miseria liberantur. Aut si hoc ad omnes existimant pertinere, non ideo necesse est ut damnationem opinentur posse finiri eorum, de quibus dictum est sic : *Ibunt isti in supplicium aeternum*: nisi et is modo putetur quandoque habitu finem felicitas, cum subjungatur : *Justi autem in vitam aeternam* (*Matth. xv*).

CAPUT XXXII.

Quod justum sit ut culpa, quæ cum fine perpetrata est, sine fine puniatur.

(Greg.) Hoc recte diceretur, si districtus judex non corda hominum sed facta pensaret. Inquit enim ideo cum fine deliquerunt, quia cum fine vixerunt. Nam voluerint utique, si potuissent, sine fine vivere, ut potuissent sine fine peccare: ostendunt enim, quia in peccato semper vivere cupiunt, qui nunquam desinunt peccare dum vivunt. Ad magnam ergo justitiam Judicantis pertinet, ut nunquam careant suppicio, qui in hac vita nunquam voluerunt carere peccato.

CAPUT XXXIII.

Quod in illa aeterna damnatione mors sui sine morte, et mori velle et non posse.

(Greg.) Suppicia namque aeterna in se diversos, et

A ultra vires cruciant, et eis vita subsidium extinguentes servant, ut sic vitam terminus puniat quatenus semper termino cruciatus per tormenta proferat, et sine fine definiens duret. Fit ergo misericors mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu, quia et mors vivit, et finis semper incipit, et deficere defectus nescit. (Aug.) De hoc inter cetera conspicuus doctor Augustinus ait : Nihil est pejus in morte, quam esse in morte sine morte, et mori velle et mori posse.

CAPUT XXXIV.

Quonodo anima immortalis sit dum constat quod in perpetuo igne moriatur.

(Greg.) Sicut duobus modis vita dicitur, ita duabus modis etiam anima debet intelligi. Aliud est namque quod in Deo vivimus, aliud vero quod in hoc quoque conditi vel creati sumus, id est, aliud est beatæ vivere, aliud essentialiter. Animæ itaque et mortalitatis esse intelligitur, et immortalis. Mortalis quippe, quia beatæ vivere omittit; immortalis autem, quia essentialiter vivere nunquam desinit, et naturæ sua vitam perdere non valet, nec cum in perpetua fuerit morte damnata. Illic enim posita beatæ esse perdet, et esse non perdet. Ex qua re semper cogitur, ut et mortem sine morte, et defectum sine defectu, et finem sine fine patiatur, quatenus ei et mors immortalis sit, et defectus indeficiens, et finis infinitus.

CAPUT XXXV.

Quod animæ iniquorum mox ut de corpore exirent, ad infernum descendant.

Si esse sanctorum animas in celo attestatione sacri eloquii credimus, oportet ut et iniquorum animas in inferno per omnia esse credamus. Quia ex retributione aeternæ justitiae ex qua jam justi gloriantur, necesse est per omnia ut et injusti cruciantur. Nam sicut electos beatitudo laetificat, ita credi necesse est, quod a die exitus sui ignis reprobos exurat.

CAPUT XXXVI.

Quod animam egredientem e corpore, sive sancti angelii, seu demones acceperint, secum semper sine ulla permutatione retineant.

Scriptura etenim dicit : *In quamcumque partem ceciderit lignum, sive ad austrum, sive ad aquilonem, ibi erit* (*Eccle. xi*); scilicet, quia cum hominis animam mortis tempore egredientem a claustrum carnis sive sanctus seu malignus spiritus acceperit, in aeternum secum sine ulla permutatione retinebit, ut nec exaltata ad supplicium proruat, nec mersa aeternis suppliciis ultra ad remedium erectionis ascendat.

CAPUT XXXVII.

Quod reprobi, quorum causa communis est in opere, ad loca etiam communia post mortem deducantur.

Si autem reprobi, quorum causa communis est in opere, ad loca etiam communia post mortem non deducerentur, nequaquam judex veniens dicturum se messoribus esse perhibetur : *Colligite sisaniam, et*

ligate eam in fasciculos ad comburendum (Matth. xiii). Messores quidem angeli, zizaniam ad comburendum in fasciculos ligant, cum pares paribus in tormentis similibus sociant, ut superbi cum superbie, luxuriosi cum luxuriosis, avari cum avaria, fallaces cum fallacibus, invidi cum invidiis, infideles cum infidelibus ardeant. Cum ergo similes in culpa ad tormenta similia adducuntur, qui eos in locis penalibus angeli deputant, quasi zizaniorum fasciculos ad comburendum ligant.

CAPUT XXXVIII.

Quod sicut boni bonos in requie, ita mali malos recognoscunt in tormentis.

Sicut autem boni bonos in requie, ita mali malos in tormentis cognoscunt. Si enim Abraham Lazarum minime recognovisset, nequaquam ad divitem in tormentis positum de transacta ejus contritione loqueretur dicens, quod mala receperit in vita sua (Luc. xvi). Et si mali malos non recognoscerent, nequaquam dives in tormentis positus fratrum suorum et jam absentium meminisset. Quomodo enim praesentes non posset agnoscere qui etiam per absentiam memoria curavit exorare? Quia in re et illud quoque ostenditur, quia et boni malos, et mali cognoscunt bonos. Nam et dives a divite Abraham cognoscitur, cui dictum est: *Recepisti bona in vita tua* (*Ibid.*). Et electus Lazarus a reprobo divite est cognitus, quem mitti precatur ex nomine dicens: *Mitte Lazarum ut intingat extreum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam* (*Ibid.*). In qua videlicet cognitione utriusque partis cumulus retributionis excrescit, ut boni amplius gaudeant, qui secum eos latari conspiciunt quos amaverunt: et mali cum eis torquentur quos in hoc mundo despicio Deo dilexerunt, eos non solum sua, sed etiam eorum poena consumat.

CAPUT XXXIX.

Utrum animae sanctorum orent pro inimicis suis, qui in eterno cruciantur igne.

(Greg.) Qrant pro inimicis suis animae electorum eo tempore quo possunt ad fructuosam paenitentiam eorum corda convertere, atque ipsa conversione salvare. Quid enim aliud pro inimicis orandum est, nisi hoc quod Apostolus ait: *Ut det illis Deus paenitentiam ad cognoscendum veritatem; et resipiscant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem* (II Tim. ii). Et quomodo pro illis tunc orabitur, qui jam nullatenus possunt ad justitiae opera ab iniuitate commutari? Eadem itaque causa est cur non oretur tunc pro hominibus eterno igne damnatis, quae nunc etiam causa est non oretur pro diabolo, angelisque ejus eterno supplicio deputatis. Quia nunc et jam causa est ut non orent sancti homines pro hominibus infidelibus impiisque defunctis, nisi quia de eis utique quos eterno supplicio deputatos iam noverunt, ante illum judicis justi conspectum orationis suae meritum cassari refugint. Quod si nunc quoque viventes justi mortuis et danni-

A natis injustis minime compatiuntur, cum adhuc aliquid judicabile de sua causa sese perpeti et jam ipsi noverunt, quanto districtius tunc iniquorum tormenta respiciunt, cum ab omni vitio corruptionis exuti ipsi jam iustitiae vicinius atque arctius inhærebunt? Sic quippe eorum mentes per hoc quod justissimo judici inhærent vis destructionis absorbet, ut omnino eis non libeat quidquid ab illius eternæ regulae subtilitate discordat.

CAPUT XL.

De non renatis et eorum cruciatu.

Quicunque vero ab illa perditionis massa, quæ facta est per hominem primum non liberatur, per unum mediatorem Dei et hominum, resurgent quidem etiam ipsi, unusquisque cum sua carne, sed ut cum diabolo ejusque angelis puniantur. Utrum sane ipsi cum vitiis et deformitate suorum corporum resurgent, quicunque in eis vitiosa et deformia membra gestarunt, inquirendo laborare quid opus est? Neque enim fatigare nos debet incerta eorum habitudo vel pulchritudo, quorum erit certa et semperita damnatio. Nec moveat quomodo erit in eis corpus incorruptibile si dolere poterit. Nam non est vera vita, nisi ubi feliciter vivitur, nec vera incorruption, nisi ubi salus nullo dolore corruptitur. Ub' autem infelix mori non sinitur, et, ut ita dicam, mors ipsa non moritur, et ubi dolor perpetuus non intermit sed affligit, ipsa corruptio non finitur. Hæc in sanctis Scripturis secunda mors dicitur, nec prima tamen, quæ suum corpus anima relinquere cogitur nec secunda qua poenale corpus anima relinquere non permittitur, homini accidisset, si nemo peccasset.

CAPUT XLI.

Quod ex angelis facti dæmones propter superbiam de cælis projecti, irrevocabili percussi sunt pœna.

Dæmones vero qui nunc sunt, fuerunt aliquando sine peccato creati, et ad serviendum Deo suo feliciter instituti, voluntate propria depravati noluerunt permanere quod facti sunt. Et cum se contra suum Creatorem typo superbis localis hostiliter extulissent, de superna cœli regione, projecti sunt, quos divina sententia eo sub iudicio condemnavit, ut quia noluerunt perseverare cum possent, nec velint reparari, nec possint. Si quidem prævaricationis eorum (quod fuit irrevocabilis iudicij) animadversione percussi sunt, et ad damnationem justissimam profecto pertinuit, quod voluntatem redeundi ac facultatem penitus amiserunt. Sicut e contrario voluntatis sanctorum angelorum fuit, quod malis sponte cadentibus ipsi in sua dignitate manserunt.

CAPUT XLII.

Quod gehenna non propter homines, sed propter diabolum facta est.

Non autem nos ad hoc fecit omnipotens Deus, ut nos gehennæ tradat ignique perpetuo. Regnum cœlorum propter nos, gehenna propter diabolum facta. Et hoc ita esse ex Evangelii docebo. Ipse etenim

Dominus dicit his qui a dextris sunt : *Venite, bene- A dicti Patris mei, percipite regnum quod paratum est robis a constitutione mundi* (*Math. xxv.*). Illis autem qui a sinistris sunt, dicit : *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est, non dixit vobis, sed diabolo et angelis ejus* (*Ibid.*). Sic ergo, propter diabolum gehenna ignis, propter hominem regnum colorum a constitutione mundi preparatum est. Tantum est, ne nosmetipos ab ingressu bonorum, persistendo in malis pertinaciter, excludamur.

CAPUT XLIII.

Quid sit reproborum manus et pedes ligari, et quid exteriōres tenebræ, et quid fletus et stridor dentium, et cætera.

(Prosper.) Dicit autem rex ministris in futuro de reprobis : *Ligate eos manibus et pedibus, et mittite eos in tenebras exteriōres; ibi erit fletus et stridor dentium, ubi vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur* (*Math. xxii; Marc. ix.*). Et quid est obmutescentes manibus et pedibus ligare, nisi in æternum ubi Deum consiteatur actione privari? Sic in exteriōres tenebras mitti nihil aliud erit, nisi a Domino, qui est mentium lumen, expelli. Fletus autem et stridor dentium acerrimos eorum dolores ostendunt, qui suppicio sempiternæ mortis addicti, non vivendi sensum habituri sunt, sed dolendi quorum continuus gemitus, cruciatus æternus, dolor summus, poenalis sensus torquent animas nec extorquent, puniunt corpora damnata nec finiunt. Quos ideo sibi deputatos ignis inexstinguibilis non extinguet, ut permanente seutiendi vita poena permaneat, et ad dolendum magis quam ad vivendum æternis corporibus compeditos habeat, quos in flammis vivacibus immortalitas secundæ mortis occidat. Jam vermis eorum non morietur, et ignis non extinguetur, ad totam referunt damnati hominis poenam, quem inefficacis poenitentia ignis exurit, et consumentis conscientiam vermis immortalitas rodit.

CAPUT XLIV.

Quod nulla sit post mortem utilitas pœnitentiae.

Donec enim sumus in hac vita, fratres, quantaunque nobis acciderint peccata, possibile est ablini omnia per pœnitentiam. Cum autem abducti fuerimus ab hoc seculo, ibi etiam si valde pœnitit (et valde eum pœnitibit) sed nulla erit utilitas pœnitentiae. Et licet sit stridor dentium, licet ululatus et fletus, licet fundamus preces et innumeratas obsecrations, et si proclamemus, neuno audiet, nemo subveniet, sed ne extremo quidem digito aquam quis infundet lingue nostræ posite in flammis, sed audiemus illud quod dives ille audivit ab Abraham : *Quia chaos magnum confirmatum est inter nos et vos, et neque hinc illuc transiri potest, neque inde hac* (*Luc. xvi.*). Dum autem in hac luce vivimus, veniam nos posse proueneri per pœnitentiam sciamus, in inferno tantum ut diximus pœnitentiae medicamenta non proderunt.

CAPUT XLV.

Quæ et quanta mala habeant hi qui in gehenna dicuntur occidi.

(Prosp.) Omnes qui in gehenna dicuntur occidi, non id cum illis agitur, ut maximis consumpti doloribus aliquando deficiant, sed ut in illis pœnalter vivant. Hæc et his similia libenter audire vel legere deleremus, jugiter ante oculos mentis adducere, futura credere, sine ulla perturbatione metuere. Cogitare quale malum sit ab illo gaudio divinæ contemplationis excludi, beatissima sanctorum omnium societate privari, patris coelestis extorrem fieri, mori vite beatæ, morti vivere sempiternæ, in ignem æternum cum diabolo et ejus angelis expelli. Ubi sit mors secunda damnatis exsilium, vita supplicium, non sentire in illo igne quod illuminat, sentire quod cruciat. Exundantis incendi terriles crepitus pati, barathri fumantis amara caligine oculos obcœcari, profundo gehennæ fluctuantis immergi, edacissimis in æternum dilaniari vermis, nec finiri.

CAPUT XLVI.

Quod tanta sint in inferno tormenta, ut nulla rox exponere, nullus valeat sermo explanare.

(Greg.) Beatus enim Gregorius papa in libro Moralium nono, in quo de verbis sancti Job tractare videtur, ubi ait : *Antequam vadam et non revertar ad terram tenebrosam et opertam mortis caligine* (*Job x*), ita de perpetuis pœnis dissimiliens, ait : *Quod autem terræ tenebrosæ nomine, nisi tetra tartari claustra signantur, quæ æternæ mortis caligo operit, quæ dannatos quosque in perpetuum a vita luce disjungit, nec immerito infernus terra dicitur, quia quicunque ab eo capti fuerint stabiliter ab eo tenentur. Scriptum quippe est : Generatio præterit et cognatio adrenit, terra vero in æternum stat* (*Ecccl. i*). Recte igitur inferni claustra tenebrosa terra nominantur, quia quos puniendos accipiunt, nequaquam poena transitoria, vel fantastica imaginatione cruciant, sed ultione solida perpetua damnatione servant. Quæ aliquando tamen laci appellatione signantur, propheta attestante, qui ait : *Portaverunt ignominiam suam cum his qui descendunt in lacum* (*Ezech. xxxi*). Infernus ergo et terra nominatur, quia susceptos stabiliter tenet, et lacus dicitur, quia hos quos semel ceperit, semper fluctuantes et trepidos tormentis circumfluentibus absorbet. Sanctus autem vir seu sua, seu huinani generis voce dimitti se postulat antequam vadat, non quia ad terram tenebrosam, qui culpam deflet, iturus est, sed quia ad hanc procul dubio qui plangere negligit vadit. Sicut debitori suo creditor dicit : *Solve debitum priusquam debito constringaris : qui tamen non constringitur si quod debet solvere non moratur. Ubi et recte subditur : Non revertar. Quia nequaquam ultra misericordia parcentis liberat quos semel in locis pœnalibus justitia judicantis damnat. Quæ adhuc subtilius loca describuntur, cum dicitur : terram miserice et tenebrarum. Miseria ad dolorem pertinet, tenebrae ad*

cæcitatem. Ea ergo quæ a conspectu districti judicis expulsos tenet, miseræ et tenebrarum terra perhibetur. Quia foris dolor cruciat, quos divisos a vero lumine intus cæcitas obscurat. Quamvis miseræ et tenebrarum terra intelligi et aliter potest. Nam hæc quoque terra in qua nascimur, est quidem miseræ, sed tenebrarum est. Quia multa hic corruptionis nostræ mala patimur, sed tamen in ea per conversionis gratiam ad lucem redimus. Veritate suadente, quæ ait: *Ambulate dum lucem habetis, ne vos tenebre comprehendant (Joan. xii).* Illa vero simul miseræ et tenebrarum terra est, quia quisquis ad toleranda ejus mala descenderit, nequaquam ad lucem ulterius redit. In cuius adhuc descriptione subjungitur: *Ubi umbra mortis et nullus ordo (Job x).* Sicut mors exterior ab anima dividit carnem, ita mors interior a Deo separat animam. Umbra ergo mortis est obscuritas divisionis. Quia damnatus quisque cum æterno igne succeditur ab æterno lumine tenebratur. Natura vero ignis est, ut ex se ipso et lumen exhibeat, et concremationem, sed transactorum illa ultrix flamma vitiorum concremationem habet, et lumen non habet. Hinc enim est quod Veritas reprobis dicit: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus (Matth. xxv).* Quorum rursus omnium corpus in unius persona significans, dicit: *Ligate ei manus et pedes, et mittite eum in tenebras exteriores (Matth. xxii).* Si itaque ignis qui reprobos cruciat, lumen habere potuisse, is qui repellitur, nequaquam mitti in tenebras dicereatur. Hinc de eis Psalmista ait: *Super eos cecidit ignis et non viderunt solem (Psal. lvii).* Ignis autem super impios cadit, sed sol igne candente non cernitur. Quia illos quos gehennæ flamma devorat a visione veri luminis cæcat, ut et foris eos dolor combustionis cruciet, et intus poena cæcitatiss obscuret. Quatenus auctori suo corpore et corde deliquerunt, simul corde et corpore puniantur. Et utrobique poenas sentiant, qui dum hic viverent pravis suis delectationibus, ex utroque serviebant. Unde bene per prophetam dicitur: *Descenderunt ad infernum cum armis suis (Ezech. xxxii).* Arma quippe peccantium, sunt membra corporis, quibus perversa desideria, quæ concupiscunt, exsequuntur. Unde recte per Paulum dicitur: *Neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato (Rom. vi).* Cum armis ergo ad infernum descendere est, cum ipsis quoque membris quibus desideria voluptatis expleverunt æterni judicii tormenta tolerare: ut tunc eos undique dolor absorbeat, qui nunc suis delectationibus subditu undique contra justitiam juste judicantis pugnant. Mirum vero valde est, quod dicitur, *ubi nullus ordo.* Neque enim omnipotens Deus, qui mala bene disponit, inordinata esse ullo modo vel tormenta permitit. Quia ipsa quoque supplicia, quæ ex lance justitiae prodeunt, inferri sine ordine nequaquam possunt, quomodo namque in suppliciis ordo non erit, dum datum quemque juxta modum criminis, et retributio sequitur ultionis? Hiuc quippe

A scriptum est: *Potentes potenter tormenta patientur, et fortioribus fortior instat cruciatio (Sap. vi).* Hinc in Babylonis damnatione dicitur: Quantum exaltavit se, et in deliciis fuit, tantum date illi tormenta et luctum. Si igitur juxta modum culpæ poena distinguatur, constat nimurum quod in suppliciis ordo servatur. Et nisi tormentorum summa meritorum acta dirimerent, nequaquam judex veniens dictur se messoribus esse perhiberet: *Colligite zizania et ligate eam fasciculis ad comburendum (Matth. xiii).* Si enim nullus in suppliciis ordo servabitur, cur comburenda zizania in fasciculos ligatur? Sed nimurum fasciculos ad comburendum ligare, est hos qui æterno igni tradendi sunt, pares paribus sociare, ut quos similis culpa inquinat, par etiam poena constringat, et qui nequaquam dispari iniquitate polluti sunt, nequaquam dispari tormento crucientur. quatenus simul damnatio conterat, quos simul elatio sublevabat. Quosque non dissimiliter dilatabat ambitio, non dissimilis afflictio angustet: et par cruciet flamma supplicii, quos in igne luxuriæ par succedit flamma peccati. Sicut enim in domo Patris mansiones multæ sunt pro diversitate virtutis, sic damnatos diverse supplicio gehennæ ignibus subjicit disparitas criminis. Quæ scilicet gehenna quamvis cunctis una sit, nec tamen cunctos una eademque qualitate succedit. Nam sicut uno sole omnes tangimur, nec tamen sub eo uno ordine omnes æstuamus, quia juxta qualitatem corporis sentitur etiam pondus caloris: sic damnatis et una est gehenna quæ afficit, et tamen non una omnes qualitate comburit. Quia quod hic agit dispariludo corporum, hoc illic exhibet dispar causa meritorum. Quomodo ergo nullus inesse ordo supplicii dicitur, in quibus profecto quisque juxta modum culpæ cruciatur?... Sed sanctus vir postquam umbram mortis intulit, quanta sit confusio in damnatorum mente subjungit. Quia ipsa quoque supplicia, que ordinata per justitiam veniunt, ordinata procul dubio in corde morientium non sunt. Ut enim paulo superius diximus, damnatus quisque foris flamma succeditur, intus cæcitatiss igne devoratur: atque in dolore positus exteriorius interiusque confunditur, ut sua deterius confusione crucietur. Repulsi ergo ordo in supplicio non erit, quia in eorum morte atrocis ipsa confusio mentis sœvit. Quanta enim mira potentia judicantis æquitas ordinat ut poena animum quasi inordinata confundat. Vel certe ordo abesse suppliciis dicitur, quia quibuslibet in poena rugientibus propria qualitas non servatur. Unde et protinus subinfertur, et sempiternus horror inhabitans in hujus vitæ tormentis, timor dolorem non habet, et dolor timorem non habet. Quia nequaquam mentem metus cruciat, cum pati jam coepit quod metuebat. Infernum vero et umbra mortis obscurat, et sempiternus horror inhabitat, quia ejus ignibus traditi, et in suppliciis dolorem sentiunt, et doloris angustia pulsati semper pavore feriuntur: ut et quod timent tolerent, et rursus quod tolerant sine cessatione pertimescant. De his ellenim

scriptum est : *Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur* (*Mare. ix*). Hic flamma quæ succedit illuminat, illuc (ut superioris verbis Psalmiste docuimus) ignis qui cruciat, obscurat. Hic metus amittitur, cum tolerari jam cœpit, quod timebatur. Illuc et dolor dilaniat et pavor angustat. Horrendo igitur modo erit tunc reprobis dolor cum formidine, damnna cum obscuritate. Si sic videlicet a damnatis sentiri pondus summæ æquitatis debet, ut qui a voluntate Conditoris nequaquam sunt verili dispare dum viverent, in eorum quandoque interitu ipsa a suis qualitatibus etiam tormenta discordent. Quatenus qui se impugnant cruciatus augeant, et cum variis prodeunt multipliciter sentiantur. Quæ tamen supplicia in se diversos et ultra vires cruciant, et eis vite subsidium extinguentes servant, ut sie vitam terminus puniat, quatenus semper terminum cruciatus per tormenta proferat, et sine fine deficiens duret. Fit ergo miseris mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu, quia et mors vivit et finis semper incipit, et desicere defectus nescit. Quia igitur et mors perimit et non extinguit : dolor cruciat, sed nullatenus pavorem fugat : flamma comburit, sed nequaquam tenebras discent. Quantum per notitiam præsentis vitæ colligitur supplicia ordinem non habent, quia non suam per omnia qualitatem tenent. Quamvis illic ignis ad consolationem non lucet, et tamen ut magis torqueat ad aliquod lucet. Nam sequaces quoque suos in tormento secum reprobi flamma illustrante visuri sunt, quorum amore deliquerunt. Quatenus qui eorum vitam carnaliter contra præcepta Conditoris amaverant, ipsorum quoque interitus eos in augmento suæ damnationis affligat. Quod profecto Evangelio teste collegimus in quo, Veritate renuntiante, dives ille quem contigit ad æterni incendi tormenta descendere, quinque fratribus describitur meminisse : qui Abraham petiit ut ad eorum eruditionem Lazarum mitteret, ne illuc eos quandoque venientes per poenam cruciaret (*Luc. xvi*). Qui igitur ad doloris sui cumulum propinquorum absentium meminit, constat procul dubio, quia eos ad augmentum supplicii, paulo post potuit etiam praesentes videre. Quid autem mirum se secum quoque reprobos aspiciat cremare, qui ad doloris sui cumulum eum quem despixerat Lazarum in sinu Abrahæ vidi? Si ergo ut poena cresceret et vir electus apparuit, cur non credendum sit quod videre in supplicio eos etiam, quos contra Dominum dilexerat, possit? Quare colligitur, quod eos quos inordinate nunc reprobi diligunt, miro judicij ordine secum tunc in tormentis videbunt : ut poenam propriæ punitionis exaggeret, illa auctori præposita carnalis cognatio pari ante oculos ultione damnata. Ignis itaque qui in obscuritate cruciat credendus est, quia lumen ad tormentum servat. Quod si approbare testimonii in sua expressione non possumus, superest ut e diverso doceamus. Tres quippe Hebrææ gentis pueri Chaldaei regis imperio succensis camini ignibus, ligatis manibus pedibusque projecti sunt. Quos tamen cum

A idem rex in camini incendio exploraret illæsis, vestibus deambulantes vidi. Ubi aperte colligitur quia mira dispensatione Conditoris, ignis qualitas in diversa virtute temperata, et vestimenta non attigit, et vincula incendit : sanctisque viris et ad inferendum tormentum flamma friguit, et ad solutionis mysterium exarsit. Sicut ergo electis ignis ardore novit ad solatium, et tamen ardore ad supplicium nescit, ita e diverso gehennæ flamma reprobis, et nequaquam lucet ad consolationis gratiam, et tamen lucet ad poenam : ut damnatorum oculis ignis supplicii et nulla claritate candeat, et ad doloris cumulum dilecti qualiter crucientur ostendat. Quid autem mirum si gehennæ ignem credimus habere supplicium siwul obscuritatis et luninis, quando experimento novimus B quia et tedarum flamma lucet obscura. Tunc edax flamma comburet, quos nunc carnalis delectatio poluit. Tunc infinite patens inferni barathrum devorat, quos nunc ianis elatio exaltat atque qui quolibet ex virtu hic voluntatem callidi persuasoris expleverint, tunc duce suo reprobi ad tormenta pervenient. Et quamvis angelorum et hominum longe sit natura dissimilis, una tamen poena implicat, quos uno in criminis reatus ligat. Quod bene ac breviter iusnus propheta, qui ait : *Ibi assur et omnis multitudo ejus, et in circuitu ejus sepultra illius* (*Ezech. xxxiii*). Quis namque Assur-superbi regis nomine nisi ille per elevationem cadens antiquus hostis exprimitur : qui pro eo quod multos ad culpam pertrahit, cum cuncta sua multitudine ad inferni claustra descendit? Sepulcra autem mortuos tegunt, et quis alius mortem acris pertulit, quam is qui Conditorem suum despiciens vitam reliquit? Quem videlicet mortuum cum humana corda suscipiunt ejus procul dubio sepulcra sunt. Sed in circuitu illius sepulcra sunt ejus, quia in quorum se mentibus nunc per desideria sepelit, hos sibi postmodum per tormenta conjungit. Et quoniam nunc in semetipsis reprobi malignos spiritus illicite perpetrando suscipiunt, tunc sepulcra cum mortuis ardebunt. Huc usque in hoc capitulo verba sancti Gregorii pape de perpetuis poenis posita sunt. Naec antem Joannis Chrysostomi eloquia sunt ponenda. Ait autem inter cætera.

C Hujus autem poenæ vim et ignis æterni potentiam nulla vos exponere, nullus sermo poterit explanare. Nihil est enim in rebus corruptibilibus, sive bonis sive malis, illi simile, verum tamen ut aliquam imaginem ignis illius et poenæ capiamus; recordare quando quis februm nimio ardore succenditur, quæ angustiæ, qui cruciatus corporis atque animæ insideant, et ex hac temporali poena metire quanta sint illa supplicia, quæ æternus ignis inflamat, quæ fluvius igneus percurrentes ante illud tribunal horribilum, undis poenibus irrogabit. Ibi quid agemus? quid respondebimus? nihil enim nisi stridor dentium, nisi ululatus et fletus, et sera poenitentia, cessantibus undique auxiliis et undique invalescentibus poenis, sed nec solatium quidem usquam ullum. Nulli enim occurrit oculis nostris, nisi soli poenarum

ministri, et facies ubique dira tortorum, et, quod est omnium tetrius, nec aeris quidem ipsius erit ullum solamen aut lucis. Circumdabunt enim nos poenarum loca, tenebrae exteriore. Sed ignis ille, sicut naturam non habet consumendi, ita nec illuminandi, sed ignis obscurus et flamma tenebrosa. In his autem positis quis tremor, imo quæ resolutio viscerum, divulsoque membrorum, quæ aut quantæ omnibus sensibus truces poenæ nullus nunc sermo poterit explicare. Sunt enim diversæ ac variae poenarum facies, et pro peccatorum quantitate singulis quibusque multiplicantur poenæ. Quod si dicas, quomodo tot malis sufficiet corpus ad poenam, finem temporis nescientem? Considera quæ in hac vita interdum accidunt, et ex his parvis magna cogita: quomodo interdum videmus nonnullos longissima ægritudine consici, nec tamen eis ex eo vitæ terminum dari? Aut si corpus morte aliquando dissolvitur, sed anima non consumitur. Unde constat quod cum immortalitatem et jam corpus acceperit, nec animam poena nec corpus ultra jam perimat. Nam in præsenti quidem vitæ evenire non potest, ut poena corporis et vehementer esse poterit et perpetua, sed alterum cedit alteri, quia corporis fragilitas utrumque non patitur. Ubi vero utrumque corruptela caruerit, poena quidem accepta potestate deserviet, sed nullum finem incorruptio quæsita suscipiet. Non ergo putemus quia suppliciorum nimetas ipsa dabit finem dolorum, sed (ut diximus) peccata quidem poenas accendunt, incorruptio vero animæ et corporis nullum supplicijs ternijnum dabit. Dic ergo nunc quanta tempora luxuriæ, quæ deliciarum spatia comparare vis talibus poenis? Centum placet annos deliciis decimus, adde alios centum si libet, adde et decies centum: quæ erit ex his ad æternitatem compensatio? Nonne omne tempus vitæ hujus, quo deliciis frui videmur, et indulgere libidini, quasi noctis unius somnium ad æternitatis comparationem videtur? Deliciae quidem hujus vitæ velut umbra pertranseunt, et velociter fugiunt, poenæ vero perpetuo manent. Nunc autem revocæ cogitationem tuam ad illud di-
vini judicij tribunal horrendum, quod ardens fluvius flammeis ambit fluentis, ubi fletus et stridor dentium, ubi tenebrae exteriore, ubi ille vermis conscientia qui nunquam moritur, et ignis qui nunquam existuntur.

Recordare parabolam Lazari et divitis illius, qui purpura induitus et byssō, unam nunc aquæ guttam invenire non potuit, et hoc cum esset in ardoris necessitate constitutus (*Luc. xvi*). Dic, quæso te, quid plus habet vita ista, quam somnium? Sicut enim qui in metallis condemnati, vel in alia qualibet poena positi, cum forte post multum laborem vitæ paulu-

A lum relaxati suerint in somnium et dormierint, vi- dent se inter plurimas dapes positos epulis copiosissimis perfrui, at ubi surrexerint, nihil sibi gratiæ ex delectatione somnii intelligent resedisse. Ita dives ille quasi somnium habuit hujus vitæ divitias, ubi discussit nihil cum illo nisi præteriorum poenitudo et præsentium pena permanis. Nec recordare nunc, amice, et illum gehennæ ignem, his quæ te nunc exagitant flammis libidinum et cupiditatis oppone. Est enim hoc mirabile quoddam medicamenti genus ut ignis ignibus restinguatur. Si enim restincti non fuerint isti qui nunc te exagitant, illos tibi æternos ignes aciores et inextinguibiles reddent. Ille vero ignis quos suscepit se in perpetuum cruciat, et poena sue semper integros servat. Propterea autem inexstinguibilis dicitur, non solum quia ipse non extinguitur, sed quia nec eos quos suscepit, extinguit aut perimit. Ne ergo etiam nos in istos veniamus animæ cruciatus, expurgiscamus aliquando, dum tempus est. Et ecce nunc tempus acceptum, nunc dies salutis, nunc est pœnitendi facultas, et tempus quo et fructus consequitur pœnitentem. Recordandæ namque sunt nobis multititudines peccatorum, recordandæ quoque conscientiæ maculæ. Rogemus Dominum ut possimus lugere nosmetipsos, et peccatorum nostrorum pondus resolvere multitudine lacrymarum. Et ita posthac non semper flendum est et nihil agendum. Apprehendamus igitur aliquam vitam Deo placitam, et ad celum ducentem, ne forte cum malis nostris descendamus ad infernum, ubi nemo est qui confiteatur ei, et ibi patiamur ea, quæ impii patiuntur, cum nullus fuerit jam qui exoret pro nobis. Duni enim sumus in hac vita, agamus cuncta quæ possumus bona; cum autem abierimus illuc, ubi neque amicus, neque frater, neque pater idoneus erit ad liberandum eum, qui supplicii deputatur. Quomodo enim qui in luce est accedit ad eum qui te-nebris detinetur? Ubi cum nullum sit nobis ex sanctorum consolatione refrigerium, æternas tamen expendimus poenas effectibus inextricabiles, immortalibus flammis.

C D Ecce quæ maneat damnatos poena cognovimus, et instruente nos sacro eloquio, quantus in damnatione ignis, quanta in igne obscuritas, quantusque in obscuritate pavor sit, nullatenus ambigimus. Sed hoc prodest, si lacrymis nostris, et orationibus, jejuniis, eleemosynis, et cæteris bonis operibus nostra redinamus peccata, ut a poenis liberati perpetuis ad vitam mereamur pervenire perpetuam: præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto, per infinita vivit et regnat sæcula. Amen.